

**Az ipar fejlődésének
és az új ipartelepítéseknek várható hatása
Szeged város és Szegedi-járás mezőgazdasági termelésére**

Jó járt István

**Disszertáció
Szeged, 1964-1969.**

Diss. B 235

Az ipar fejlődésének
és az új ipartelepítéseknek várható hatása
Szeged város és Szegedi-járás mezőgazdasági termelésére

Bevezetés - 5 oldal -

I. A DOLGOZAT TÉMÁJA, CÉLJA - 6 -

1. A szocializmus teljes felépítésének feltétele hazánkban. - 6 -
2. Az ipar és a mezőgazdaság kapcsolatai. - 11 -
3. A Szegedi-gazdaságkörzet kialakítása, és az ebből adódó földrajzi potenciál. - 13 -

II. A MEZŐGAZDASÁGI TERMELÉS FEJLESZTÉSÉNEK,
TERÜLETI SPECIALIZÁCIÓJÁNAK MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐI
A SZEGEDI-MEZŐGAZDASÁGI KÖRZETBEN - 19 -

A./ A mezőgazdasági termelés természeti földrajzi adottságai a Szegedi-mezőgazdasági körzetben. - 21 -

- 1./ A geológiai-, felszín és talajadottságok: - 21 -
 - a./ Az Alsó-Tiszavölgy és a Maros-törmelékkupja. - 23 -
 - b./ A Duna-Tisza közti homokos hátság DK-i része. - 24 -
- 2./ Éghajlati adottságok: - 29 -
 - a./ A csapadék. - 29 -
 - b./ Fény és hőmérséklet viszonyok. - 32 -
 - c./ A szél. - 35 -
 - d./ A levegő relatív páratartalma. - 35 -
 - e./ Mikroklíma adottságok. - 35 -
- 3./ Vízföldrajzi és öntözési adottságok: - 37 -
 - a./ A folyóvízi öntözési lehetőségek - 37 -
 - b./ Felszínalatti vizek: csökutas öntözés - 38 -
talajvizes öntözés. - 38 -
- 4./ A természeti földrajzi adottságok értékelése a nagyüzemi mezőgazdasági termelés szempontjából a Szegedi mezőgazdasági körzetben. - 40 -

B./ A fejlesztés társadalmi, közgazdasági adottságai,
alapjai a Szegedi-mezőgazdasági körzetben -42-

- 1./ A tanyarendszer. -42-
- 2./ A birtokviszonyok alakulása. -47-
- 3./ Gazdaságkörzetünk mezőgazdasági termelésének helyzete, s a területi specializáció kialakulása. -52-

C./ Az ipari termelés fejlesztése, földrajzi elhelyezkedése, mint a mezőgazdasági termelés fejlesztés döntő tényezője. -68-

I. Miben nyilvánul meg az ipari termelés fejlesztésének, földrajzi elhelyezkedésének változása a Szegedi-járás mezőgazdasági termelésére? -68-

- 1./ Hazánk ipari termelésének fejlesztése megteremti a mezőgazdasági termelés fejlesztéséhez szükséges anyagi-műszaki, technikai, technológiai bázist.... -70-
- 2./ A Szegedi-mezőgazdasági körzet termelésének gépesítettsége -70-
 - a traktor -73-
 - a növénytermesztés géprendszere -78-
 - az állattenyésztés géprendszere -83-
 - a szállítás gépesítettsége -84-
- 3./ A mezőgazdasági termelés technológiai színvonala -87-
 - a műtrágya felhasználás -88-
 - a növényvédelem -89-
 - az állatok takarmányozása -93-
 - a műanyagok alkalmazása -93-
 - új növény és állatfajták meghonosítása -94-
 - az öntözés
- 4./ Termelészövetkezeteink szakember ellátottsága -95-

II./ Szeged iparának fejlődése -118-

- 1./ Az anyagi és technológiai bázis megte-

remtése - munkaerőt szabadít fel a mezőgazdaságból! -101-

- munkaerőmérleg: szükséglet -101-
- kapacitás -104-
- módosító tényezők -104-

- 1966.év munkaerő felhasználása -109-

2./ Az elszívóhatás -127-

3./ Növekedik a városi lakosság száma, egyre nő a városi lakosságnak a mezőgazdasági termékek iránti igénye -135-

Mit tud adni a mezőgazdasági körzet? -137-

1980. és azután ? -143-

4./ Az új élelmiszeripari üzemek létesítése, a rekonstrukciók magasabb igényekkel lépnek fel a járás mezőgazdasági termelése iránt -145-

- Szalámigyár -145-
- Paprikafeldolgozó -146-
- Konzervgyár -146-
- gyümölcs export -147-
- szőlőtermesztés -148-
- baromfi export -148-

III./ A MEZŐGAZDASÁGI TERMELÉS JÖVŐJE KÖRZETÜNKBEN -150-

Mi lesz a "várható hatás"?

Kettős feladat: -iparosítás

- nagyüzemi mezőgazdasági termelés

Következtetések a jelenlegi pozícióból a várható fejlődésre. Milyen irányban fejlesszük tovább a mezőgazdasági termelést?

Felhasznált irodalom: -159-

B e v e z e t é s

Szegeden születtem. Itt is dolgozom egyik közeli falujában: Ruzsán. Mindig érdekelt ez a tiszaparti város. Fejlődését féltő szeretettel figyeltem, vigyáztam. Örömmel töltött s tölt el mindig egy új modern ház, egy új gyár felépítése, vagy egy újsághír szegedi cikkek sikeréről a világpiacon. Az elmúlt években gyors ütemben indult fejlődésnek városunk. Ma már elmondhatjuk: a sokáig alvó délalföldi város megfiatalodva felébredt. Friss erő költözött gazdasági vérkeringésébe. Forradalmi változás lángolt fel benne: a kőolaj és a földgáz. Ezzel soha nem látott perspektíva nyílt meg a város és környékének ipari fejlődése előtt. Az ipar vált uralkodóvá Szeged és környékének életében. Döntően megváltozott a város életritmusa. Megnőtt vonzásterülete, funkciói megnövekedtek, kiszélesedtek.

Ezekkel a változásokkal kívánok dolgozatomban foglalkozni. A téma érdekel. 1964. óta gyűjtöttem az anyagot. Ezután mondok köszönetet mindazoknak, akik lehetővé tették a gyűjtőmunkát számomra, s tanácsaikkal segítették munkám előbbrevitelét, elvégzését. Megköszönöm Dr Krajkó Gyula egyetemi tanszékvezető tanárnak, hogy segítette, irányította s lehetővé tette dolgozatom elkészítését.

Ruzsa, 1969. március 1.

Jó járt István

I. A DOLGOZAT TÉMÁJA, CÉLJA

1. A szocializmus teljes felépítésének feltétele hazánkban

Napjainkban a természettudományok és a műszaki tudományok eddig soha nem látott óriás méretű fellendülésének és fejlesztésének lehetünk tanui az egész világon. Valóságos forradalomról beszélhetünk, amely új lehetőségeket tár fel népgazdaságunk ágainak fejlődésében. A termelőerők és a termelési viszonyok megváltozása minőségileg új társadalmi és gazdasági formákat hoztak létre az emberiség életében. A szocialista országok, Lenin utmutatása nyomán felismerték a tudomány és a műszaki forradalom gazdasági jelentőségét s ezért az ipar elsődleges fejlesztését tűzték ki célul, mint a fejlődés alapvető bázisát.

Igy épített hazánk népe is rövid évtized alatt -felszá-
molva évszázados elmaradottságát - félgyarmati mezőgazdasági országból fejlett iparral és majd fejlett mezőgazdasággal is rendelkező országot. Megvalósítása csak a legfejlettebb társadalmi viszonyok között, a szomszédos baráti országok segítségével vált lehetővé.

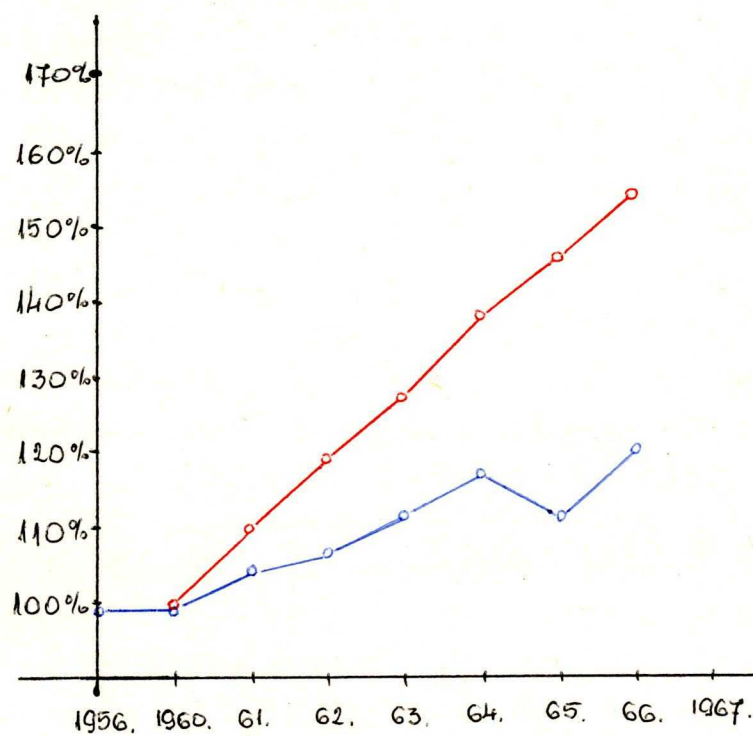
Ha visszatekintünk az elmúlt évtizedekre, megállapíthatjuk, hogy hazánk népe gigászi munkát végzett. Sikeresen megvalósítottuk kitűzött célunkat: 1945.-48. között megtörtént az újjáépítés; 1949.-1962. között megvalósult a népgazdaság szocialista alapjainak lerakása

Az ipar és a mezőgazdaság teljes termelésének fejlődése

Index: ipar 1960.

hazánkban

mezőg. 1956-1960. átlag

ipar

mezőgazdaság

és a szocialista iparosítás. A szocializmus felépítése azonban csak akkor lesz teljes, ha a népgazdaság minden ágában megvalósítjuk a szocializmus alapvető gazdasági törvényének lényegét, vagyis a tervszerű arányos fejlődést, a fejlődésnek összhangját mind a termelési ágak színvonalának emelésében, mind a termelők megfelelő területi elosztásában. Ezt hangsúlyozza Pártunk IX. kongresszusának határozata is, mikor kimondja, hogy a lendületes fejlesztés csak úgy valósítható meg, ha iparunk színvonala mellé felzárkózik a népgazdaság minden ága, különösen a mezőgazdaság. Mezőgazdaságunk termelésének színvonala, kulcskérdés a további évek fejlődésében.

Az elmúlt időszakban aránytalanság jött létre a két népgazdasági ágazat fejlődésének ütemében. A mezőgazdasági termelés elmaradt az ipar fejlődése mögött. /1. ábra/ Azzal, hogy egész mezőgazdaságunkban megvalósítottuk a szocialista viszonyokat, a fejlődés alapjait létrehoztuk. Következő feladatunk, hogy a továbblépéshez az anyagi, műszaki bázist is megteremtjük. Korszerű iparunk, mezőgazdasági gépgyártásunk, vegyiparunk fejlesztése, a mezőgazdaság technológiai folyamatainak korszerűsítése biztosítéka lesz mezőgazdaságunk fejlődésének. Így az elkövetkezendő években mezőgazdaságunk iparosodási folyamatáról beszélhetünk hazánkban. Elmélyülnek a kapcsolatok a két alapvető népgazdasági ágazat között. Új problémák vetődnek fel. A tökéletesedő technika, technológia lehetővé teszi a termelékenység, a belterjesség színvonalának emelkedését, a termelés koncentrációját, specializációját a mezőgazdaságban.

Iparunk gyorsütemű fejlődése a mezőgazdasági termelés fejlődésének minőségileg új szakaszát nyitja meg. Ez vég-eredményben törvényszerű velejárója a népgazdaság szerke-

zeti átalakulásának, a gyorsütemű iparosításnak.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy korunk egyik jellemző vonása a tudomány és a technika forradalmi fejlődése, s hatására a társadalmi termelés egyre bonyolultabbá, komplexebbé válik. Hazánkban is, az ipar, mint a népgazdaság leggyorsabban fejlődő s egyben vezető ágazata, döntő tényezője szocialista társadalmunk további fejlődésének:

- egyrészt megteremti a nagyüzemi mezőgazdaság anyagi-műszaki bázisát, az energiaellátottság, a gépipar, a vegyipar és a mezőgazdasági technológia terén;
- másrészt az ipari termelés földrajzi elhelyezkedése is hatással van az illető mezőgazdasági terület továbbfejlesztésére, a termelés specializációjára, munkaerőhelyzetére, piacviszonyaira, valamint ebből kifolyólag a többi népgazdasági ág termelésére és területi elhelyezkedésére is.

A rohamos fejlődés, a szocializmusban működő gazdasági törvények, az új gazdaságirányítási és fejlesztési politikánk megkívánják, hogy állandóan figyelemmel kísérjük népgazdaságunk fejlődésének ütemét. Konkrétan, adott területek viszonyában elemezzük kölcsönös viszonyukat egymáshoz. Kiemelten kell vizsgálni az ágazati kapcsolatok alakulását, s leszűrni a fejlődés tendenciáit. Ezeket megismerve a gyakorlati életben felhasználva ki tudjuk jelölni azt a helyes utat, amelyen haladnunk kell, hogy a kitűzött célt elérjük.

E gondolatok jegyében kívánom dolgozatom megírni. A téma keretében az ipar és a mezőgazdasági termelés ágazati kapcsolatainak vizsgálatával foglalkozom, egy adott földrajzi területen.

Konkrétabban, be szeretném mutatni

- egyrészt azt, hogy hazánk lendületes ipari termelésének növekedése miként hat Szeged város és a Szegédi-járás mezőgazdasági termelésére; miben nyilvánul meg ez a hatás;
- másrészt a szegedi új rekonstrukciók és ipari létesítmények telepítésének hatása miként jelentkezik a mezőgazdasági termelés fejlődésében.

Célom a múlt, a jelen viszonyainak tanulmányozásából kiindulva leszűrni azokat a tendenciákat, melyek e területen a mezőgazdasági termelés fejlesztésének irányát megszabják, hogy így röviden összefoglalva vázolhassam a jövőt, vagyis azt, merre fejlődjön a járás és a város mezőgazdasági termelése, ha növeljük az ipari létesítmények számát, kapacitását, s ugyanakkor fejlesszük a nagyüzemi mezőgazdaságot is.

A téma rendkívül bonyolult, komplex vizsgálatokat kíván. Nehezíti kidolgozását, hogy konkrét, elemző-összehasonlító, hasonló dolgozatot nem igen ismerek. A téma viszont izgató, s nagy szeretettel foglalkoztam kidolgozásával. Dolgozatom nem kíván, s nem is áll módomban, hogy teljes részletességgel foglalkozzam minden ágazati kapcsolat megvizsgálásával, inkább csak kiindulási alapot szeretnék biztosítani a további vizsgálódásaimhoz.

2. Az ipar és a mezőgazdaság kapcsolatai

Mint már az előzőekben is megállapítottam tervezésünk alapvető követelménye az ágazati kapcsolatok alakulásának elemzése. Ezen belül különösen fontos az ipari és a mezőgazdasági termelés vizsgálata, mert ezek összhangja biztosítja életünk színvonalának stabilitását, egyenletes emelkedését.

A mezőgazdaság és a többi népgazdasági ágazat kapcsolata alapvetően két formában valósul meg:

- a./ A mezőgazdaság más ágazatok termékeit használja fel.
- b./ A mezőgazdaság termékeit használják fel más ágazatok.

Mind a ráfordítás, mind a kibocsátás oldaláról vizsgálva a kapcsolatokat, megállapíthatjuk, hogy legszorosabban az iparral szöviődik össze ez a kapcsolat. Gondolok itt, egyrészt a gépiparra, vegyiparra, stb., másrészt az élelmiszeriparra. Dolgozatomban mindkét oldalról vizsgálni kívánom a kapcsolatokat, kiemelve az ipar hatását a mezőgazdasági termelésre.

Ebből a szempontból a következőket állapíthatjuk meg:

A kapitalizmus kialakulása óta a mezőgazdasági termelés mindenkori színvonalát az ipari termelés fejlődése döntően befolyásolta. A mezőgazdaság fejlesztése tehát szervesen összefügg a földrajzi munkamegosztás fejlődésével. Az ipari nagyüzemek létesítése, azok vonzó hatása, ellátási igényeinek kielégítése kihat a mezőgazdasági fejlesztés irányára. Viszont a mezőgazdaság gépi, talaj-javítási, műtrágya, anyagszükséglete, stb. kihatással van az iparfejlesztésre, annak helyi vonatkozására. A mezőgazdaság termelőerőinek fejlődésének hatására a természeti tényezők

szerepe csökken és részben átalakul. A termelés mindinkább az élő és holtmunkától függ.

Láthatjuk tehát, hogy az ipar területi elhelyezése döntő eszköz a földrajzi munkamegosztás alakításában, az egyes területek között kialakuló termelési gazdasági kapcsolatok színvonalának fejlesztésében. Minden új ipari körzet szükségessé teszi általában új mezőgazdasági, városellátó övezetek kialakítását is.

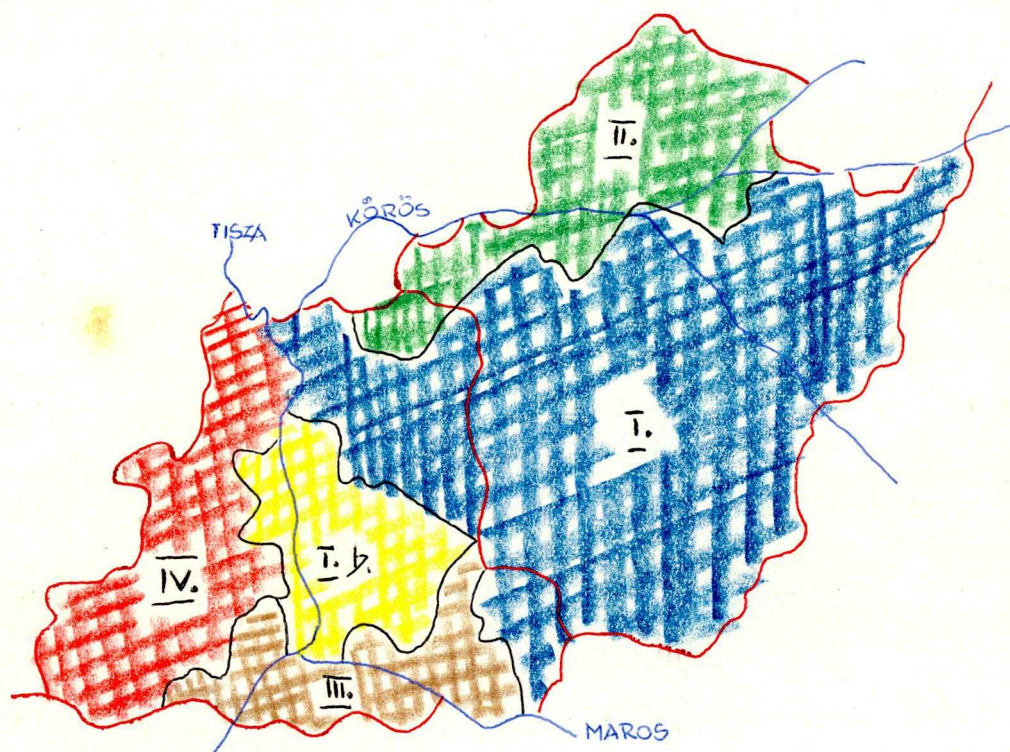
3./ A Szegedi-gazdaságkörzet kialakítása és az ebből adódó földrajzi potenciál

Közigazgatásilag Szeged és a Szegedi-járás külön elhatárolt terület. A várost járásunk körülöleli. Gazdasági, szociális, kulturális és természetföldrajzi szempontból azonban ez a terület egybetartozik. Ezért a fejlesztési tervekben is egy egészként, mint a Szegedi-gazdaságkörzetet kell kezelni. Elmulasztása a tervezésben aránytalansághoz vezet.

A terület természeti földrajzi szempontból a Duna-Tisza köze homok hátságának DK-i, az Alsó-Tisza-mente D-i és a Maros-Tisza háromszög Ny-i részén terül el. E természeti tájak különbözősége is már változatos termelési lehetőségeket rejt magában. Területünket a Tisza két részre osztja, ami főleg gazdasági szempontból jelentős tényező, amennyiben megnehezíti a közlekedési és szállítási lehetőségeket a Tiszántul és a Duna-Tisza között. Szegednél nincs vasuti hid, csak Algyőnél.

Figyelembe véve hazánk földrajzi munkamegosztásának kialakító tényezőit, valamint a termelés specializálódásának folyamatát hazánkban meghatározták illetve meghatározzák az ország gazdasági körzeteinek, a rayonok területének nagyságát, termelési profilját. Ezek alapján a Szegedi-járást a várossal egyetemben 1960.-ban Asztalos-Sárfalvi: A Duna-Tisza köze mezőgazdasága című művében mezőgazdasági szempontból a Duna-Tisza köze mezőgazdasági körzetei közül a Homokhátság és a Tisza ártere területére osztotta be. Megállapította, hogy a termelés profiljára jellemző a "fejlett gyümölcsstermesztés és zöldségstermesztés, a baromfitenyésztés.....kisebb súlya van a szőlőstermesztésnek.... az alkörzetnek jelentős részére a Szegeddel való árutermeelési kapcsolat nyomja rá bélyegét."

A mezőgazdaság földrajzi típusai a Délkelet-
Alföldön /19./

- I. sertéstenyésztő típus
- I.b sertéstenyésztő-gabonatermesztő típus
- III. zöldségtermesztő típus
- IV. szőlő-, gyümölcstermesztő típus
- II. gabonatermesztő típus

1962.-ben Markos György: Magyarország gazdasági földrajza c. művében a Duna-Tisza hipotétikus gazdasági körzetébe, Szeged és környéke alkörzetbe osztotta be. Jellemzésében kiemeli " Szeged kimondottan ipari város." A mezőgazdasági termelésre jellemző "a Tisza vonal két egymástól elütő részre bontja a környék mezőgazdaságát." "A Tisza jobbparti része, amely lényegileg Szeged közvetlen vonzáskörébe tartozik, a kukorica mellett - a homoknak megfelelően - rozstermelésével emelkedik ki, és természetesen itt helyezkedik el mint szegedi sajátosság, az édesnemes paprika termelése.....A Tisza balparti részén a buza és kukorica együttesen dominál."

1963-ban Dr Radó Sándor szerkesztésében megjelent gazdaságföldrajzi könyvében a DK-Alföld hipotétikus gazdasági körzetbe sorolja be területünket.

Ugyancsak 1963-ban a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány határozata alapján, mint Szegedi-körzet kapja meg nevét, idesorolva Szeged város, Bács-Kiskun-, Békés-, Csongrád-megyék területeit.

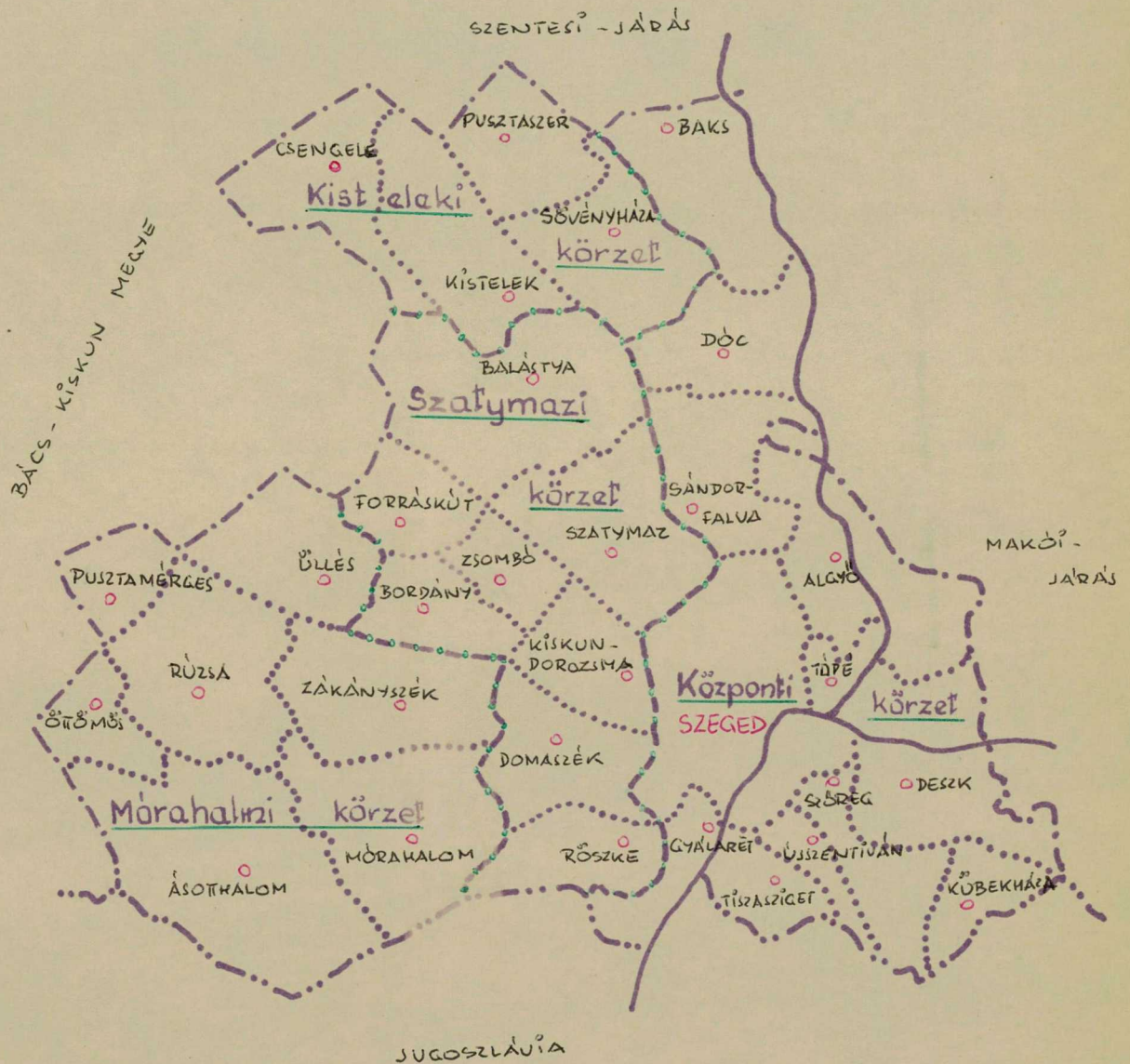
1964-ben Dr Enyedi György: A DK-Alföld mezőgazdasági földrajza című mezőgazdasági monográfiájában szintén a DK-Alföld gazdasági körzetébe osztja be a várost és a járás területét az I./b, III. és a IV. számmal jelzett körzetekbe. Így termelési típusok elhatárolásában megkülönbözteti az I./b sertésenyésztő-gabonatermesztő, a III. zöldségtermesztő és a IV. számú szőlő-gyümölcstermesztő típusú körzeteket.

Tehát megállapíthatjuk, hogy az általunk vizsgált terület a Szegedi-gazdaságkörzet közigazgatásilag elhatárolt része, mely a gazdasági körzet Ny-i részét foglalja el. A vizsgált terület K-i gyűjtőpontjában Szeged város terül el; járásunk annak vonzáskörébe tartozik.

A Szegedi-gazdasági körzet földrajzi potenciálja a történelem során a különböző gazdasági és politikai nézetek vál-

170x

A Szegedi-mezőgazdasági körzet közigazgatási térképe

tozása miatt erősen ingadozott. Az elmúlt években ez a helyzet gyökeresen megváltozott, s az új lehetőségek min d az ipari, mind a mezőgazdasági termelés erőteljes fejlő- déséhez vezetett. Vonzáskörének megnövekedése, bővülése, a szocialista iparosítás biztosítóka a fellendülésnek.

A Szegedi-járás területe:	1580 km ² ,
a város	" : 112 "
Összesen	1692 km ² .

A Járás lakóinak száma:	107.985 fő.
Szeged	" 9 118.479 fő. /1966./
Összesen	226.464 fő.

A Szegedi-járás területe a "ebreceni -járás után hazánkban a második legnagyobb járás. Népességét tekintve csak a Budai-járás előzi meg. Tehát hazánk egyik legnagyobb te- rületű és népességű járása. Tanyavilág, népsűrűsége kore- kitve 70 fő/km², közepesnek mondható. /Összes járás átlaga: 69,7 fő./

A város és a járás területét mezőgazdasági szempontból, a mezőgazdasági termelés típusai szerint további kisebb kör- zetekre bonthatjuk, ha megvizsgáljuk és összehasonlítjuk községeink bruttó halmozatlan termelési értékeit. A száni- tásokat a Dél-Alföldi Kísérleti Intézet munkatársai végez- ték el s az alábbi eredményeket kapták.

Megállapításuk szerint területünk mezőgazdasági termelé- sének főiránya a sertés-baromfi hus termelés, mellékiránya a szőlő-gyümölcs-termelés.

4 körzetet különböztettek meg:

I. körzet: Központi-körzet

/A körzeteket én neveztem el a könnyebb tájé- kozódás végett./

Jellemző: sertés-baromfifenyésztő típus.

Idesorolhatjuk a következő községeket:

Algyő	- mezőgazdasági község, ipari jelleggel
Baks	" " " "

Deszk	-mezőgazdasági község, ipari jelleggel,
Dóc	- " " " "
Gyálarét	- " " " "
Kübekháza	- " " tisztaprofilu,
Sándorfalva	- " " ipari jelleggel,
Tiszasziget	- " " " "
Ujszentiván	- " " " "
Tápe	-munka- és lakóhely község, jelentős mezőgazdasági jelleggel.
Szöreg	- " " " " " " " "
Kiskundorozsma	- " " " " " " " "
Szeged	-ipari város.

II. körzet: Szatymazi-körzet

Jellemző: gyümölcs-szőlőtermesztő típusu.

Idesorolhatjuk az alábbi községeket:

Balástya	- tisztaprofilu mezőgazdasági község,
Bordány	- " " " "
Domaszék	- " " " "
Forráskút	- " " " "
Szatymaz	- " " " "
Zsombó	- " " " "
Röszke	- " " " "

III. körzet: Mórakalmi-körzet

Jellemző: szőlő-gyümölcsstermesztő típusu.

Idesorolhatjuk az alábbi községeket:

Ásotthalom	- tisztaprofilu mezőgazdasági község,
Mórakalma	- " " " "
Öttömös	- " " " "
Pusztamérges	- " " " "
Ruzsa	- " " " "
Üllés	- " " " "
Zákányzók	- " " " "

IV. körzet: Kisteleki-körzet

Jellemző: baromfi-sertéstenyésztő típusu.

Az alábbi községeket sorolhatjuk ide:

Csengele	- tisztaprofilu mezőgazdasági község,
Kistelek	- városias község, közepes iparral,
Pusztaszer	- tisztaprofilu mezőgazdasági község,
Sövényháza	- " " " "

A tisztaprofilu mezőgazdasági község: azokat a községeket soroltam ebbe a kategóriába, amelyekben az ipari és építő-ipari népesség aránya 20 %-on aluli, valamint a nem ipari és a mezőgazdasági népesség sem éri el a 20 %-ot. Ahol meghaladja a 20 %-ot, az ipari népesség és az egyéb, ott mezőgazdasági község ipari jelleggel meghatározást használtam.

II. A MEZŐGAZDASÁGI TERMELÉS FEJLESZTÉSÉNEK, TERÜLETI SPECIALIZÁCIÓJÁNAK MEGHATÁROZÓ TÉNYEZŐI A SZEGEDI-MEZŐGAZDASÁGI KÖRZETBEN

A mezőgazdasági termelés földrajzi helyzetét, jelenlegi színvonalát, fejlődésének távlatait a politikai gazdaságtan és a földrajzi munkamegosztás törvényei alapján, a népgazdasági ágazatokkal együtt, komplex kölcsönhatásaikban vizsgálhatjuk meg reálisan.

A mezőgazdasági termelés fejlődését a tényezők két nagy csoport-komplexuma - a természeti és társadalmi-gazdasági tényezők - alakítják, formálják. E tényezők egymáshoz való viszonya, fejlettsége következtében egy-egy területen más és más mezőgazdasági termelési forma és szint alakult ki az idők folyamán.

A tényezők közül a termelést döntően a társadalmi-gazdasági tényezők határozzák meg. Azonban, különösen a mezőgazdaságban, hol a természeti-földrajzi környezet, a "föld" a munka tárgya, a termelésnek alapvető eszköze, amelyben a termelés végbemegy, ott rendkívül jelentős e tényező szerepe is. A mezőgazdasági termelés sokkal jobban függ a természeti viszonyoktól mint az ipari termelés. Fejlődésének üteme is ezért lassabb. Egy terület szempontjából szinte "állandónak" vehetjük hosszabb ideig a természeti adottságokat. Ezért a fejlesztés érdekében inkább a társadalmi-gazdasági tényezőket kellett, s lehet is megváltoztatnunk. A társadalmi feltétel ma már biztosított, létrehoztuk a szocialista mezőgazdasági nagyüzemeket. Követ-

kező lépésként az anyagi-gazdasági tényezőket kell megváltoztatnunk, oly irányban, hogy ezáltal mindjobban csökkenjen a természeti tényezők szerepe a termelés folyamán. De ez még csak a jövő álma. Olyan álom, melyet el is érhetünk. Ma még csak beszélünk a "mezőgazdaság iparosodásáról", de reméljük maholnap hazánkban is megvalósul. /5./ Most kell leraknunk a fejlődés stabil alapköveit!

A fejlődés és a termelés szempontjából az volna a legjobb, az optimális, ha ezek a tényezők közötti "összhang" teljes lenne, vagyis a termelőerők fejlettsége és a természeti adottságok magasszintű, gazdaságos és jövedelmező termelést tennének lehetővé. Azonban legtöbbször, így a Szegedi-mezőgazdasági körzetben is, más a helyzet. A természeti adottságok közül például a Homokhátságon, a talaj adottságok nem a legmegfelelőbbek.

Mindenütt megfigyelhető az a tendencia, miszerint ahol a társadalmi-gazdasági adottságok alacsony színvonalúak, ott a jó természeti viszonyok ellenére sem tudnak megfelelő szintű mezőgazdasági termelést megvalósítani. Viszont, ~~ma~~ ahol a termelési mód magasabb szintű, ott gyengébb természeti adottságok ellenére is magasabb a mezőgazdasági termelés színvonala, erősebb a területi specializáció, a termelékenység állandóan növekszik. Ezt tükrözi mezőgazdasági körzetünk termelésének emelkedése is. Fejlettebb agrotechnikával rendelkező gazdaságokban a termelés eredményesebb, gazdaságosabb, jövedelmezőbb.

Vizsgáljuk meg tehát részletesen, melyek azok a tényezők, amelyek meghatározzák járásunk és a Szeged városának mezőgazdasági termelésének színvonalát, fejlesztésének lehetőségeit!

A./ A mezőgazdasági termelés természeti földrajzi adottságai
a Szegedi-mezőgazdasági körzetben

A természeti földrajzi környezet "a társadalom anyagi életének állandó és szükségszerű feltétele, amely előnyös sajátosságaival lehetőséget biztosít, a hátrányosokkal korlátokat szab a társadalmi termelésnek. /15.23./ Alapvető törvényszerűségnek fogadhatjuk el. hogy a természeti földrajzi környezet és egyes jelenségeinek hatása a társadalom fejlettségi foka szerint változó. A Szegedi-mezőgazdasági körzetben a társadalmi adottságok a legmagasabb fokon biztosítottak. Alacsonyabb színvonalúnak mondhatjuk a termeléseszközökkel való ellátottságot. Nem érvényesülnek még a szocialista nagyüzemi termelésnek megfelelő agrotechnikai és technológiai eljárások. Így a természeti földrajzi hatások ma még jelentősen befolyásolják a terméshozamok nagyságát, a föld megművelésének módját, eszközszükségletét, ezáltal a termelés gazdaságosságát.

1./ A geológiai-, felszín- és talajadottságok

=====

Sümeghy

Az egész terület felszínét ~~Sümeghy~~ és Bulla szerint morfológiai inverzió alakította ki. A harmadidőszak lesüllyedt paleozoos variszcida és mezozoos rögökre vastag pliocén-pannon üledék rakódott le, több száz méter vastagságban. A jelenlegi tájképet a negyedidőszak vízhálózata és a szél munkája formálta meg. /24./

A felszínt mind geológiai, mind morfológiai szempontok alapján vizsgálva az alábbi földrajzi tájakra oszthatjuk fel:

A Szegedi-járás szántóterületének talajhasznosítási
katasztere -DMKI számításai alapján - %-ban

Közp.k. Szatym.k. Mórah.k. Kist.k. Járás

Talajhasz-
 nosítási
 osztályok

1.	26,8	-	-	-	9,2
2.	40,8	-	-	5,9	14,8
3.	18,8	12,5	-	5,4	10,4
4.	10,3	2,1	-	-	4,1
5.	-	-	-	-	-
6.	-	-	-	-	-
7.	1,4	1,6	0,4	-	1,-
8.	1,9	60,3	43,2	70,1	37,3
9.	-	21,1	13,9	6,6	9,9
10.	-	2,4	42,5	12,-	13,3

Szántó
 összesen 100,-% 100,-% 100,-% 100,-% 100,-%

a./ Az Alsó-Tiszavölgy és a Maros-törmelékkupja, amely a terület K-i részét foglalja magába. É-ről D felé szélesedik. Hazánk legmélyebb területe. Az utolsó jégkorszakig valószínűleg a Duna és a Tisza közösen formálták, mélyítették, azóta a Tisza alakítja felszínét. /24.25./ "A területen a folyóvízi működés nyomai jellegzetesek. A laterális erózió és az akkumuláció formái és képződményei megtalálhatók." Az infúziós lösz és a száraztérzíni löszrétegeket a Tisza és a Maros holocén eróziója kb. 20 m mélységig rombolták szét, majd ezt a medret töltötték fel mai üledékeikkel. A feltöltés először aprószemű homokkal kezdődött, majd iszapos futóhamok rétegek és homokos iszap követték egymást. A legfiatalabb rétegek agyagos iszap és agyagos összetételűek. Az egymásra települt lencsés szerkezetű felsőbb rétegek vízzárók. A belvízveszély szempontjából ezek szerepe jelentős. Az erózió nem érintette az egész folyóvölgyet, néhol infúziós /Tiszavölgye/, és száraztérzíni löszszigetek /Tisza-Maros-Államhatár/ emelkednek ki a holocénkori öntésterületekből. A terület relief energiája kicsi. A folyó teraszok, a kiemelkedő löszfelszínek a szántóföldi agrotechnika szempontjából nem okoznak problémát. A lösz és az öntéstalajok kötöttsége megkívánja ugyan a nehezebb, erősebb traktorok működtetését. A terület sík, egységes, így a nagyüzemi táblák előnyösen kialakíthatók. Nagy teljesítményű gépek -kombájnok- gazdaságosan üzemelhetők.

A többféle anyaközetten különböző minőségű talajok alakultak ki:

Réti-és réti öntés-talajok a Tiszavölgy Ny-i részén találhatók. Az összterület 43 %-át borítják. Magas humusz tartalommal rendelkeznek. Termőrétegük eléri a 180 cm-t is. Színük: szürkésfekete. Fejlődésük a mezőszéki vályogtalajok felé irányul. Hazánk legjobb termő talajai közé sorolhatók. A szántóföldi növények, a városellátó körzet zöldségféléinek valamint a fűszerpaprikának a legjobb adottságokat biztosítja.

A Tisza-Maros-Államhatár által bezárt területen réti szolonyec és réti csernozjomok is előfordulnak agyag és agyagos kötöttséggel. Szegedtől ÉNy-ra nagyobb kiterjedésű szoloncsák-szolonyec talajok is előfordulnak.

Hyers öntéstalajok a terület DK-i részén a Maros völgyében találhatók. Jellemző rájuk, hogy kevés szervesanyaggal rendelkező meszes, fiatal koru öntéstalajok. Az összterület 0,2 %-át adják.

b./ A Duna-Tisza közti homokos hátság DK-i része

A Duna pleisztocén kori hordalékkupjának DK-i részét alkotja. Kelet felé a hordalékkup beleolvad az ujholocén lepelhomokkal takart rétimészköves és mészsíszapos laposok "semlyékek" felszínébe, majd a lepelhomok alól kibukkanó Tiszavölgy alluviális üledékeibe. A lepelhomok, a futóhomok képződése -Bulla szerint - három alkalommal történt. Az első kettő klimatikus eredetű volt, /Würm jégkorszakban 100 ezer éve; óholocén boreális sztyeppfázisban 9 ezer éve/, a harmadik, a török hódoltság idején az eredetileg erdős, ligetes terület mértéktelen erdő pusztításának és a legeltetésnek lett következménye. Tehát antropogén eredetű. A lepelhomok az elhagyott Duna medrekből származik. Jellemző reá, a 0,1-0,3 mm szem nagyság, a csillámban való szegénység, legömbölyített homokszemek. Csak szárazföldi állatok és csigák maradványai kerülnek ki ebből a homokból. Esetleg semlyékek fajtái is. /Miháلتz./ Jellegzetes formáit a buckákat, semlyékeket az ÉNy-i szél, valamint a DK-i irányban mozgó vizek alakították ki. /Kádár, Pécsi./ Parti dűnék, szélbarázdák, deflációs mélyedések, kis talajvízzel borított szikes tocsogók jellemzik a formákat. Így keletkeztek az ÉNy-i -DK-i irányú buckák a szétterülő folyóvölgyek laposain, valamint a defláció eredményeképpen a semlyékek. Megállapításom szerint, a sem-

lyékek ezen a tájon nem folyómedrek maradványai, mert ~~жнжн~~ aránylag párhuzamosak és merevek. Szemcsézettségük nem mutat éles osztályozottságot.

Összefoglalva tehát, a Homokhátság felszine szintén sík, mely igen változatos mikro-formákat mutat. A terület szeliden lejt a Tisza medre felé, s erre folynak le az időszakos vizek is. A homok változatos formái leginkább az erdőkben maradtak meg, míg a kultúrterületeken a művelés hatására ellaposodtak. Megfigyelésem szerint, a felszín mai képében legszembetűnőbbek az antropogén vonások. A terület minden részét az Ember, a társadalom formálta. A lassan évszázada tartó harcban megszeliült a Tisza, gátak védik a jó termőföldeket; az átokházi homok "áldássá" válik. Erdőkkel, de főleg a belterjes szőlő és gyümölcs telepítésekkel megkötötték a futóhomokot. Az új nagyüzemi gyümölcsösök területén telepítés előtt talajjegyvetést végeznek, ezáltal tökéletes síksággá alakítják ki az új táblákat.

Ma még a homok változatos reliefenergiája, laza szerkezete jelentősen befolyásolja a mezőgazdasági termelést. A mélyebb területeken könnyebben keletkeznek fagyzugok, kedvezőtlenebb mikroklíma területek alakulnak ki, amelyek a termelt növényekre kedvezőtlenül hatnak. /Elfagynak a gyümölcsfák virágai./ A változatos térszínnek köszönhető a változatos talajterületek kialakulása is, aminek következménye az, hogy a nagyüzemi táblák kialakítása nehézségekbe ütközik. A laza szerkezet és a dombos-árokos terület ma még megnehezíti viszonylagosan a gépesítést is. Nehezen mozognak a traktorok, a homok gyorsabban tönkreteszi az alkatrészeket. A homok vízelnyelő képessége nagy és gyors, ezért alkalmatlan öntözőcsatornák létesítésére, illetve megdrágítja azok építését. /Csak fóliával bélelt csatorna építése volna megfelelő./ A homokon jelentős a deflációs erózió, ami szintén nagy károkat okozhat a szántóföldi növénytermelésben. S sorolhatnám még tovább, az utépités, a

szállítás és az építkezések problémáit, melyek a homoknak köszönhetik létezésüket.

Láthatjuk tehát, hogy a homokterületeken a felszín anyaga és a domborzat szerepe a mezőgazdasági termelés fejlesztése szempontjából jelentős tényező, s figyelembe kell venni a gazdaságossági számításoknál. Ma még alkalmazkodni kell a természeti adottságok mostohaságához, s olyan mezőgazdasági kultúrákat kell létesítenünk, amelyek a legnagyobb jövedelmet biztosítják.

A homoktalajok a körzet Ny-i részét borítják be, az összterületnek 55,7 %-át. Idetartozik a szatymazi-, mórachalmi- és kisteleki-körzet területe.

Csernozjom jellegű barnahomok-talajok, főleg a régebben művelt ez területeken alakult ki, a körzet középső részén. Pusztaszer, Sövényháza, Kistelek, Csengele, Balás-tya, Szatymaz, Sándorfalva, Ruzsa északkeleti, Zákányszék, Ásotthalom, Domaszék és Pusztamérges egyes részein fordul elő. Jellemző reá a magasabb szervesanyag tartalom, amely az alkalmazott agrotechnika eredménye, ettől barnább a színe is. A homokterületeknek kb. 30 %-át borítja. E területek szántóföldi művelés számára megfelelőek. Rajtuk a takarmánynövények is megteremnek, ha rendszeresen végzünk talajerő utánpótlást.

Futóhomokok: jellemző reájuk, hogy humuszt elenyésző csekély mennyiségben tartalmaznak. Mész tartalmuk magas. A terület 17 %-án találunk ilyen talajokat, jelentős mennyiségben a mórachalmi körzetben. E talaj mezőgazdasági termelésre alig alkalmas. A deflációs károkat csak a szőlővel és gyümölcszel megkötött területeken lehet kisebb mértékben elkerülni. Ma ezekre a területekre nagy beruházások árán telepítenek szőlőt, gyümölcsöt. Főleg az Őszi-barack és az egyéb csonthéjasok kedvelik illetve tűrik el magas mésztartalmát.

E terület homoki gazdálkodásának jelentős tényezője az altalaj minősége is. Rendkívül fontos, hogy különösen a telepítések idején talajvizsgálatokat végezzünk arra vonatkozólag, milyen az altalaj! Gyakoriak az eltemetett lösz és agyaglencsék, amelyek 1-2 m mélységben vízzáró réteget alkotnak, s száraz időszakban biztosítják a gyümölcsfák részére a vizet. Ilyen helyre biztosan telepíhetünk. Viszont gyakori az 50-150 cm mélységben kialakult szikesedés és réti mészkőréteg, "padka" is, mely a gyökérzetet meggátolja fejlődésében, nyáron elzárja a lesüllyedt talajviz-szinttől, s a növények szomjan pusztulnak. Kérbe-vész a telepítésekre fordított sok-sok forint.

A semlyékek szoloncsák, szoloncsák-szolonyec fejlődésű meszes, erősen szódás fejlődésű talajok. Tavasszal általában vízborította területek. Itt az altalaj is sokban, mérsékelten gazdag. Száraz állapotban kőkevények, nedves állapotban péposan képlékenyek. Vizgazdálkodásuk, vízát-eresztő képességük rossz. A homoki körzetekben mindenütt előfordulnak. Gazdasági szempontból gyenge legelők, rétek. Bár javításuk nem igen gazdaságos, mégis feltétlen meg kell kísérelni új agrotechnikai eljárások alkalmazásával fűhozamaiknak növelését, mert a fejlődő állattenyésztés igényli a gyenge rétek hozamát is.

Összefoglalva tehát megállapíthatjuk, - a mezőgazdasági termelést mennyiségi és minőségi oldaláról vizsgálva - hogy a terület K-i felén, a Tiszavölgyében a jó minőségű feketeföldek megfelelnek a fejlesztés magasabb követelményeinek, lehetőségeinek. Rajta magasabb szintű agrotechnikával és technológiával kiváló minőségű zöldségfélék, fűszerpaprika s egyéb szántóföldi növények termelhetők. Így alapját képezhetnék az iparosodó város városellátó övezetének specializálódására.

A körzet Ny-i részén, a Homokhátságon már rendkívül mostoha a szántóföldi növénytermesztés adottságai. Mint azt a mellékelt Géczi-féle talajhasznosítási táblázat is szemléletesen mutatja. A terület nagy része a 8. hasznosítási, vagy annál rosszabb osztályba tartozik. A szatymazi körzet 60 %-a, a kisteleki körzet 70 %-a. Legrosszabb a mórահalmi körzet talajainak minősége, ahol majd 100 %-a a 8.9. és 10. osztályba sorolható, ami azt jelenti, hogy ezeken a földeken a kalászosok igen alacsony terméseredményeket érhetnek el. A 9. és 10. osztályba sorolt szántóföldeken legtöbbször még a vetőmag sem terem meg. A káposok is csak gyenge közepes termést adnak. Láthatjuk, hogy a Homokhátságon a növénytermesztés fejlődésének irányát, a mai viszonyok között, a talajtani adottságok megszabják. Az a tendencia érvényesül, mely szerint, ahol rendkívül gyengék a természeti adottságok, ott ezek meghatározzák a terület gazdaságos fejleszthetőségének irányát.

Olyan növényeket kell tehát termelnünk, amelyek itt megélnek, gazdaságosak és jövedelmezőek. Ezt azonban csak az új társadalmi rendszerben, a szocializmusban valósíthattuk meg, amikor a társadalmi és gazdasági adottságok, az áru felvásárlása, értékesítése magasabb szintre emelkedett. Ilyen növényfélések, melyek aránylag a legjövedelmezőbbek, - egyéb tényezők hatása következtében is - a már említett szőlő és gyümölcs. A szőlő a rossz vizgazdálkodásu homokokon is megél, az őszibarack pedig a homokok meszes volta miatt szereti ezeket a talajokat. A legterméketlenebb futóhomokokat pedig megpróbálják erdősitni: magasabb bukákra fenyőt, az alacsonyabb, vizesebb területekre pedig nyárfát telepítenek.

2./ Éghajlati adottságok

A természetföldrajzi tényezők közül a termelhető növények terméshozamaira és minőségére a Tiszavölgyében és a Homokhátságon egyaránt a talajviszonyok mellett az éghajlatnak van a legnagyobb hatása. Az éghajlati adottságoknak köszönhető a világhírű minőségi őszibarack, de részben a silány gabona termés is.

A terület éghajlatára az Alföld déli részének éghajlati vonásai a jellemzőek, módosítva a helyi mezo- és mikro-tényezők által.

Tipikusan kontinentális jellegű. A Köppen féle beosztás szerint, a Cfbx körzet területén fekszik, hazánk éghajlati körzetei közül az I.c-ben. Tehát, C-mérsékelt kontinentális; f - nedves, minden hónapban van csapadék, a csapadék a növények szükséglettét általában kielégítik; b - a júliusi középhőmérséklet 22°C -nál kisebb; x - jelenti a nyár eleji csapadék maximumot. Az I.c. körzetre jellemző az $50-55^{\circ}\text{C}$ abszolút hőingadozás, a $23-24^{\circ}\text{C}$ közepes hőingadozás, a fagyos napok száma 150-170. Az évi csapadék mennyisége 5-600 mm, a napsütéses órák száma 1950-2050 óra, az uralkodó szél iránya NW-NE. /Bacsó./

A helyi tényezők közül hatással van az éghajlat alakulására a mezőgazdasági termelés szempontjából a homoktalajok, a mezoklima alakulására az ásványi és ruzsai összefüggő erdők, a nagyobb kiterjedésű legelők, valamint a Fehértó és a Tisza is. Jelentősek a szőlő és gyümölcsösök területén kialakuló mikroklima viszonyok, mert ezeknek köszönhető a szőlők sajátos "pusztamérgei" zamata, aromája, az őszibarackok, almák mosolygós színompája, íze.

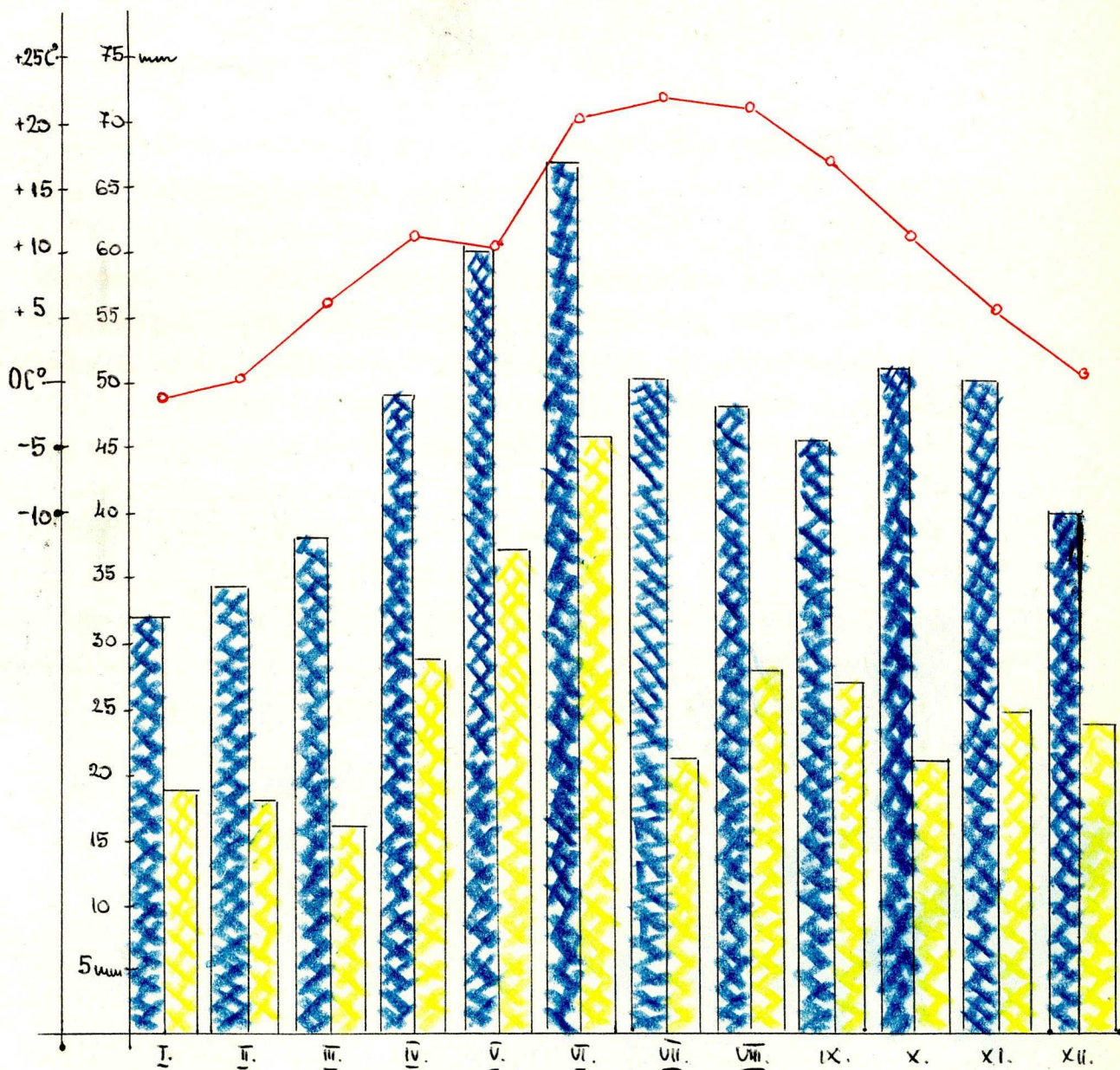
a./ A csapadék

A mezőgazdasági termelésre ható éghajlati elemek közül

A csapadék havi összegei mm-ben a Szegedi-mezőgazda-
sági körzetben;

A 75 %-ban valószínű csapadék mennyisége mm-ben;

A léghőmérséklet havi középértékei C°.

-ezen a területen - a csapadékot tartom a legfontosabbnak. "lesz vagy nem lesz eső?" - ez dönti el az élet mindennapi gondját a homokvilágban.

A terület évi csapadék mennyisége 50 éves átlagban:

Szeged	565 mm,
Kistelek	566 mm,
Ásotthalom	594 mm, DNy-i irányban emelkedő.

Ez az összeg azonban mind egészében, mind havi megoszlásban igen ingadozó. Oka, hogy a mérsékelt övi légcirkulációt irányító hatásközpontok hazánk területén, így a Szegedi-mezőgazdasági körzetben is, nem rendszeres időközökben, nem egyenletesen jelentkeznek, hanem egyik a másik hatását erősítve vagy lerontva érezteti hatását. Így hol az atlanti, hol a kontinentális, hol a mediterrán hatások jutnak a túlsúlyra, s okoznak eltérő száraz vagy csapadékos időjárást. Ez erősen tükröződik a szántóföldi növénytermesztés eredményeiben, a hozamaokban, de a csapadék hiányát a szőlők és gyümölcsösök is megérik. Kisebb gyümölcs fejlődik a szárazság hatásaként, kevesebb lesz az export: Hamarabb hullanak le a falevelek, s a jövő évi termővesszők nem tudnak beérni megfelelően.

A csapadékos napok száma Szegeden 50 éves átlagban eléggé egyenletesen oszlanak meg. Évi 118 nap, 565 mm csapadék mennyiséggel. A csapadék zöme tavasszal, májusban, nyár elején júniusban és ősszel hull le. Legszárazabb a tél. A termelés szempontjából legfontosabb a tenyészidőszak csapadék mennyisége, annak eloszlása. Ebben az időszakban kb. 320-340 mm hull le. Számításaim szerint

áprilisban	az évi csapadék összegének	a 9 %-a,
májusban	" " " "	" 10 " ,
júniusban	" " " "	" 12 " ,
júliusban	" " " "	" 9 " ,
augusztusban	" " " "	" 8 " ,
szeptemberben	" " " "	" 8 %-a.

Tehát a tenyészidőszakban az összesnek 56 %-a hull le.

Ettől azonban igen nagy eltérések lehetnek mind havi, mind tenyészidőszak átlagában. Ilyen volt például az 1962. és 1967. évek. 1962-ben az évi csapadék 1/5-e hullott le júliusban s utánna augusztusban egyáltalán nem volt csapadék. 1967-ben például a paprika tenyészideje alatt a mórահalmi körzetben szinte egy mm eső sem esett. Ehhez járult még magas átlaghőmérséklet, i így kialakulhatott a mindent tönkrettevő aszály. Az ilyen aszályos időszakot csak a mélyebben legyökeresedett növények, a szőlő és a gyümölcsfák képesek átvészelni. A kalászosok és a kukorica szempontjából a májusi és júniusi esők a legfontosabbak. A csapadék intenzitása változó. Gyakoriak a heves záporok, a jégeső. A jégeső minden évben jelentős károkat okoz a terület egyik másik részén. A kalászosok, különösen az árpa szempontjából jelentős a téli hótakaró. Ha nincs, gyakran kifagy a hideg talaj típusu homokon. A gyümölcsösökre igen veszélyes a kora tavasz elején a termővesszőkre fagyott csapadék, mert ettől a rügyek elpusztulnak.

A tervezés szempontjából feltétlen érdekes a 75 %-os valószínűséggel lehulló csapadék mennyiségek megfigyelése, illetve figyelembe vétele, amit az alábbi ábra szemléltet. Megállapíthatjuk, hogy a tenyészidőszakra jutó 75 %-os valószínűséggel lehulló csapadék kb. 190-200 mm, az átlag 320 mm-el szemben. Tehát alig 60 %-ra számíthatunk. Bizonny ez kevés a szántóföldi kulturák termesztéséhez. S ha most már e két tényezőt: a talaj és csapadék tényezőt együtt vesszük figyelembe, még szembetűnőbb az ok, miért nem lehet nagyobb termésátlagokat elérni a szántóföldi növények termesztésekor.

b./ Fény és hőmérséklet viszonyok

Az évi átlagos középhőmérséklet 10-11,5 °C között ingadozik. A tenyészidőszakban 17,8 °C. Területileg legmelegebb a

Az éghajlati adottságok a tenyésztidőszakban

	napfény- tart.ó.	átlag C °	Csapad. mm	Fagyos napok első utolsó 75% valós.		
Közp.k.	152o felett	18,4	34o	X.31.	IV.7.	
Szatym.k.	152o "	18,4	32o	X.29.	IV.6.	
Mórah.k.	149o alatt	17,8	34o	X.26.	IV.8.	
Kist.k.	15o5-152o	18,6	32o	X.27.	IV.1o.	

szatymazi és kisteleki körzet. Mind a napi, mind az abszolút ingadozás igen nagy. A fagyos téli napok száma átlagosan 25, gyakoriak a hótakaró nélküli zord téli napok. Az őszibarack -25°C -ig viseli el károsodás nélkül a hideget. A szőlőt is csak takarással lehet megvédeni. Ez különösen az elkövetkezendő években lesz probléma, hisz bebizonyosodott, hogy ^amagas kordon művelésű szőlők nagyobb hozamuak az Alföldön is, viszont a takarásuk jelenleg nehezen oldható meg. Az újabb telepítéseknél fajtákat úgy kellene megválogatni, hogy azokat takarás nélkül is természetien lehessen. A nyári forró napok száma 24-31. Valósággal "forr" a levegő a "homoktengeren." Hozzájárul ehhez, elősegíti ilyenkor a növények pusztulását a homok igen magas 23-25 %-os albedója is. Viszont ősszel, épp a magas albedonak köszönhető, hogy a homoki szőlők is kiváló minőségű mustot adnak. A tenyészidőszak hőösszegei kedvezőek a paradicsom, a paprika és az egyéb hőigényes termékek termesztésére. Ezen a területen leghosszabb a nyár, az első és utolsó fagyos napok közötti időszak 210 nap átlagosan. A gyümölcstermesztés szempontjából legveszélyesebbek a késői talajmenti fagyok, -az őszibarackfák alacsonyak - amelyek kb. 3-5 évenként jelentkeznek. Különösen akkor veszélyesek ha előtte már hosszabb ideig meleg volt, s a rügyek esetleg korábban kipattantak. Az őszibarackfa virágja bimbós állapotban -5°C -ot is átvészel, de kivirágzott állapotban a nulla fokot is alig. Erősíti a fagy hatását a hideg homoktalaj és a fagyzugokat kialakító buckás felszín is. Ezt főleg az új telepítések kijelölésénél kell figyelembe venni.

A mezőgazdasági körzet legjelentősebb természeti kincse, mely messze földön híressé tette termékeit, a magas napsütéses órák száma: 2100-2150 óra, hazánkban a legtöbb. Kedvező a tenyészidőszakban eloszlása is. Már ma már a szőlő és gyümölcsfák telepítésénél, metszésénél egyik legfontosabb szempontként jön számításba a napfény hatásának kihasználása.

c./ A szél

Sebességének középértéke évi és havi átlagban is kicsi. Mégis jelentős kártételt okoz évenként főleg a tavaszi n és az őszi széljárás. Akár mint homokveréssel, akár mint azzal, hogy a kicsiny gabonagyökértől elfujja a homokot, kiszáritja, s elpusztítja. Jelenleg fokozódott a probléma területünkön, mert a nagyüzemi táblákon termelőszövetkezeteinknek nem áll módjukban leszalmáznia a vetéseket.

d./ A levegő relatív páratartalma

Alacsony. Hatása az alma termelés minőségi követelményeinél jelentkezik negatív vonásként, amennyiben az alacsony páratartalom következtében ezen a területen gyakoribb a lisztharmat és az almamoly bántalom, mint a magasabb páratartalmu Nyírségi tájakon. Az utóbbi években ez volt az egyik oka annak, hogy járásunk területén csökken a Jonathán alma exportja. Sok háztáji gazdaságban áttértek az ellenállóbb, keresettebb Starking fajta termelésére.

e./ Mikroklíma adottságok

Az elmúlt években többen végeztek mikroklíma kutatásokat az Üllési határban. /Dr Wágner Richárd, Dr Andó Mihály és DR Kiss Árpád./ Kimutatták, hogy a homokhátság felszinadottságai és talajadottságai jellegzetes mikroklíma helyzeteket teremtnek az egyes növényi kultúrákban. Ezeket a mikroklímátikai elemeket figyelembe kell venni, főleg az új telepítések esetén, valamint az agrotechnikai eljárások alkalmazásával is. Jelentősen befolyásolják az egyes növényi kultúrák mennyiségi és minőségi termékét. Gondolok itt a fagyzugok keletkezésére, a kitettség, albedó különbségek figyelembe vételére, szélessorú szőlők talajának művelésére, növényvel való takarására, s sorolhatnám tovább.

Összefoglalva:

A Szegedi-mezőgazdasági körzet éghajlata szélsőséges. A körzet mezőgazdasági termelését a következő éghajlati adottságok befolyásolják:

1. Az éghajlat hatására jelentős a terület fenofázis eltérése; a gyümölcsök kb. 2 héttel hamarabb érnek meg, mint az ország más vidékein. Ez mind a belföldi, mind az export szempontjából előnyös.
2. Magas a napfényes órák száma, aminek következménye a kiváló minőségű, ízű szőlő és gyümölcs termelésének lehetősége.
3. Kevés a csapadék, gyakori az aszály. Rontja a helyzetet, fokozza a kárt a rosszvizgazdálkodású homoktalajok jelenléte. A központi körzet zöldségnövényeit is a nagyobb hozamok elérése érdekében öntözni kell.
4. A tenyészidőszak magas hőösszegei biztosítják a hőigényes növények kedvező életfeltételeit: a paradicsom, a paprika igénye ez.
5. A homokterületek mikroklimatikus adottságai nem kedveznek az alacsony szárú növények termesztésének. A szőlő minőségét javítják.

3./ Vízföldrajzi és öntözési adottságok =====

Mint az előző fejezetben is megállapítottuk, mezőgazdasági körzetünk az ország egyik legszárazabb területe. A növények a fejlődésükhöz szükséges vizet gyakran nélkülözik, s ezáltal öntözésre szorulnak. Az öntözésnek két módja lehetséges:

- a./ a folyóvizekből,
- b./ a felszínalatti vizekből.

a./ A folyóvizi öntözési lehetőségek

A Szegedi-mezőgazdasági körzet vízföldrajzi szempontból gazdagnak mondható, mert területén folyik keresztül a Tisza és a Maros. Mindkettő vize öntözésre alkalmas. Sajnos, a felszíni adottságok csak központi körzetben teszik lehetővé vizük felhasználását. Az öntözőrendszerek a Tiszavölgyet hálózák csak be. Legjelentősebbek a következők:

1. Algyői-rendszer: Tervezett nagysága: 14.000 kh. jelenleg kb. 1.000 kh terület öntözése biztosított. Ebből szántó 86,5 %, ~~rizs~~ főleg rizs; zöldség 10 %; rét- és legelő 3,5 %.
2. Gyálaréti rendszer: A Holtmeder vizét használja fel. Az utóbbi időben működését be kellett szüntetni, mert az idetorkoló Matyér káros Na sókat szállított vizébe. Területe: 10-12.000 kh-ra lett tervezve.
3. Dél-Ujszegedi rendszer: Területe: 7.200 kh. Jelenleg kb. 400 kh-t öntöznek. Vizét a Tiszából és a Marosból nyeri. Igen kedvező lehetőséget biztosít a zöldségtermesztéshez. Probléma az öntéstalajok erős elszívó hatása, az elszívárgás. Szükségesnek látszana a csatornák szigetelése.

A felsorolt 3 rendszer fejlesztése indokolt és gazdaságos.

4. Tervezik a Deszki rendszer megépítését is. Azonban a Maros nagy vízszint ingadozásai költségessé teheti a vízkiemelést. Területe kb. 15-16.000 kh lehetne.

Nem a körzethez tartoznak az alábbi rendszerek, csak egy kisebb öntözött területük nyúlik át:

5. Percsovai rendszer D-i része, mely Baks határában működik. Rizsföldeket öntöznek vizével.
6. Maros-Óföldségi rendszer Ny-i része, a Tápéi-rét és környékén épül fel majd véglegesen. Vízével takarmánytermő szántókat kívánnak öntözni, mely biztosítaná ott az állattenyésztés takarmánybázisát.
7. Tervezett öntözőrendszer a homokhátsági Bugac-Mórahalmi-rendszer. Ennek D-i része lenne hivatatott a szatymazi-, mórahalmi-és a kisteleki-körzetek öntözésére. Öntözővizét a Dunából nyeréné, a Duna-Tisza csatornán keresztül. Jelenleg megépítése még technikai akadályokba ütközik, nem lenne gazdaságos.

Megállapíthatjuk, hogy a központi körzetben az öntözési lehetőségek biztosítva vannak. A Homokhátságon a folyóvízes víznyerés nem lehetséges.

b./ Felszínalatti vizek

Csőkutas öntözés: a Homokhátság jelenleg egyetlen megfelelő "öntözőrendszere," amely a talajvíz adottságokra támaszkodik. Probléma, hogy éppen a kritikus időszakban -július, augusztus - csökkenhet vízhozamuk. Mégis, főleg a háztáji területeken szaporodnak a kutak. Számuk több ezer.

Talajvízes öntözés: Ide sorolnám a semlyékekben és leveze-

tő csatornáknak a tavaszi hóolvadás után visszatartott vizet. Ezek magas só-koncentrációjuk miatt a szántóföldi öntözésre nem alkalmasak. A takarmány-széna termelés szempontjából jelentős a visszatartott hólé, mert ezeken a réteken valamivel jobb fűtermésre van kilátás.

Talajviz adottságok

A központi körzet legnagyobb részén a belvizveszély jelentős. A talajviztükör 3-5 m között van. A Homokhátságon 2-3 m, foltonként 1 m felett található. Az utóbbi területek semlyékek, amelyek talaja a mezőgazdasági művelésre nem alkalmas.

Láthatjuk tehát, hogy az öntözési lehetőségek a központi körzetben biztosítottak, gazdaságosak, fejlesztésük indokolt. A Homokhátságon a jelenlegi technikai adottságok figyelembe vételével a csökutas öntözési módot kell tovább fejleszteni.

4./ A természeti földrajzi adottságok értékelése

=====

a nagyüzemi mezőgazdasági termelés szempontjából

=====

a Szegedi-mezőgazdasági körzetben

=====

A geológiai, felszíni és talajtani adottságok alapján területünket 2 természeti földrajzi tájra bonthatjuk:

1./ A kisebb és alacsonyabban fekvő Alsó-Tiszavölgyére, és a Maros hordalékkupjára, melyet gazdasági szempontból Központi-körzetnek neveztünk el.

2./ A nagyobb és Ny felé állandóan emelkedő Duna-Tisza-közének D-i homokhátságára, melyet mezőgazdasági adottságai alapján Szatymazi-, Mórahalmi- és Kisteleki-körzet névvel jelöltünk meg.

Éghajlattani szempontból egységesnek tarthatjuk a területet. A vízföldrajzi adottságok illetve az öntözési lehetőségek a központi körzetben biztosítottak, a Homokhátságon részben.

A mezőgazdasági termelés szempontjából a központi körzet természetföldrajzi adottságai megfelelnek az országos adottságoknak, ami azt jelenti, hogy megfelelő agrotechnikával az országos színvonalnak megfelelő terméseredmények érhetők el, sőt egyes terményekből minőségileg jobbat is. Gondolok itt a fűszerpaprikára, paradicsomra, korai zöldségfélékre, korai burgonyára, hagymára, földcseperre, stb. Csernozjom fejlődésű öntéstalajai és éghajlatának kedvező elemei /hősszeg, napfénytartam/, valamint az öntözési lehetőségek alapját képezhetik a növekvő export termékek termelésének és a város friss élelmiszerekkel való ellátásának.

A Homokhátság természeti földrajzi adottságai gyengék. Így a mostoha tényezők döntően befolyásolják e terület mezőgazdasági termelésének specializálódását. A szántóföldi növények termésátlagai messze az országos átlagok alatt vannak. A talaj féleségek váltakozásai miatt a nagyüzemi táblák kialakítása problematikus. A tenyészidőszak hőmérséklet viszonyai kedvezőek a hőigényes paprika, paradicsom és dinnye fejlődésének, de a gyakori aszály, késői fagyveszély, a homoktalajok anyagából és szerkezetéből adódó tulajdonságok kockázatosná teszik termelésüket. A rossz vizgazdálkodású homoktalajokon mélyebben található talajvizet nyár végén és az őszi hónapokban csak a szőlő és a gyümölcsfák gyökerei képesek elérni. Ezek termelése gazdaságosabb mint a szántóföldi növényeké, bár termésátlagaik ezeknek sem magasabb az országos átlagnál, viszont ízük, zamatuk, szépségük jobb mint más vidékeken az éghajlat mezo- és mikro-tényezőinek következtében.

Az intenzívebb nagyüzemi gazdálkodás ezen a területen csak a gazdaságosan termelhető növények irányában fejleszthető. A mórահalmi körzetben, a kisteleki körzetben a szőlő, a szatymazi körzetben a gyümölcs kultúrák fejlődése mutatják az intenzívebb gazdálkodás módját, útját. S mivel az intenzívebb gazdálkodásnak többek között sok szervezestrágyára is szüksége van, kívánatos, hogy a jobb minőségű barnahomoktalajokon fejlesszük a takarmányfélék termelését, ami részben biztosíthatná az állattenyésztés takarmány szükségletét is. /Természetesen nem felejtkezhetünk meg az állattenyésztés jövedelmezőségéről sem, ami szintén "döntő" szempont! /

B./ A fejlesztés társadalmi, közgazdasági adottságai,
alapjai a Szegedi-mezőgazdasági körzetben

A mezőgazdasági termelés fejlesztésének történelmi, társadalmi, gazdasági és gazdaságpolitikai adottságai közül

- a tanyarendszer szerepéről,
- a birtokviszonyok alakulásáról,
- a termelőszövetkezeti gazdálkodás színvonaláról, fejlődéséről kívánok rövid összefoglalót adni, kiemelve azokat a kérdéseket, amelyek a dolgot szempontjából lényegesek.

1./ A tanyarendszer

=====

A tanyarendszer, mint a földrajzi munkamegosztás e sajátos magyar formája történelmi-társadalmi okok következményeként jött létre. - Állapítja meg Markos Gy. /15./ Kialakulása a török idők után történt meg, majd a mai formájában a XIX. század végén jelent meg. /15.15. 19.20./

A török eltakarodása után a földrajzi munkamegosztás a természetföldrajzi körn yezet, a termelőerők és a termelési viszonyok változása következtében három irányban indult fejlődésnek:

- a homoki extenzív állattartás újra éled;
- a város életében mindinkább jelentkeznek a kapitalista fejlődés csirái;

- a tiszamarósmenti "feketeföldeken" előretör a feudális nagybirtok szántóföldi növénytermesztésének módja. /19./

Ezért a Tiszántul népesedése gyorsabban történt meg, mint a Homokhátságé, mert az állattartáshoz kevesebb ember is elég volt. A tanyarendszer kialakulásának meggyorsulását a XIX.sz. közepének politikai és gazdasági eseményei, valamint a népesség gyorsabb üteme szaporodásának tette lehetővé. A legelőket kénytelenek voltak feltörni, áttérnek a külterjes szántóföldi növénytermesztésre. A fejlődés egyik gyorsító tényezője volt az új növénynek, a paprikának megjelenése is.

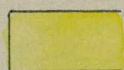
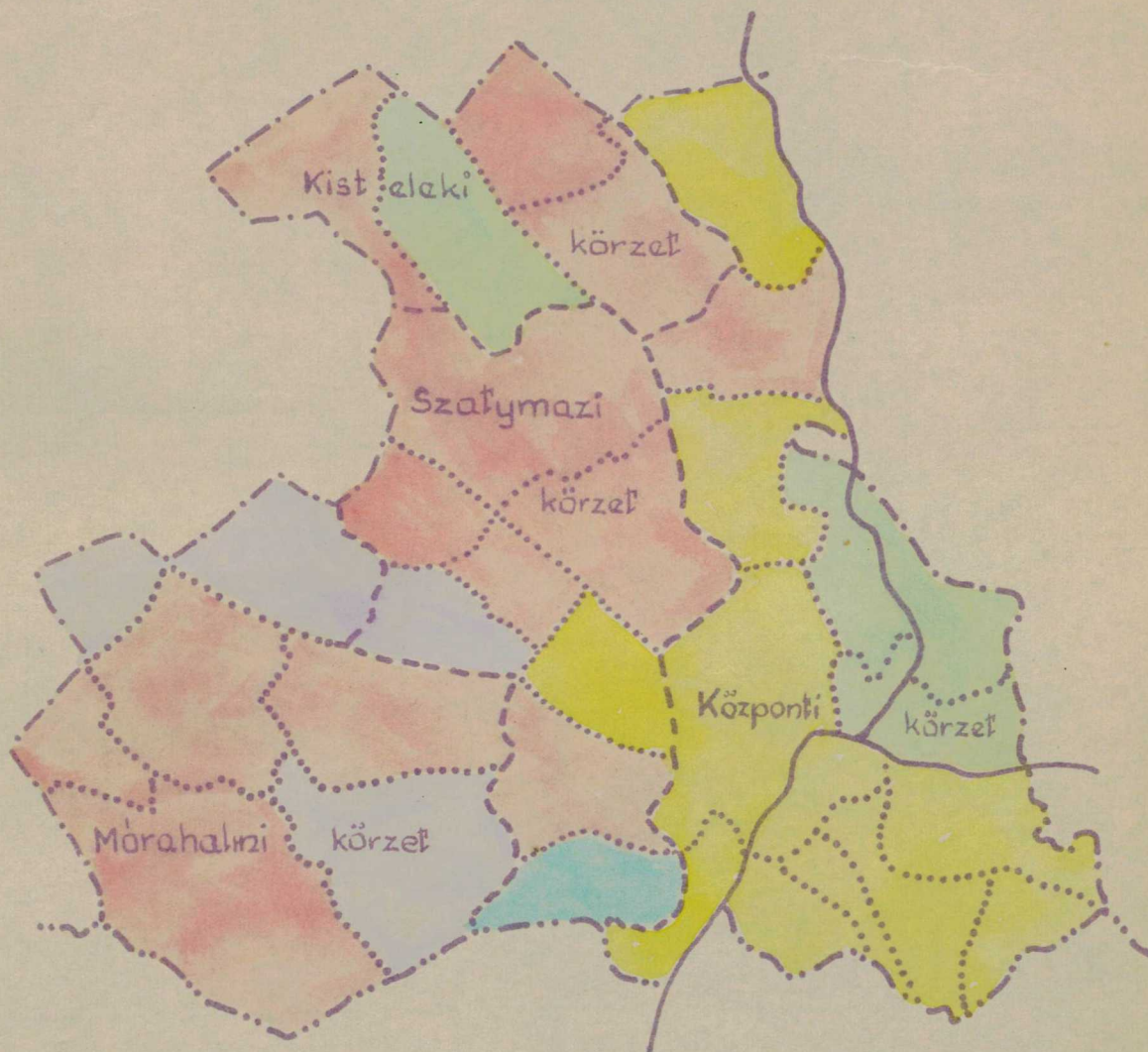
A XX. szd. elején a Szegedi-járásban az állattartás és az extenzív szántóföldi művelés mellett kialakul a belterjesebb gazdálkodást jelentő szőlő és gyümölcs termesztés is, de csak az "örökföldeken." Ezen kisbirtokok urai, gazdái városi "urak" voltak, a földeket a "kapásokkal" műveltették. Ilyenek voltak Domaszék, Szatymaz, Mórahalom és még több a városhoz közel eső és jól megközelíthető hely. Ezeken a területeken kialakult az árutermelés. A kapitalizmus kialakulása a távolabbi vidékeken még lassabb ütemű. A város birtokait kishaszonbérben művelik a "tanyások", kikre jellemző, hogy termelőeszközeik alig vannak, piac lehetőségeik nincsenek, s így kénytelenek külterjes módon küszködni mindennapi betevő falatjukért a silány homokon. Ezek az önelátó kisparaszti gazdaságok lassan a fejlődés gátjává válnak.

A Tiszántulon a nagybirtokon szintén ki tud fejlődni az árutermelés.

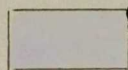
Egy elmaradott, alacsony szintű mezőgazdaságot örökölt szocialista rendszerünk a vidék felszabadulásakor. Azóta államunk óriási energiák befektetése árán megszüntetni igyekszik ezt az elmaradottságot, de csak az utóbbi években kezd

150x

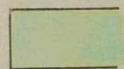
A külterületi népesség aránya %-ban, 1960.

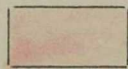
0-20 %

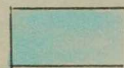
60-80 %

20-40 %

80-100 % között

40-60 %

meglátszani a gyümölcs beérése.

A statisztika tanúsága szerint igen jelentős a külterületi népesség arányszáma: a lakosságnak több mint 52 %-a. Még mostohább a helyzet, ha községenként vizsgáljuk meg az arányokat, mint azt a mellékelt ábra is tükrözi. Megállapíthatjuk, hogy

Balástya	5170 lakójának	90 %-a,
Ásotthalom	5992	91 " "
Szatymaz	4018	90 " "
Csengele	3642	91 " "
Zákányszék	3385	91 " "
Ruzsa	4106	93 " "
Domaszék	3958	" szintelő %-a él külterületen!

A külterületi népesség, főleg a várostól messzebb lakók hihetetlen sötétségben élték le életüket. Csak a föld volt az éltető elemük. Egy életen keresztül úgy éltek mint a koldusok, egyrészt mert nem igen volt semmijük, másrészt azért, hogy csak egy kicsi darabka földet megtudjanak venni a szomszéd birtokából, amelyik határos volt az övékével. Más nem érdekelte őket, s amult társadalmi rendszer igyekezett is minden eszközzel, hogy meg is maradjanak ebben a helyzetben.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a Járás alacsony szintű termelőinek, szociális, kulturális elmaradottságának oka, kutforrása a tanyarendszer.

A forradalmi változás ezen a téren csak elmúlt évtizedben következett be! A mezőgazdaság szocialista átszervezése alapvetően megváltoztatta az emberek életmódját, tudatát! Itt domborodik ki ebben az esetben is, hogy a termelési viszonyok szocialista irányban való fejlődésének eredményeképpen új életforma alakul ki, egészségesebb, emberibb. Jellemző ma már, hogy a tanyai nép minden igényével megközelíti a városi embert. Mind többen igénylik a kulturáltabb környezetet, sokan a fiatalabbak közül beköltöznek

uj falusi házaikba. Ma már természetes, hogy tudományos növénytermesztési vitákon vesznek részt a kulturházakban, szakkönyveket, folyóiratokat járatnak, olvasnak, szakmunkás vizsgát tesznek, villamosított tanyájukra mezőgazdasági és egyéb kisgépeket, gépkocsit, - s sorolhatnám tovább - vásárolnak, s kutatják a jövedelmezőbb gazdaságosabb termelés módját.

Az eddig e témakörben megírt dolgozatok, köztük magam is, mindnyájan azt állítottuk, hogy a tanyarendszer akadályozója a Homokhátság mezőgazdasági termelésének, annak fejlődésének. Tény, hogy a nagyüzemi táblák kialakításának gátja, de mint azt az előbbieken, a természetföldrajzi környezet vizsgálatánál említettem, akadályozza azt a talajok változatossága is. 1958-ban azt állítottuk, hogy a tanyák 10-15 év alatt megszűnnek. A természetfejlődés, az elmúlt évek gazdasági fellendülése azt mutatta, hogy nem szűnnek meg a tanyák oly gyorsan, sokkal lassabb a változás, inkább bizonyos TSz-major-központok centralizációja figyelhető meg. Sőt, megfigyelésem szerint, a jelen gazdaalkodási szinten pozitívként értékelem azt, hogy a termelészövetkezetek dolgozói munkahelyükön élnek s nem kell naponta esetleg 10-15 km-t utazniuk a munkahelyre s vissza, rossz utakon zötyögő pótkocsikon. S nem elhanyagolható ma még az sem, hogy a helyben levő háztáji földek is fontos jövedelmet biztosítanak mind az egyén, mind a népgazdaság számára.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a felszabadulás után - az elmaradottság miatt - a tanyarendszer gátja volt a szocialista fejlődésnek a Homokhátságon. Viszont ma, amikor a tanyán is olyan lehetőségeket tudunk majd biztosítani az ott élő embereknek, mint a faluban és a városban, akkor például előny a munkaerőgazdálkodás, a termelés szempontjából. Szeretném kihangsúlyozni, hogy megállapításom, csak a szőlő és gyümölcsstermesztő körzetekre vonatkozik.

2./ A birtokviszonyok alakulása

=====

A Szegedi-mezőgazdasági körzetben épp úgy mint hazánk egész mezőgazdaságában ma már a szocialista termelési viszonyok dominálnak. Ezzel megteremtették alapját a fejlődésnek. Fel-tárult a társadalmi-gazdasági lehetősége annak, hogy magas termelési és termelékenységű mezőgazdaságot hozzunk létre. De ezt a fejlődést még erősen befolyásolta, befolyásolja, sőt néha akadályozza is a mult öröksége, a kapitalizmus anyagi és szellemi hagyatéka. Mezőgazdaságunkban a föld-osztás ugyan megszüntette a feudális és kapitalista viszonyokat, de növelte a kisparaszti és középgazdaságok számát. Ezek a termelők fejtetlensége következtében nem tudtak megbirkózni a reájuk bízott termelési feladatokkal, vagyis a termelékenység növelésével. De gátolta a fejlődést a begyűjtési rendszer s egyéb káros gazdaságpolitikai adottságok is. Így mezőgazdaságunk és parasztságunk életszinvo-nala is évekkel elmaradt az ipar fejlődése mögött.

Melyek a jellemző vonásai mezőgazdasági körzetünk birtok-viszonyainak ?

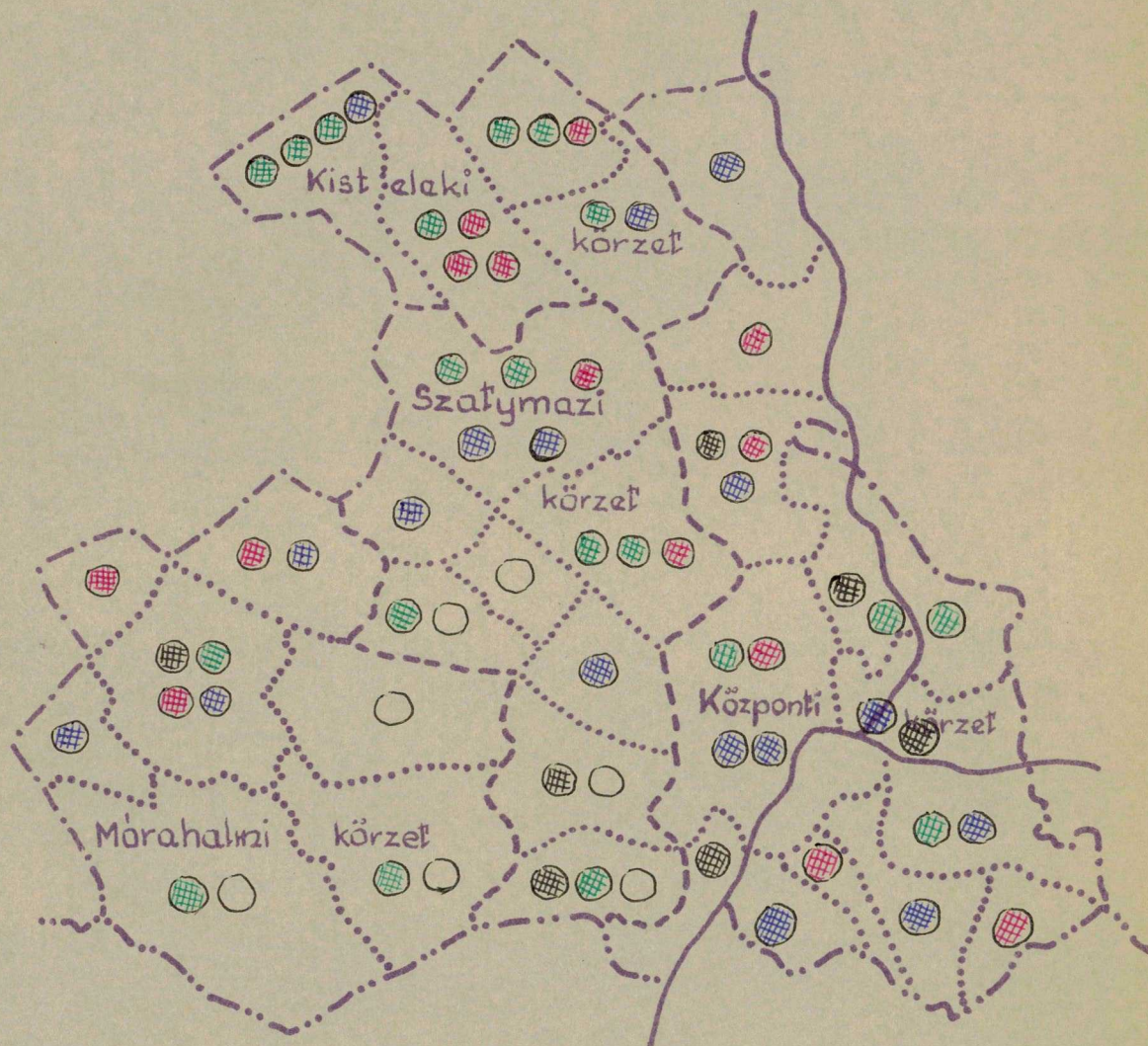
Az országos problémák az elmúlt időszakokban itt is jelent-keztek. Az elmúlt évtizedben a kisparaszti és ~~az~~ középpa-raszti gazdaságok rendszere, a termelészövetkezetek gyak-ran megalapozatlan szervezése a mostoha természeti viszo-nyok között, itt is a haladás gátjává váltak. Csak 1960-ban történt alapvető változás, amikor is a területnek több mint 90 %-át szocialista szektorrá szervezték át.

A szocialista szektor aránya 92,3 %, ami az országos át-lagnál valamivel kevesebb. Mégis s a fejlődés óriási, mert 1959-ben mégcsak 9 %-a volt termelészövetkezeti tulajdon-ban a mezőgazdaságilag művelt összterületből. Ez azért is

150X

Termelőszövetkezeteink nagysága

/1965./

- 500 - 1.000 kh
- 1.000 - 2.000 kh
- 2.000 - 3.000 kh

- 3.000 - 5.000 kh
- TSzCs terület

jelentős a Homokhátságon, mert összehasonlítva a megye fekete-földi területeivel, itt volt a legkevesebb föld szocialista tulajdonban. Más járásokban mindenütt 20 %-on felül, sőt Makó városban 58 %-os arányban részesültek a termelőszövetkezetek a mezőgazdaságilag művelt összterületből.

Az alábbi táblázat a szocialista szektor részesedését mutatja be a város és a járás MMÖT-ből: /1966./

	Szeged	Járás	Összesen	
Állami Gazdaságok	9,- %	6,- %	6,6 %	} 92,3 % =====
Termelőszövetkezetek	83,-	61,5	85,7 %	
TSz Csoportok		19,6		
Egyéb szoc. szektor		5,4		
Egyéni	8,-	7,5	7,7	
Összesen	100,- %	100,- %	100,- %	

Felhívnom a figyelmet a járás területén működő termelőszövetkezeti csoportok magas részarányára - 20 % - amelyek megalakulásukat, működésüket a homoki gazdálkodás sajátos viszonyainak köszönhetik. A közös gazdálkodás ilyen módja a szatymazi és a mórachalmi körzet hat községében alakult ki: Ásotthalmán, Bordányban, Domaszéken, Mórachalmán, Zákányszéken és Zombón. Mind a hat községnek természeti adottságai gyengék a szántóföldi művelés szempontjából. Jelentős szőlő és gyümölcs területekkel rendelkeznek, de a parcellák kicsik, szétszórtak, vegyes fajtájúak, ezért nagyüzemileg nem művelhetők. Közös művelésük esetén így súlyos agrotechnikai, munkaszervezési, üzemszervezési problémákkal kellene megkezdni közös művelésük esetén. A jelenlegi viszonyok között gazdaságosabb ezeknek a kulturáknak ilyen módon való művelése, ezért a szőlők és gyümölcsösök részesművelését az elmúlt években a többi termelőszövetkezetekben is bevezették.

A nagyüzemi gazdaságok területi alakulása az elmúlt években bizonyos koncentrációs folyamatot mutatnak. Főleg a kisebb területű, 1.000 kh-on alul gazdálkodó termelőszövetkezeteknél jelentkeznek beruházási, gépkihasználási, áruértékesítési és egyéb problémák. A Dél-Alföldi Mezőgazdasági Intézet vizsgálatai szerint a szőlő és gyümölcs-termesztő termelőszövetkezetek leggyazdaságosabb nagysága 2.000 kh körül van. /7./ Megfigyelésem szerint viszont, a még nagyobb, a 4.000 kh vagy még több területtel rendelkező TSz-ek - főleg az új mechanizmus bevezetésével - még jobban fognak érvényesülni, mind a beruházás, mind az értékesítés terén. A termelőszövetkezetek területi eloszlását, nagyságrendiségét az elmúlt évek során a következő táblázat és térkép szemlélteti.

1960. 1961. 1963. 1964. 1965.

S z e g e d

500 kh alatt	-	-	-	-	-
500 -1000 kh között	3	1	-	-	-
1000-2000 kh	1	3	1	1	1
2000-3000 kh	1	1	1	1	1
3000-5000 kh	1	1	1	1	1
5000 kh feletti területű	-	-	1	1	1
Összesen db	6	6	4	4	4 db

S z e g e d i - j á r á s

500 kh alatt	8	3	-	-	-
500 -1000 kh között	23	22	8	8	7
1000-2000 kh	12	39	28	30	19
2000-3000 kh	6	11	14	11	17
3000-5000 kh	1	3	11	11	12
5000 kh feletti területű	-	-	-	-	-
Összesen db	50	78	61	60	55 db

A TSzCs-ék közül 2 db 4-5 ezer kh közötti,

20 db 1-2 ezer kh közötti nagyságu.

Mint azt a térkép is szemlélteti legnagyobb termelőszövet-

kezeteink a központi körzetben, a feketeföldeken vannak; profiljuk a szántóföldi művelés. A termelőszövetkezetek határvonalát a közigazgatási határok alapján tüzték ki. Sok termelőszövetkezet alakult így meg 1961-ben, zömükben 500-1.500 kh nagyságu területen. S csak 1964. után kezdett érvényesülni az a tendencia, hogy a községek területén működő sok apró TSz-ek egyesüljenek nagyobb TSz-ekké. Így történt többek között Dóc, Kiskundorozsma, Sövényháza, Csengele, Balástya és több község területén. A következő lépés az lenne, hogy egy község egy termelőszövetkezet. Mind gazdasági, mind szervezési szempontból ez volna a leghelyesebb.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a birtokviszonyok ma már nem akadályozói a nagyüzemi termelés kialakulásának, sőt a termelőszövetkezeti területek koncentrálódását figyelhetjük meg. Működésük során kitűnik, hogy a nagyobb termelőszövetkezetek versenyképesebbek, jövedelmezőbbek lesznek az új gazdasági mechanizmusban mint a kisebbek.

3./ Gazdaságkörzetünk mezőgazdasági termelésének helyzete,

s a területi specializáció kialakulása

E fejezetben mezőgazdasági körzetünk termelésének eddigi eredményeit, jelenlegi színvonalát, mint gazdaságföldrajzi adottságot kívánom megvilágítani. Vázolni azt az alapot, amire a további fejlődés és fejlesztés során épíhetünk.

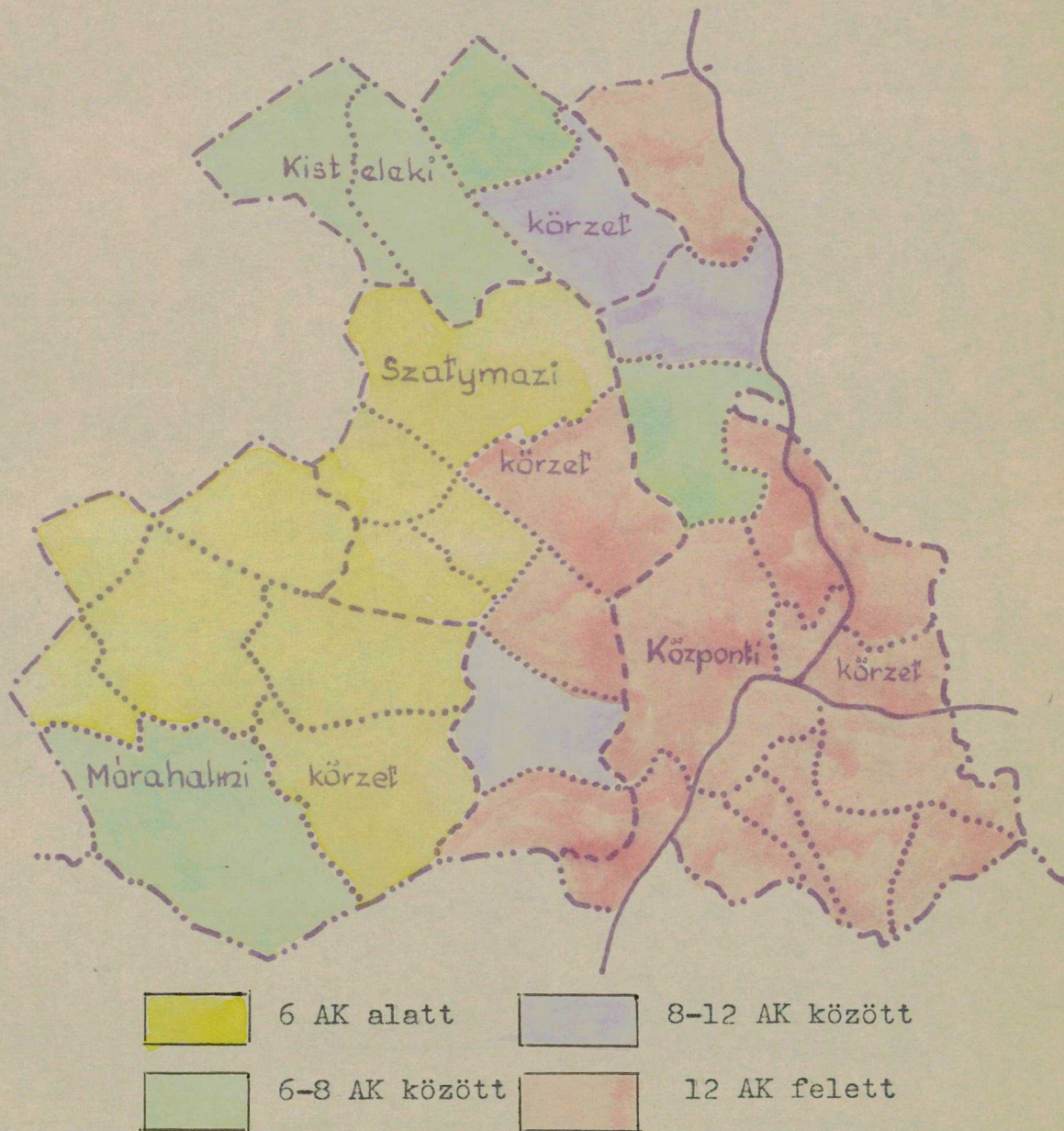
A téma kidolgozásának keretében bemutatom a termelőszövetkezetek gazdálkodásának legfontosabb mutatószámait, a termelés szerkezetének alakulását az elmúlt évek során.

Mint ismeretes, hazánkban a mezőgazdaság átszervezésével 8 éve megnyitottuk az utat a szocialista mezőgazdaság kialakulása, fejlődése előtt. Így területünkön is azóta nagyüzemi gazdálkodás folyik. Termelőszövetkezeteink megalakulásuk óta hosszú rögös utat jártak be. Fejlődésük üteme állandó emelkedést mutatott. Mégis, ha különösen a hóki közös gazdaságok fejlődésének ütemét a szegedi vagy az ország termelőszövetkezeteinek fejlődési üteméhez hasonlítjuk, megállapíthatjuk, hogy azok lásabban fejlődtek, kisebb eredményeket értek el. Fejlődésük útja objektív és szubjektív okok következtében igen göröngyös volt.

Objektív okok a mezőgazdasági termelés szempontjából az alacsony értékű természetföldrajzi adottságok. Ezt tükrözi a mellékelt kartogram, amely az 1 kh szántóra jutó aranykorona értékét mutatja be gazdaságkörzetünk termelőszövetkezeteiben. Láthatjuk, hogy a földterület értéke legalacsonyabb a mórahalmi és kisteleki körzetben, de még a szatymazi körzetben sem éri el az országos átlagot. Pusztamérges, Öttömös,

150x

1 kh szántóra jutó aranykorona érték
termelőszövetkezeteinkben

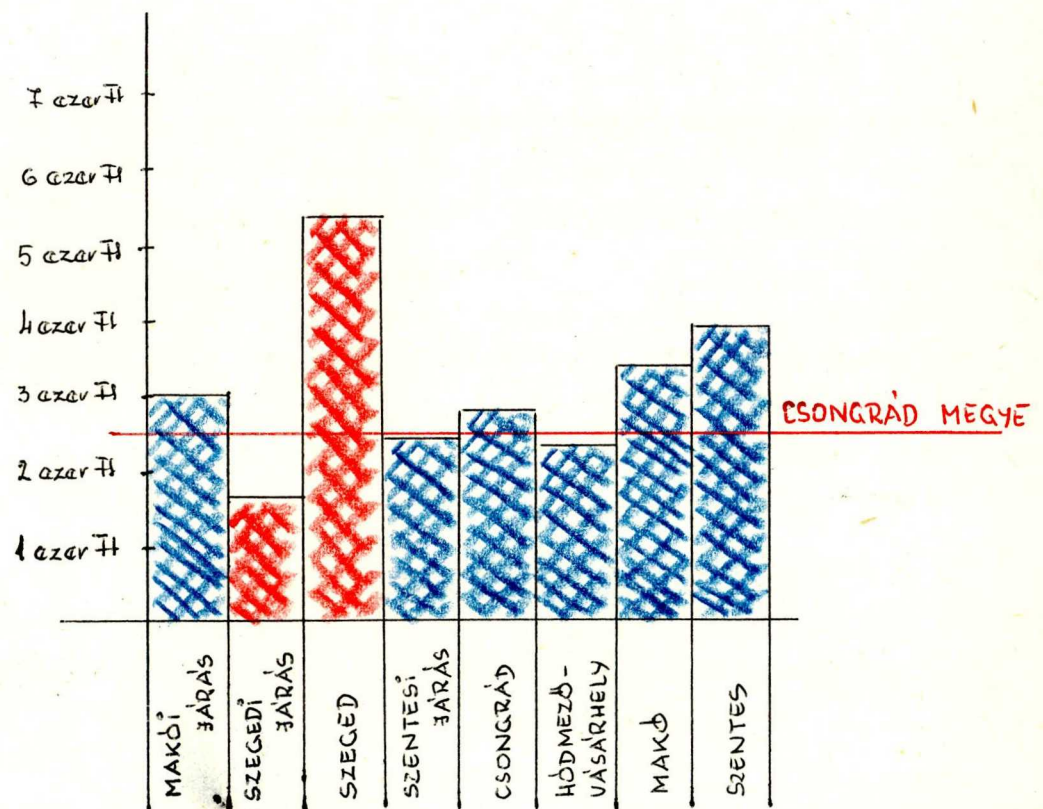
Üllés és Ruzsa egyes területein még a 4-5 aranykoronát is alig éri el. Csak a Tiszavölgy és a Tisza-Maros szögének értékesebb kötött talaju földjei éri el illetve haladja meg az országos 10,9 AK-t. Tehát a Homokhátság földterületének értéke az országos átlaghoz viszonyítva a mórahalmi körzetben 55 %-al, a szatymazi és kisteleki körzetben 36 %-al alacsonyabb.

A szubjektív okok az üzemszervezési és agrotechnológiai okokra vezethetők vissza. Mint azt az 1 kh termőterületre jutó vagyoni adatok is tükrözik, a természet mostohasága mellett az állóeszköz értékek mutatószámai is, az összes vagyoni értéke is járásunk területén a legalacsonyabb szintet képviseli. A fel nem osztható szövetkezeti alap 1 kh termőterületre jutó értéke is csak fele a megyei átlagnak, s harmada a szegedi értékeknek.

Megállapíthatjuk tehát, hogy mezőgazdasági körzetünk adottságait tekintve -vizsgálva az előbbi két tényezőt - elmaradott helyzetben, hátrányos helyzetben van. / A piaci, közlekedési, szállítási viszonyokat később elemzem./

Bár statisztikailag csak 1963-as adatokat áll módomban bemutatni, de megfigyelésem szerint azóta sem igen változtak arányaikban az alábbi mutatók, amelyek a megye termelőszövetkezeteinek gazdálkodási eredményét kivételve 1 kh termőterületre hasonlítja össze, demonstrálva azt, hogy a homoki termelőszövetkezetek messze elmaradnak a feketeföldi TSz-ek eredményeitől.

Makó város	3.943,-	Ft/kh	gazdálkodási	eredmény
Szeged város	3.469,-	"	"	"
Makó-járás	2.939,-	"	"	"
Szentes város	2.396,-	"	"	"
Csongrád város	1.815,-	"	"	"
Hódmezővásárhely város	1.700,-	"	"	"
Szentes-járás	1.648,-	"	"	"
<u>Szegedi-járás</u>	1.304,-	"	"	"

Az 1 kh termőterületre jutó fel nem osztható szövetkezesi alap mutatja a munka technikai felszereltségét.

Járásunkban a termelészövetkezetek jelentős része, több mint a fele évek óta mérleghiányos volt. Ma már jelentősen csökkent ugyan számuk, de még így is az 1 kh termőterületre jutó mérleghiány eléri az 50-75 Ft/kh átlagot. Legnagyobbak a mérleghiányok a nyugati és északi községeink termelészövetkezeteiben. A mellékelt kartogram szemléletesen kiemeli, mutatja, hogy a természeti és közgazdasági tényezők hatására miként fejlődnek termelészövetkezetünk. A gyenge termőképességű homoktalajokkal rendelkező községek, a várodtól való távolság s a rossz közlekedési viszonyok hatására Pusztaszer, Sövényháza, de főleg Ruzsa, Öttömös termelészövetkezeti fejlődtek a leglassabban.

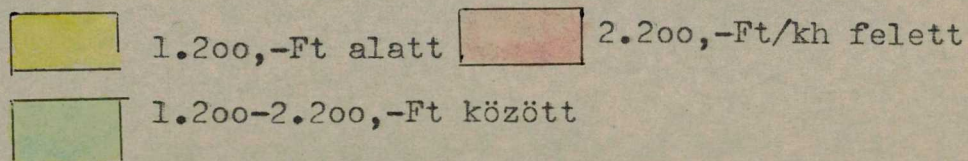
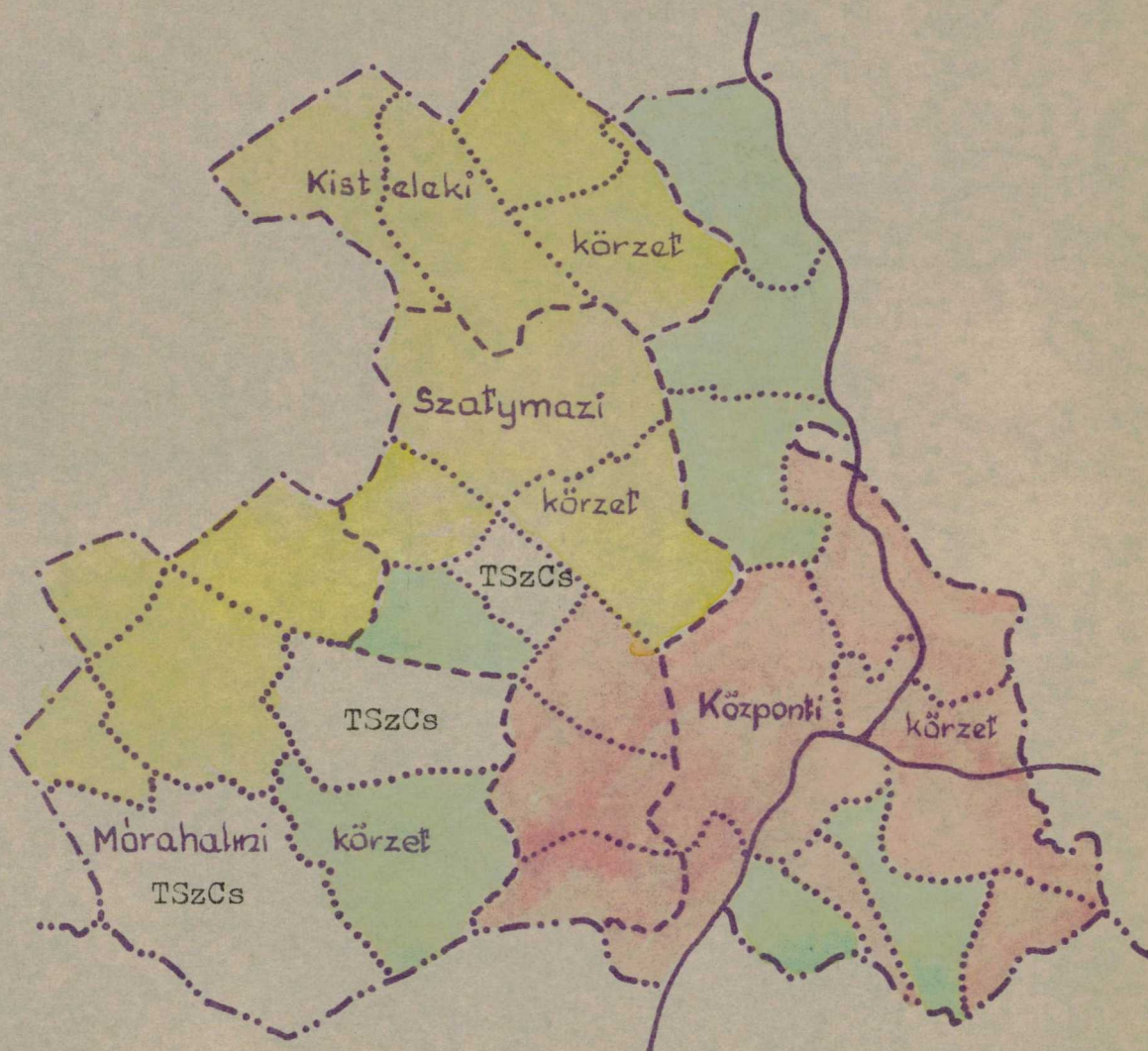
A termelészövetkezetek negyedrésze tartozik a jól, rentálisan működők közé. E községek -Röszke, Tápé, Gyála, Szeged - termelészövetkezeteinek gazdálkodási eredménye 1 kh-ra kivétítve meghaladja az országos átlagot, eléri a megye élenjáró termelészövetkezeteinek eredményét. E TSzek erősen szakosodtak: zöldség termelésre, mint városellátó sőt exportáló TSz-ek, valamint másik oldalról az értékes fűszerpaprika termesztésére. Természetsen mind természetföldrajzi, mind gazdaságföldrajzi adottságaik is sokkal jobbak. Gondolok itt a Tápéi és szegedi termelészövetkezetek öntözési, energia és üvegház, piaci, szállítási és közlekedési lehetőségeikre.

Az előbbi megállapításokat támasztja alá az a kartogram is, mely az 1 kh szántóra jutó AK értékét mutatja be. Összehasonlítva, szinte fedik egymást.

Ha a termelési értékeket vizsgáljuk meg akkor a következőket figyelhetjük meg! Az 1 kh-ra jutó termelési érték országosan 4.894,-Ft. Ez az érték megegyezik megyénk mutató számával is, mely 4879,-Ft. Járásunk termelészövetkezeteiben már csak 3.521,- Ft, ami 28 %-al alacsonyabb az országos átlagnál. Messze kiemelkedik Szeged, ahol az 1 kh ter-

150x

Termelőszövetkezeteink gazdálkodási eredménye
1 kh-ra számítva /1963./

100 kh MMÖT-re jutó teljes termelési érték termelési áganként %-os arányban kifejezve /1962./

DMKI számításai alapján.

	Közp.k.	Szatym.k.	Mórah.k.	Kist.k.	Járás
Gyümölcs-term.	6,5	21,3	10,7	9,5	13,3
Szőlőtermesztés	1,1	10,7	19,5	10,5	10,9
Szántóföldi növényterm.	26,2	22,8	20,5	15,2	21,9
Rét, legelő	-	-	-	-	- -
Növ. term. össz.	33,8	54,8	50,7	35,2	46,1
Állatteny.	66,2	45,2	49,3	64,8	53,9
Mezőg. össz.	100,-%	100,-%	100,-%	100,-%	100,-%

mőterületre kivetített termelési érték a balterjesen gazdálkodó városellátó termelőszövetkezetekben a 7.000 Ft/kh-t is meghaladja. De magasabb, 5-7.000 Ft/kh a zöldségtermelő Szentesi-, és a hagymát termelő Makói-járásban is.

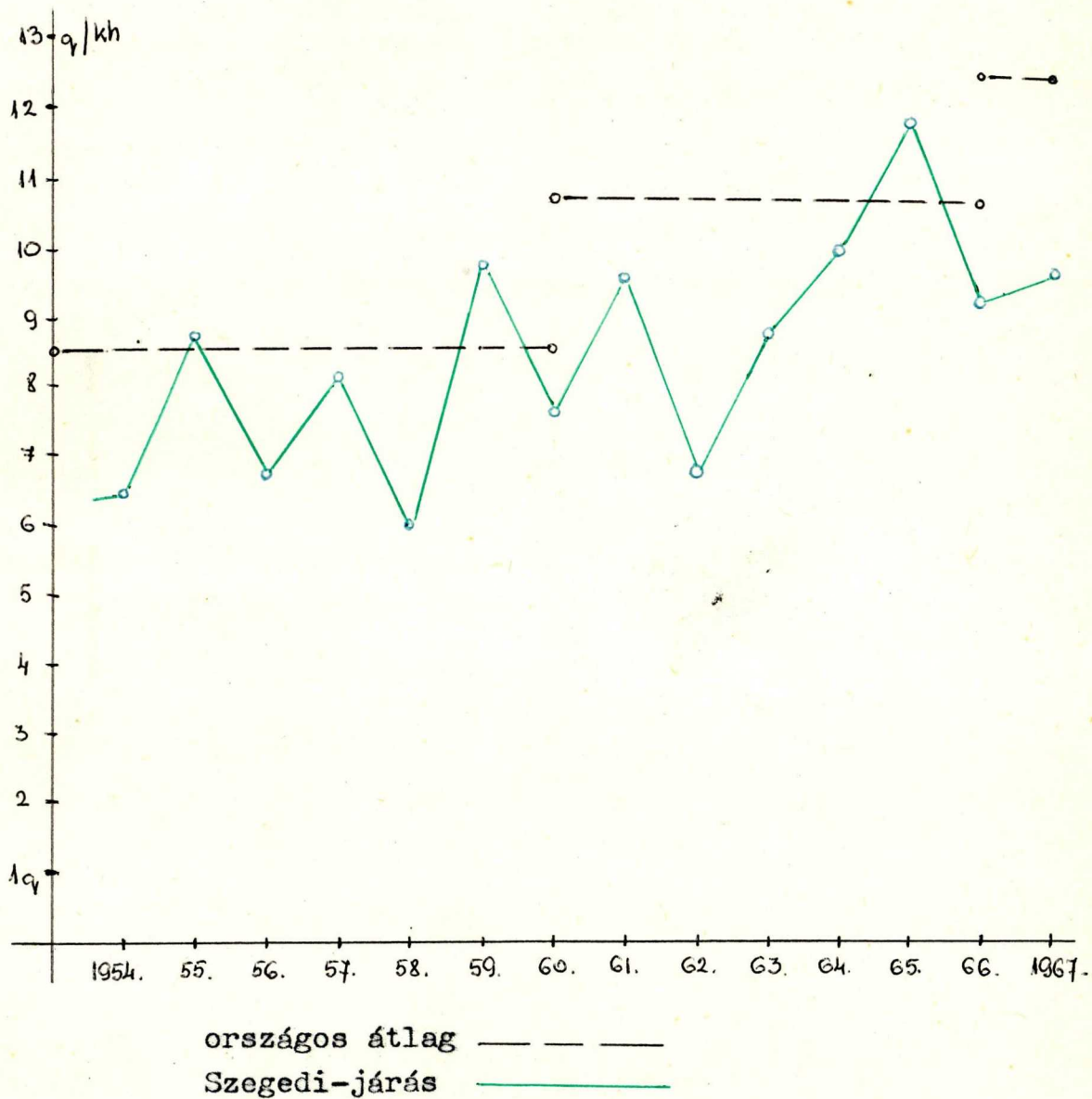
Körzetenként vizsgálva az 1 kh-ra jutó termelési értékeket -csak a növénytermesztési termelési értékeket véve figyelembe - akkor az alábbiakat állapíthatjuk meg: /Az adatok 1962.évre vonatkoznak, de az arányok ma is jellemzőek./

Központi körzetben	2.500,-Ft/kh ter.érték
Szatymazi "	3.100,- " " " "
Mórahalmi "	2.400,- " " " "
Kisteleki "	1.700,- " " " "

Legmagasabb a szatymazi körzetben, s legalacsonyabb a kisteleki körzetben. Összehasonlítva az előző kartogramból a szatymazi körzet 8 AK értékű átlagon aluli minőségű homoktalajainak termelési értékét, a központi körzet 15,- AK értékű termőterületeinek 1 kh-ra eső termelési értékével, akkor megállapíthatjuk, hogy bár a Homokhátság talajai gyengébb minőségűek, de a rajtuk termelt szőlő és gyümölcs biztosítja a magasabb termelési értéket, a jövedelmezőséget.

A szatymazi körzetben található a járás összes gyümölcsfáinak 50 %-a! Szatymaz, Balástya, Zsombó és Domaszék községekben. A mórahalmi körzet különbsége még kiemelkedőbb. Itt is a szőlő és gyümölcs termelés termelési értéke emeli meg az 1 kh-ra jutó termelési értéket. Ebből következik, hogy a Homokhátság növénytermesztésének irányát, a terület specializációját a jövedelmezőbb szőlő és gyümölcs termelés irányában lehet és kell is fejleszteni! Ezt kívánja a jövedelmezőség, az árutermelés törvénye is.! A szőlő és gyümölcstermesztés jelentőségét a gazdaságkörzet termelésében jól szemlélteti termelésének részaránya az összes mezőgazdasági termelési értékből. /mellékelt táblázat./ A szőlő és gyümölcstermesztés a mezőgazdasági termelés öz-

A buza termés átlagának alakulása 1954.-1967. között
a Szegedi-járásban - kh/q

értékéből ma már 20 %-al, a növénytermesztés értékéből több mint 30 %-al részesül, míg a művelési ágak területéből csak 10 %-al! Láthatjuk tehát, hogy területünkön a szőlő és gyümölcsstermesztés kiemelkedő jelentőségű, a lakosság legfőbb jövedelmi forrása, s ebből következik, hogy a Homokhátság legfontosabb, legcélszerűbb fejlesztési termelési ágazata. A Szegedi-járásban ez specializáltságot jelent, hisz "...hazánkban valamely termelési ágának 20%-os részesedése az ágazaton belüli bruttó termelési értékéből az már határozottan magasan kiemelkedő termelési ágat, az adott feltételek mellett szakosodást jelent. /Földrajzi Értesítő, 1961. Jegyzetek a mezőgazdasági körzetesítéshez./

A mostoha természetföldrajzi tényezők következtében a szántóföldi növények átlagtermései a központi körzet kivételével messze mögötte maradnak mind a megyei, mind az országos átlagnak.

Említsük meg a legfontosabb növényeket, kiemelve az 1962. ls 1966. éveket, mert csak ezekben tudtam összehasonlító adatokat begyűjteni:

Járás Szeged Megye Magyaró. Sorrendben hanyadik a megyék között?

1962. év

Buza q/kh	6,8	10,5	9,-	10,3	19.
Rozs "	3,5	4,-	3,6	5,6	19.
Kukorica "	9,5	16,-	14,8	14,5	8.
Burgonya "	29,5	50,-	37,-	51,9	17.

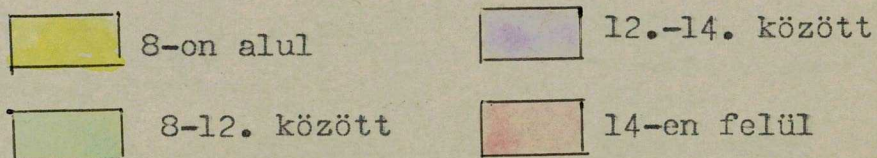
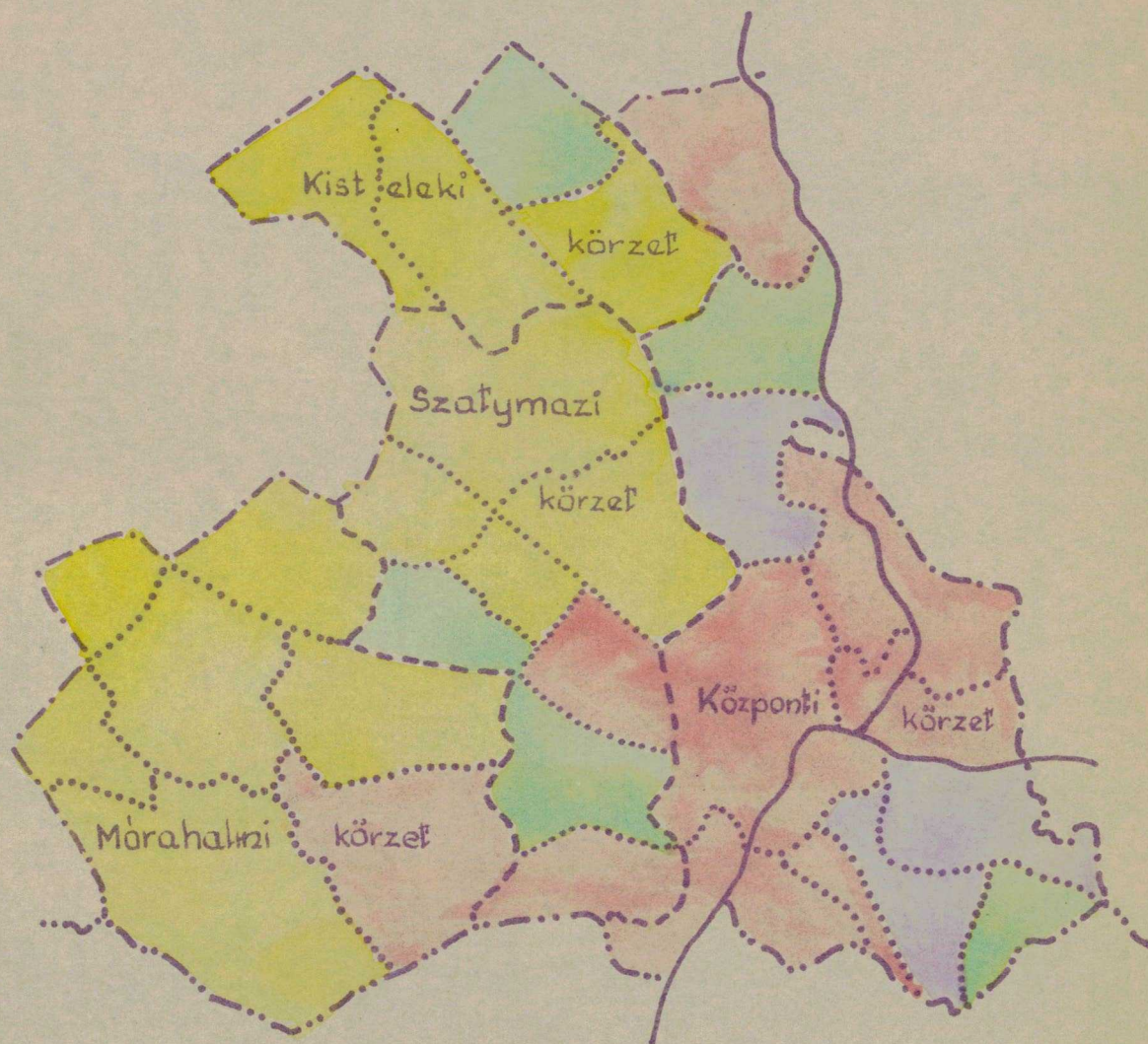
1966. év

Buza q/kh	9,3	11,2	13,6	12,5	5.
Rozs "	4,2	5,8	5,4	6,7	18.
Kukorica "	14,9	18,3	19,2	16,8	3.
Burgonya "	48,3	58,-	44,9	41,4	10.

Megállapítottuk, hogy a Homokhátság három mezőgazdasági körzetében a növénytermesztés legfontosabb ágazata

150x

100 kh évközi mezőgazdasági területre jutó
számosálat termelőszövetkezeteinkben 1966-ban

a szőlő és gyümölcsstermesztés. De emellett nem szabad megfeledkeznünk a mezőgazdasági termelés másik lényeges ágazatáról az állattenyésztésről sem, amely alacsony színvonalra ellenére is a termelési érték jelentős százalékát, némely körzetben majdnem a felét biztosítja.

Az alábbi táblázat az állatállomány megoszlását mutatja be 1967-ben, magába foglalva a tanácsi szektor összállományát:

	Szeged	Szegedi-járás	Összesen
Szarvasmarha	2.256 db	29.430 db	31.686 db
Ló	860	8.018	8.878
Juh	2.725	55.461	58.186
Sertés	9.610	108.879	118.489
Baromfi	168.200	756.200	924.400

Szemmel láthatólag kiemelkedik a táblázatból a baromfi és a sertés állomány magas aránya. Igen sok baromfit tartanak, de zöme nem árubaromfi, hanem a lakosság saját húsellátása céljából neveli. Az állomány kimondottan a háztáji gazdaságokban él, közös baromfi állománya egy-két termelőszövetkezetnek van, kevés egyedszámmal. Az állományok összetétele -fajták szempontjából - rendkívül változatos képet mutat. Inkább a húszért tenyésztik. A statisztikai adatok szerint a közösben tartott ~~baromfi~~ ^{nem} tojótyúk évi átlagos tojáshozama 111 db, ami ^{nem} valami magas szám. A megyei átlag is 168 db.

Ha a 100 kh mezőgazdaságilag művelt összterületre jutó sertések számát -57 db - összehasonlítjuk a megyei -54 db - és országos átlaggal -48 db-, akkor megállapíthatjuk, hogy járásunkban a sertés állomány magas számú. Ezzel a megyék között is az előkelő 4. helyet foglalja el Csongrád megye. A sertés állomány zöme is a háztáji gazdaságokban tenyészik. Fajtájukat tekintve szinte mindenütt hussertések, csak itt-ott található ma már mangolica. A 100 anyára jutó szaporulat, ha kis mértékben is, de állandóan csökken. 1960-ban 1.300 volt, 1966-ban csak 1.100 db. Ugyanakkor nő az el-

hullási százalék is. Míg 1960-ban 27 %, addig 1966.-ban már 34 %-ra emelkedett. De területileg is az átlag alattiak az adottságok. Míg a megye átlagában az élőszenyűrulat 937, addig a járásban csak 849 db, - míg a megyében az elhullási százalék 34 %, addig a járásban 38 % ! Mielőtt megvizsgálnánk s kiderítenénk okait, egyéb adalékokat is gyűjtsünk e tények mellé!

A loo kh MMÖT jutó szarvasmarha 14 db járásunkban, ami a megyei átlaggal megegyezik, de már az országos átlaghoz hasonlítva - 16 db - alacsonynak mondható. Csongrád megye a 14 db-os átlaggal a megyék rangsorában a 14. helyet foglalja el. Az 1 tehén évi átlagos tejhozama a mezőgazdasági termelőszövetkezetek közös állományában 1967-ben Járásban 2.050 l, valamivel magasabb a sokévi átlagnál, Szegeden 3.090 l, magas eredményű, hasonlítva az országos átlaghoz, az 1.967 l-hez. Járási szinten a háztáji gazdaságokban szintén 2-2,5 ezer l között mozog az átlag.

Területileg vizsgálva az állatállomány sűrűségét az alábbiakat figyelhetjük meg: loo^{kh} év közepi mezőgazdasági területre jutó számosállat , 1967-ben tanácsi szektorban vizsgálva, a Szegedi-járásban 22,8 szá,

Szegeden 20,- szá,

Csongrád-m. 23,1 szá. az elmúlt évek-

hez viszonyítva lassu emelkedést mutat.

Az állatállomány sűrűségét községi szinten nem, csak termelőszövetkezeti közös állatállomány alapján tudjuk összehasonlítani, ami néhol eltérést okoz, bár nem lényegesen. Eszerint loo kh év közepi mezőgazdasági területre jutó számosállat a termelőszövetkezetek közös állományában

1967-ben vizsgálva Szegedi-járásban 10,1 szá,

Szegeden 14,7 szá,

Csongrád-m. 13,3 szá. Ebből az

adatokból is kitűnik, hogy a járás állatállományának több mint a felét a háztáji gazdaságokban nevelik.

Vizsgáljuk meg a mellékelt kartogramot, amely termelőszövetkezeteink közös állatállományát mutatja be, 100 kh évközepe mezőgazdasági területre jutó számossal, 1966. évi adatokat dolgozva fel. Megállapíthatjuk, hogy a Járás Ny-i területén levő termelőszövetkezetek állatállomány jóval kisebb mint a központi körzet állatállománya. Legalacsonyabb Pusztamérges, Ruzsa, Üllés és Ásotthalom termelőszövetkezeteiben, ahol a 100 MMÖT jutó számossal szám 6 db, harmada a központi körzet ujszentiváni, tiszaszigeti és gyálaréti termelőszövetkezetek állatállományának, ahol 18-19 darab.

Megállapíthatjuk tehát, hogy Járásunk állatállományának mennyiségével, állatsűrűségével főleg a sertés és a baromfi állománnyal meghaladjuk az ország átlagos állatsűrűségét. Ezzel az eredménnyel, a már ismert természeti viszonyok miatt meg lehetünk elégedve! Meg is lennénk, ha ez a jelenlegi helyzet, mint alap, biztosítani tudná a további fejlődést! De nem tudja biztosítani! Hisz mint ismertem, az állomány zöme háztáji gazdaságokban fejlődik, a száporulat és az elhullás negatív irányban nő, s térjünk rá az egyéb lényeges kérdésekre is!, amelyek negatívak!

Egyik legsúlyosabb kérdésünk: a takarmány probléma. A takarmánynövények átlagtermései minden esetben igen alacsonyak, amit igen gyakran súlyosbítt az aszály is, valamint az, hogy a takarmánynövényeket, annak ellenére, hogy jelentős területken termesztjük, csak tizedrangu növényként kezelik a művelésben. Ugyanez mondható el a rét és legelők gondozásáról, agrártechnikájáról is, ami különösen a homokvidéken nem hagyható figyelmen kívül. A takarmányterület állattartó képességét az egy vegyes számossalra jutó takarmányterület fejez ki. Ez körzetenként a következő:

Központi körzet	2,6 kh/szá,
Szatymazi "	2,4 " " ,
Mórahalmi "	2,3 " " ,
Kisteleki "	2,8 " " ,
Összesen	2,5 " " .

Kitűnik, hogy legkevesebb takarmánytermő terület a mórshalmi körzetben jut 1 számosállatra számítva, s ha figyelembe vesszük azt is, hogy a mórshalmi körzetben a takarmányok termésének átlagai jóval alacsonyabbak és a termés bizonytalanabb, akkor világossá válik előttünk, hogy három homoki körzetünkben jelentős takarmány hiány van, annak ellenére is, hogy állatsűrűségük alacsony. Ebből vonhatjuk le az a következtetést is természetesen, hogy mind három homoki körzetünk takarmány behozatalra szorul. E mennyiségek jelentősek, mint azt alábbi tápérték-mérleg is demonstrál.

Takarmánymérleg mutatók, hiány a szükséglet x-ban kifejezve:

	Kem.értékben	Em.fehérjében kifej.
Központi-körzet	12,4 %	27,- %
Szatymazi-körzet	40,8	55,9
Mórshalmi-körzet	49,5	63,3
Kisteleki-körzet	69,9	61,6
Járás összesen	37,3 %	51,5 %

/DMKI számításai./

Milyen következtetéseket vonhatunk le ezek után a mezőgazdasági körzet állattenyésztésének módjáról??

Látszólag paradox helyzet alakult ki, mert ami ma még lehetséges, szükséges, nem biztos, hogy holnap is kell, különösen akkor, ha már ma biztosak vagyunk abban, hogy az a termelési forma nem is gazdaságos! S ez a lényeg, az az állattartás, amit ma a járás területén művelünk az rendkívül szükséges, de rossz! Rossz, ráfizetéses, nem lehet a jövő nagyüzemi gazdálkodásának még alapja sem. Gondoljunk a fajtákra, hozamokra, takarmányozásra, stb. Hogy a háztáji gazdaságban nem ráfizetéses, hanem látszólag jövedelmező?? Igen, mert a háztáji gazdaságban nem számítják fel a ráfordított élőmunkát, de a szállítás és egyéb tényezőket sem. Viszont a termelősövetkezetekben

minden tényezőt figyelembe kell venni a gazdaságossági számítások készítésénél. De probléma ma még a nagyüzemi állattenyésztés megvalósításában az is, hogy nincsenek meg az anyagi lehetőségek, beruházások, de hiányoznak a szellemi lehetőségek, a szakmunkások serege is. S ahhoz, hogy a nagyüzemi állattenyésztés létrejöhessen először az anyagi dolgokat kell biztosítani, s akkor fejlődés biztos lesz. Feltétlen, minél hamarabb meg kell kezdeni a megvalósítást, már csak azért is, mert a feketeföldi termelészövetkezetekből megfelelő mennyiségű szervestrágyát vásárolni, s helyszínre szállítani igen drága mulatság! Szervestrágya nélkül pedig a homoki gazdálkodás színvonalát, termelékenységét növelni nem lehet!

C./ Az ipari termelés fejlesztése, földrajzi elhelyezkedése,
mint a mezőgazdasági termelés fejlesztésének
döntő tényezője

Mint az már a dolgozat előző fejezetében megállapítottuk, Szeged iparosítása népgazdasági érdek. /9.10.13./ Ebből következik, hogy a Szegedi-mezőgazdasági körzetben módosítani kell a földrajzi munkamegosztás szerkezetét; csökkenteni kell a mezőgazdaság uralkodó szerepét, növelni kell a gazdaságkörzet termelési értékében az ipar részesedésének arányát. A probléma tehát a következő:

I. Miben nyilvánul meg az ipari termelés fejlesztésének, földrajzi elhelyezkedésének változása A Szegedi-járás termelésére?

II. Hogyan fejlesszük tovább a járás mezőgazdasági termelésének szerkezetét?

Mit kívánunk a szocialista nagyüzemi mezőgazdaságtól a Szegedi-járásban?

I. Miben nyilvánul meg az ipari termelés fejlesztésének,
földrajzi elhelyezkedésének változása
a Szegedi-járás mezőgazdasági termelésére?

A kérdés aktuális, mai probléma. Megoldása fontos népgazdasági érdek. Hisz ez dönti el, milyen irányban, hogyan fejlesszük tovább a járás mezőgazdasági termelését. A problémával, mely tulajdonképpen a gazdaságkörzet komplex fej-

lesztésének is egyik alapkérdése, ma már sokan foglalkoznak, mind elméleti és mind gyakorlati értelemben. Főleg a szovjet közgazdászok, gazdaságföldrajzosok, kik a népgazdasági tervezés elméleti problémáit először kidolgozták. Megállapították, hogy az ipari termelés és a mezőgazdaság között szoros a kapcsolat. "A szocialista ipar hatása a mezőgazdaság fejlődésére mély és sokoldalú." - írja Tyjutyin. /21./ "A mezőgazdasági termelés szakosítására igen nagy hatással van a népgazdaság vezető ágának, az iparnak fejlettsége és a területi elhelyezkedése." - írja Kolesznyev. /22./ "Az ipartelepítés döntő eszköz a területi munkamegosztás alakításában.....Biztosítani kell az ipar és a mezőgazdaság összhangját." - írja Kőszegi László a területi tervezésről kiadott művében. /40./

Konkrétan, miben nyilvánulhat meg a változás hatása Szeged viszonylatában?

1. a./ Az ipari termelés fejlődése megteremti a korszerű mezőgazdasági termelés alapjait,
 - b./ munkaerőt szabadít fel.
 - c./ Az ipartelepítés, az ipari üzemek bővítése, rekonstrukciója elszívhatja a dolgozókat a mezőgazdaságból.
- 2./ Növekedik a városi lakosok száma, egyben tehát nő a mezőgazdasági termékek iránti igény.
- 3./ Az új élelmiszeripari üzemek telepítése, a rekonstrukciók magasabb igénnyel lépnek fel a járás termelőszövetkezeteinek nyersanyag termelése iránt.

1.a./ Hazánk ipari termelésének fejlesztése megteremti
=====

a mezőgazdasági termelés fejlesztéséhez szükséges
=====

anyagi-műszaki, technikai, technológiai bázist....
=====

Az ipar, a technika, a vegyipar, a korszerű technológia megjelenése a szocialista mezőgazdaság nagyüzemi keretei között forradalmi változást idéz elő a mezőgazdasági termelés minden ágában. Ma már csak ezen a módon lehet növelni a termelékenységét, csökkenteni a termék előállításának költségeit, az előállításához szükséges időt és fizikai munkát. Ma tulajdonképpen "a mezőgazdaságnak manufaktura szintjéről a gépi nagyipar színvonalára való emeléséről van szó." - írja Erdei Ferenc akadémikus. /5./

A technika fejlődése, a különböző eszközhordozó és részerekelhető munkagépek oly mértékben növelik az emberi munka termelékenységét, hogy a mezőgazdaságból mind több emberi munkaerő szabadul fel.

Vizsgáljuk meg, hazánk iparának fejlődése hogyan járult hozzá területünk mezőgazdasági üzemének technikai és technológiai színvonalának emelkedéséhez?!

A Szegedi-mezőgazdasági körzet termelésének gépesítetttsége

Az ipar és a mezőgazdaság kapcsolatát elemezve megállapítottuk, hogy az igen szoros. "Az ipar termeli a termelési eszközök döntő részét. Hangsúlyozni kell, hogy az ipar termeli a munkaeszközöket, szerszámokat a saját s a többi népgazdasági ágazat számára is. A munkaeszköz termelés mennyisége és minősége meghatározza a népgazdaság, a mezőgazdaság technikai színvonalát, elősegíti a társadalmi munka

termelőkenységének növekedését, végsősoron a termelőeszközök fejlődését és a szocializmus illetve a kommunizmus anyagi-műszaki alapjának megteremtését. Ezért az ipari termelésnek mindenekelőtt ez az oldala határozza meg alapvetően a népgazdaság és a társadalom fejlődését." -Népgazdasági tervezés./1./

Hazánk ipari termelése, a mezőgazdasági gépgyártás fejlesztése, valamint az impot által lehetővé válik mezőgazdasági körzetünk termelésének is fokozottabb gépesítése.

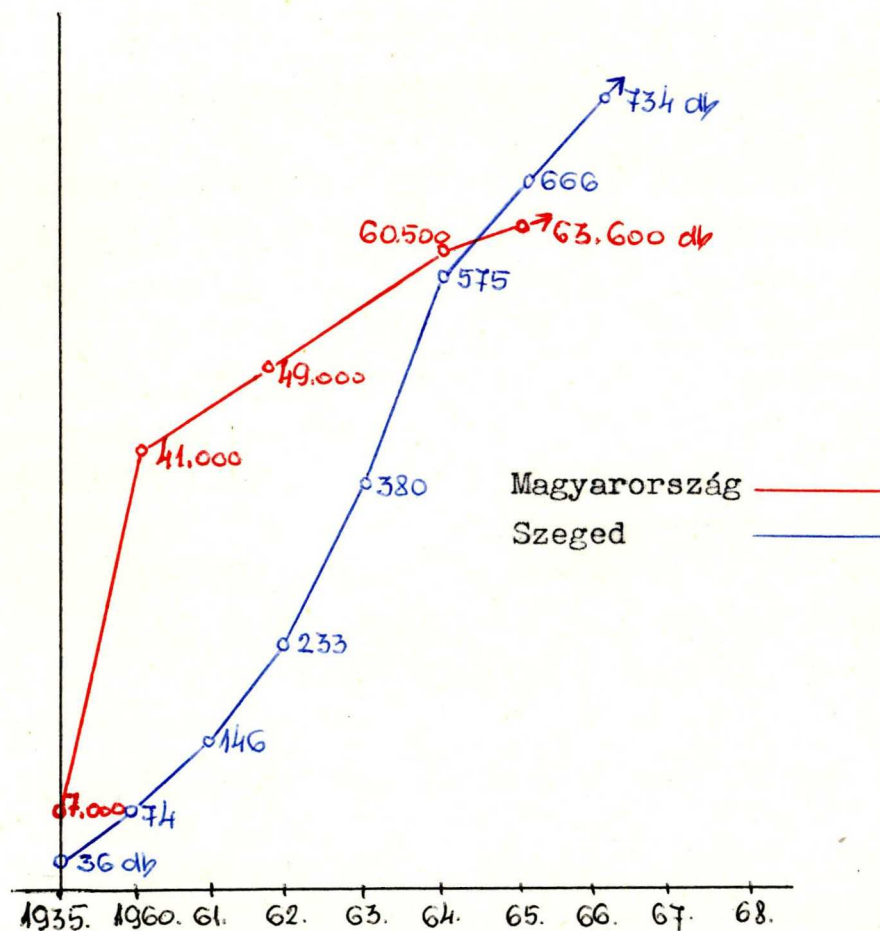
Járásunkban nem sok hagyománya van a gépesített mezőgazdasági termelésnek. Ha csak éppen az nem, hogy ez a vidék hazánk egyik legelmaradottabb, legszegényebb területe volt ebből a szempontból. A régi statisztikák és egyéb írások tanúsága szerint „a homoki bérlőknek -nemhogy gépük, hanem - még igájuk sincs. A rézsot csak bekapálják a földbe, nem szántanak...” írja Szűts Mihály, e vidék krónikása 1914-ből. /Szeged mezőgazdasága./ Az apró birtokok, a tanácsok, a bérlet, a felvásárlási és szállítási viszonyok következtében, főleg a várostól 20 km-nél messzebb lakó gazdák, akik egy éjszaka nem tudták lovaskocsival megközelíteni a város piacát, azok rendkívül nehéz, kizsákmányolt, kiszolgáltatott helyzetben éltek. Önellátó kisgazdaságuk miatt, még kevesebb árujuk eladásakor teljesen ki voltak szolgáltatva a kofáknak, kereskedőknek. 1913-as adatok szerint ezen a vidéken

13 kh-ra jutott 1 db kettes lófogat,

2,2 kh-ra jutott 1 db számosállat. S hány 13 kh-on aluli bérlő, kisgazda volt.....

Ahhoz, hogy a körzet mezőgazdasági termelésének gépesített-ségi szintjét, színvonalát értékelhessük, meg kell vizsgálnunk az energiát szolgáltató gépek és munkagépek számának és változatosságának mennyiségét, hatásfokát.

Magyarország és a Szegedi-mezőgazdasági körzet
traktorállományának alakulása 1935. óta

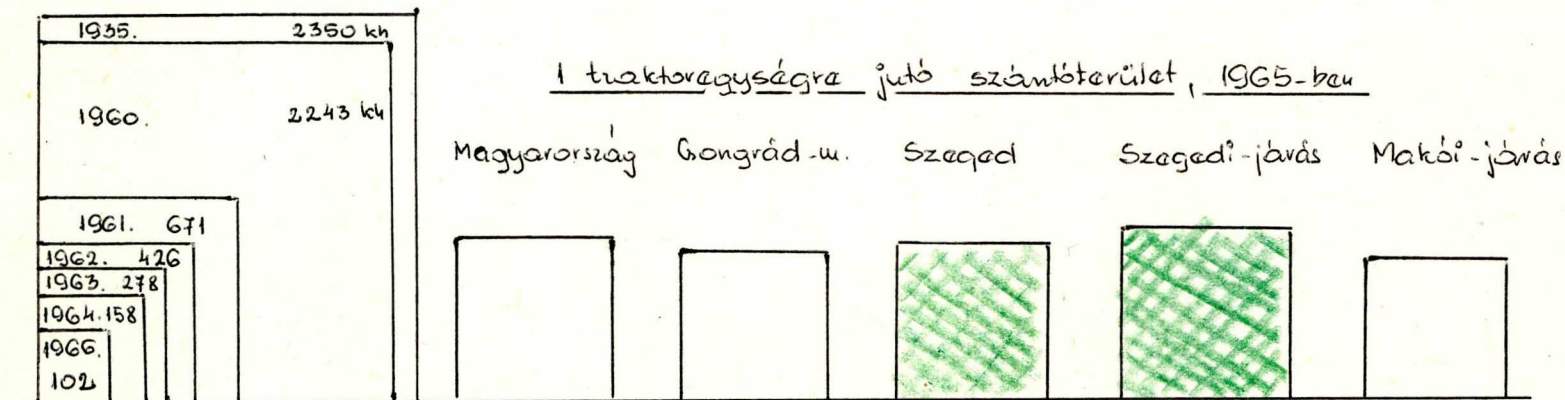
A mezőgazdaság alapvető gépe: a traktor. A gépesítés színvonalának vizsgálatánál, fejlettebb szinten, meg kell vizsgálnunk a munkagépek mennyiségét és arányát is, mert ezek döntő tényezővé válhatnak a specializáció során. Meg kell vizsgálnunk, hogy a növénytermesztés, állattenyésztés és a szállítás munkafolyamatai milyen szinten vannak gépesítve? Milyen "géprendszerek" alakultak már ki a mezőgazdaság ágazatai között? /41./

A kérdés vizsgálata nem is olyan könnyű dolog, hisz statisztikáink általában csak a traktor állományra vonatkozó adatokkal tudnak szolgálni. Munkámban én is alapvetően ezt tudtam felhasználni.

Az erőgépek közül -mint azt megállapítottuk - alapvető a traktor. A traktorok számának növekedését hasonlítja össze a mellékelt grafikon mezőgazdasági körzetünk és hazánk adataival, melyből szemléletesen kitűnik, mily óriási erőfeszítéseket tett népgazdaságunk a korszerű mezőgazdasági termelés alapjainak lerakásáért. Az elmúlt években, 1960-tól körzetünk termelőszövetkezeteiben lo-szerssére növekedett traktorállományunk. A fejlődés üteme közös gazdaságainkban -kék vonal- meredekebben alakult, mint az ország traktorállományának növekedését bemutató piros egyenes. 1963. után termelőszövetkezeteink kilábalnak a kezdeti problémáikból, valamint növekedett a homokra is alkalmas import traktorok behozatala, így a növekedés üteme ma is jelentős. Traktorsűrűségről csak a nagyüzemi termelőszövetkezeti gazdálkodás bevezetése óta beszélhetünk. Azelőtt, mint említettem, jelentősebb, akkora területű birtokok, a Pallavichiniek birtokán kívül, nem voltak, hogy traktorokat rentábilisan tudjanak, akarjanak üzemeltetni. Ami kevés volt, azt is cséplőgépek meghajtására használták csak. Óriásira nőtt nőtt aránylag körzetünkben a traktor mennyiség az elmúlt években, mégis azt kell megállapítanunk, hogy az 1 traktorra jutó szántóföld tekintetében

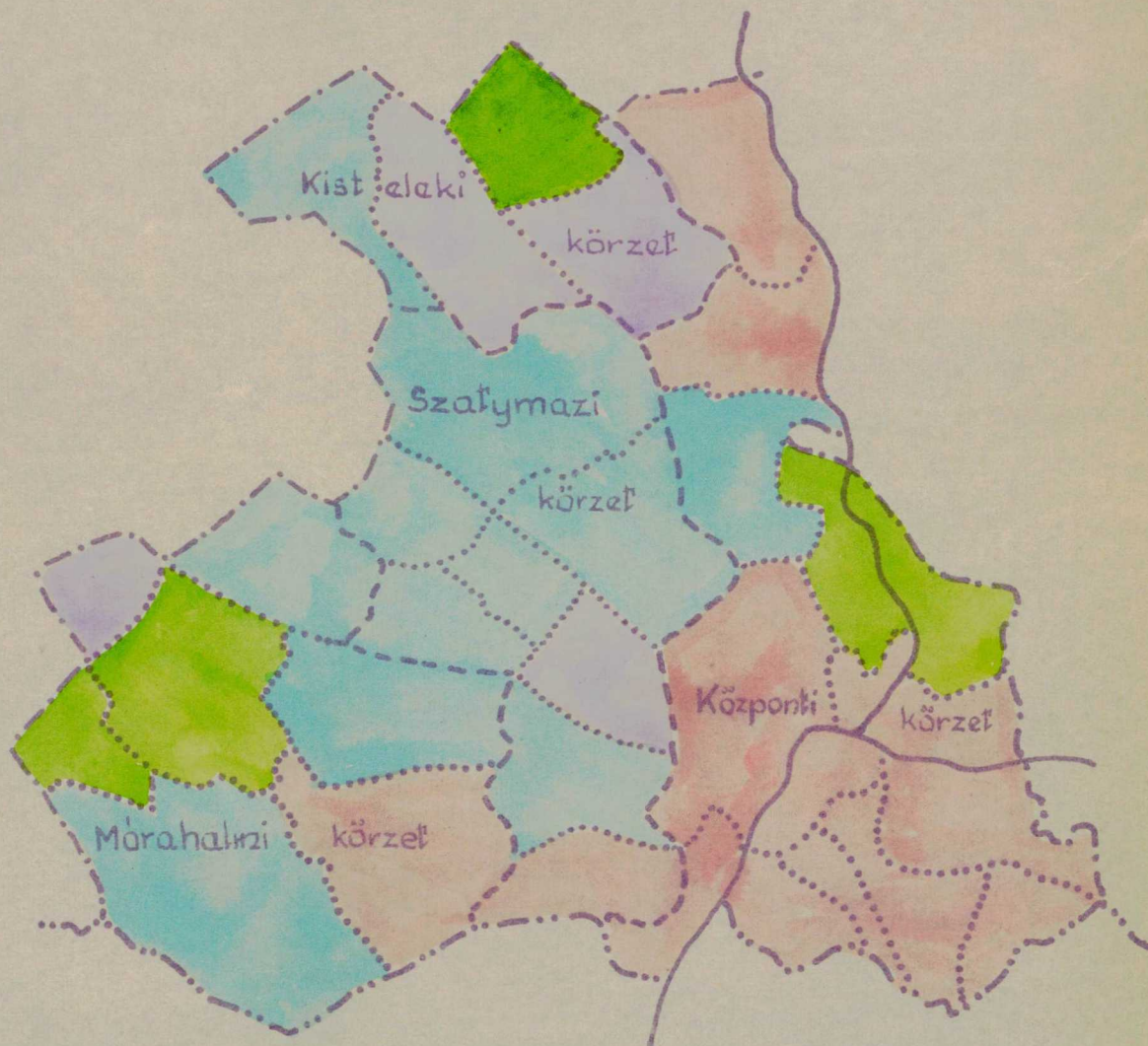
1 traktorra jutó szántóterület

Szegedi mezőg. körzetben

150x

1 traktoregységre jutó szántóterület kh
termelőszövetkezeteinkben - 1966.

90 kh alatt

100-130 kh

90-100 kh

130 kh felett

lassan értük el az országos szintet, a 96 kh-t. Az elmúlt években csak Baks, Gyálarét, Rőszke és Szeged város termelőszövetkezeteiben működött megfelelő számú traktor. /1965./ 1966-ban már a gazdaságkörzet 12 községében az 1 traktorra jutó szántó kh mennyisége az országa átlag alatt volt található. Legkedvezőbb az eredmény a Tiszavölgyében levő termelőszövetkezetekben, leggyengébbek Kistelek, Pusztamér-ges és Csengele közös gazdaságaiban.

A járás traktor ellátottsága mennyiségileg tehát az országos átlagnak megfelelő szinten mozog, kiemelkedik Szeged termelőszövetkezeteinek ellátottsága.

A traktorsűrűség vizsgálatánál, különösen a homokterületeken igen fontos az igaerő beszámítása is, mert sok esetben a laza homok művelésekor a fogat értékesebb mint a súlyos gép. Jellemző, hogy a járás termelőszövetkezeteinek lófogat állománya az átszervezés időszakában -amikor még megfelelő gépparkkal nem rendelkezünk- a hibás nézetek következtében több mint felére rövid idő alatt lecsökkent, gyorsan selejtezték az igaerőt. Jelenleg az igerő száma, a lóállomány lassan gyarapszik.

A traktorok használhatósága szempontjából jelentős a traktorállomány összetételének vizsgálata is. A közel 800 db traktor zöme, 80 %-a a közepes és nagyteljesítményű Zetor 25 K, U 28., illetve D-4-K és Super Zetor. Ha összehasonlítjuk a traktorállomány összetételének adatait hazánk átlagos adataival, akkor kitűnik, hogy a megoszlás aránya a kisgépek és a lánctalpas traktorok kategóriájában hasonló az országos átlagarányhoz. A közepes és nagyteljesítményű traktorok száma, a K 25 Zetorok nagyobb részesedése következtében -ami a laza homoktalajokkal magyarázható- 14 %-al magasabb az országos átlagnál.

Szegedi-mezőgazd. Magyarország
körzet

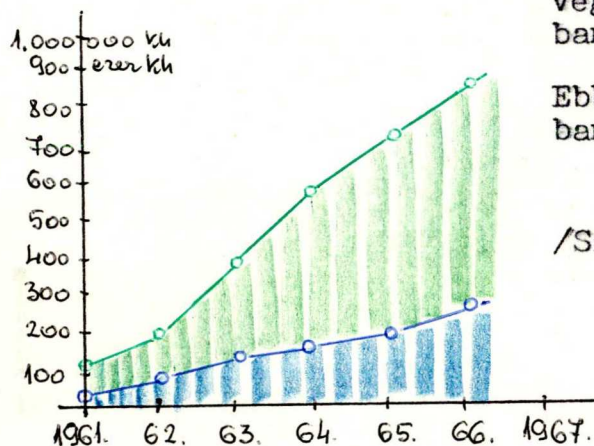
1. 22 LE aluli traktor	11 %	8,4 %
2. 25-30 LE traktor	39 %	25,3 %
3. 40-50 LE és U 28 trak.	41 %	56,4 %
4. lánc talpas traktor	<u>9 %</u>	<u>9,9 %</u>
	100 %	100,- %

Megfigyelésem szerint 1964. óta termelőszövetkezeteinkben is növekedett a nagyteljesítményű D-4-K és Super Zetorok aránya, amelyek tökéletesebb hidraulikájuk és munkaeszközeik következtében jobb talajművelésre és szállításra is alkalmasabbak. Sajnálatos, hogy a speciális traktorok száma, amelyek a szőlő és gyümölcsstermesztés szakmunkáira specializálódhatnak -kis kerti traktorok, hidas traktorok, eszközhordozó traktorok, stb. - kevés. Csak 1967. évtől kezdve alkalmaznak kis cseh traktorokat az új illetve a felújított széles sorközü szőlő táblákon. A sokoldalú munkavégzés céljából legcélszerűbbeknek a Super Zetor traktorok bizonyultak. Legnagyobb az univerzál traktorok aránya a szatymazi és kisteleki körzetben, ahol a körzet traktorainak több mint a fele működik. Az országos szint arányát legjobban a szatymazi körzet közelíti meg, melyben kiemelkedő gyümölcs és paprika termő területeink vannak.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a terület traktor ellátottsága az utóbbi évekig elmaradt volt. A elmúlt 3 év gyors fellendülésének következtében azonban ma már eléri az országos szintet. Probléma az, hogy a körzet termelési specializációjának még megfelelő erőgépei nincsenek. Ebből adódik, hogy növelni kell a szőlő és gyümölcsstermesztésben alkalmazható traktorok beszerzését. De emellett fejleszteni kell a jó hidraulikával ellátott univerzál traktorok számát is.

Vizsgáljuk meg azt, hogy a traktorokat milyen munkákra használják, illetve mekkora a kihasználtságuk foka!

Traktorkihasználás

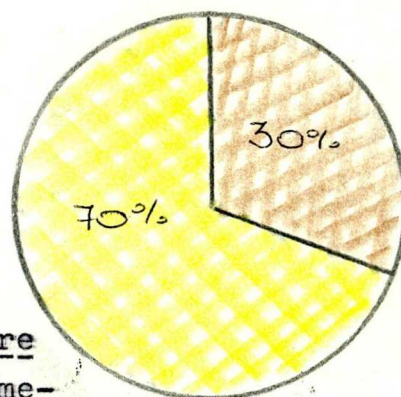

Az összes traktor által végzett munka normálholdban kifejezve —————

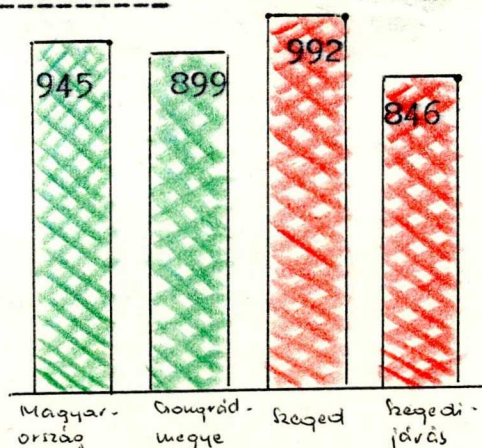
Ebből talajmunka normálholdban kifejezve —————

/Szeged + Szegedi-járás/

1966-ban az összes traktor által végzett munkából a talajmunka csak 30 %-ot tett ki.

Saját traktorállomány 1 egységére jutó átlagos teljesítmény a termelőszövetkezeteinkben - normálhold

A körzet átlagát tekintve, s a saját termelőszövetkezeti traktorállomány 1 traktoregységére jutó átlagos teljesítmény normálholdra átszámítva 863 normálhold. Ez alacsony szám az országos átlaghoz viszonyítva, ami 945 normálhold. Megyénkben a kihasználás foka 899 normálhold, valamivel magasabb a körzet átlagánál. Legalacsonyabb a kihasználtsági fok a járás termelőszövetkezeteiben található 846 normálhold; legmagasabb, elfogadható, -992 nkha a szegedi termelőszövetkezetekben. A megyei átlag csak a 15. helyet biztosítja a megyék közti rangsorban. A traktorok számának növekedésével nem nőtt arányosan a végzett munka mennyisége. Mint már említettem, míg a traktorok száma 10-szeressére nőtt, addig kihasználtságuk foka, az általuk végzett munka ~~xxx~~ ezen idő alatt csak 8-szorosságra növekedett csak. 1966-ban körzetünkben 844.000 normálhold traktormunkát végeztek, így 1961. óta évi 100.000, sőt 1964. és 1965. években évente még több normálholddal nőtt átlagban a traktorok által végzett munka. Ebből következik, hogy a körzet mezőgazdasági termelésének legfontosabb erőgépe a traktor lett. Ma már traktor nélkül el sem képzelhető a termelés. A traktorok megvetették alapjait a nagyüzemi termelőszövetkezeti gazdálkodásnak.

A növénytermesztés géprendszere

Az irodalom¹ szerint, hogy a növénytermesztés, állattenyésztés és a szállítás munkafolyamatai milyen arányban, milyen fokon vannak gépesítve, különböző szinteket állapít meg a gépesítésben. Így megkülönböztetünk:

- a. részleges géprendszereket,
 - b. ágazati géprendszereket,
 - c. komplex gépesítést. /41./
- a./ A növénytermesztésben egy-egy alapvető munkaszakaszai nak /talajművelés, vetés, növényápolás, betakritás/ gépesítését nevezzük részleges géprendszernek. Az állat-

tenyésztésben a részleges géprendszer állatfajonként alakul ki.

b./ A növénytermesztés ágazati géprendszere akkor valósul meg, ha valamennyi növény alapvető munkaszakaszait és műveleteit gépesítik, így a szállításokat is. Az állattenyésztés ágazati géprendszere akkor valósul meg, ha az állattenyésztéssel kapcsolatos alapvető munkákat /takarmány-előkészítés, állati termékek megszerzése, vizellátás, állatok ápolása,/ minden állatfajnál gépesítik.

c./ Ha a géprendszerekben a másodrendű és a közbeeső munkákat is gépesítjük, akkor beszélhetünk a komplex gépesítésről majd.

Hol tart tehát ma a gépesítettség színvonala mezőgazdasági termelőszövetkezeteinkben?

Foglalkoztunk a traktorsűrűséggel, a traktorállomány összetételével, kihasználtságuk fokával, mint a gépesítettség színvonalának tényezőivel, de munkánk csak úgy lesz teljes, ha azt is megvizsgáljuk milyen munkákat végeznek traktorainkkal. Hisz a géprendszerek kialakításában a munkagépeknek van döntő szerepük, s traktor csak mint energiaforrás jelentkezik csupán.

Körzetünkben a traktorok által végzett munkának csak egy része talajmunka. Munkájuk zömét a szállításokban végzett munka teszi ki. Így például a megye termelőszövetkezeteiben 1966-ban 40 % volt a szállítási munka aránya. Körzetünkben az arány, a talajmunka és a szállítások közötti arány 30:70 % volt a szállítási munkák javára. Ez lényegesen nagyobb mind a megye, mind az országos átlagnál. S mint azt a mellékelt grafikon is szemlélteti, ez az arány évről évre fokozatosan növekedett. Ennek két fő okát abban találom, hogy a./ termelőszövetkezeteinknek a traktorok által végzett szállítási bér munkája, mint segédüzemág, jelentősebb bevételeket biztosít, s ezért speciális

erőgépek helyett inkább gyorsabb, erősebb vontató traktorokat szereztek be,

b./ másrészt a körzet nyugati községeinek nagyrésze nem rendelkezik vasúttal, s a traktor vontatású pótkocsikat a teherszállítás legfontosabb eszközeivé választották.

A növénytermesztés gépesítettségét az alábbi számok is dokumentálják.

A körzet termelőszövetkezeteinek munkagép állománya 1962. és 1966. évek között a következőképpen alakult:

	1962.	1966.	
a traktoreke	174 db	530 db	3-szorosára,
a " kultivátor	71	135	2-szeresére,
a " vetőgép	83	261	3-szorosára,
a " műtrágyaszóró	46	156	4-szeresére,
a " fűkaszalógép	72	131	2-szeresére,
az aratógép	65	81	több mint 2-szeresére nőtt !
az aratócséplőgép	-	13	
a cséplőgép	-	56	

A permetezőgépek és fejőberendezések is ~~külön-külön~~ megsokszorozódtak. E jelentős eredményt még jobban szemléltethetjük, ha összehasonlító adatokat vizsgálunk meg! Mégpedig azt, hogy körzetünkben milyen százalékban végezték el az alapvető munkafolyamatokat az egyes növényeknél, azaz milyen fokozatot értünk el a géprendszerek kialakításában?

Az 1966.évi adatokból megállapítható, hogy gabonatermesztésben termelőszövetkezeteink az ország többi gazdaságához hasonlóan elérték a részleges géprendszeri szintet, mert

Szegedi-gazdaságkörzet Magyarország

a szántásnak	100 %-át,	,
a vetésnek	86 %-át,	80 %-át,
az aratásnak	77 %-át,	79 %-át vé-

gezték el munkagépekkel!

Mint azt a mellékelt kartogram is kiemeli, főleg a Szeged környéki termelőszövetkezetek tűnnek ki magasabb gépesített-

ségi szintjükkel. Ez természetes is, hisz a természeti viszonyok következtében e területek előnyt élveznek. Termelésük fő profilja a gabonatermesztés. A kartogram 1963. évi adatokat dolgoz fel, mert 1966. évi adatokat közösségi szintre vetítve nem állt módomban pontos statisztikai adatokkal beszerezni, mégis a körzeten belül összehasonlítási alapul szolgálhatnak.

Egyéb növényféléseink termesztésének gépesítésénél igen nagy problémák vetődnek fel termelőszövetkezeteinkben. Messze elmaradnak az állami gazdaságok gépesítettségi színvonalától. Így ha összehasonlítjuk megyénk 1966-os adatait, akkor megállapíthatjuk, hogy például, míg állami gazdaságainkban 100 kh művelendő területre jutó

	Állami Gazd.	TSz-ek-ben
kapálás	234 kh, addig	105 kh,
kukorica csőtörés	17 kh, "	- kh,
járva szecskázás	89 kh, addig	45 kh.

Ebből következik, hogy termelőszövetkezeteink még messze vannak a részleges géprendszerek kialakításában is, annak ellenére, hogy az már egyes kapás növények művelésében lehetséges volna! Pl. kukorica, burgonya termesztésben.

Mezőgazdasági körzetünkben különösen fontos a szőlő és a gyümölcsstermesztés gépesítettségéről beszélni.

Igen súlyos problémák akadályozzák a géprendszerek kialakítását! Nemcsak arra gondolok, hogy bizonyos speciális munkák idején pl. a szedés, a szüret, még nem rendelkezünk megfelelő munkagépekkel, hanem arra, hogy ezekben az ágazatokkal illetve ágazatokban sok régi hagyománnyal is meg kell küzdenünk: így a keskenysoros szőlővel, a vegyes szórt gyümölcsösökkel, amelyeknek gépi megmunkálása szinte egyáltalán nem lehetséges, nem is rentábilis. Jelenlegi színvonalon legfejlettebb stádiumban a permetezési munkák vannak. Ahol csak lehet ma már nagy-teljesítményű munkagépe-

ket alkalmazunk. Ahol nem lehet, ott batériás permetezőket.

Az állattenyésztés géprendszere

Mint már említettem termelőszövetkezeteinkben ma még az állatok zömét a háztáji gazdaságokban nevelik. Körzetünkben a nagyüzemi állattenyésztés kialakításának csak a kezdetén tartunk. Így az állattenyésztés géprendszereiről szinte alig beszélhetünk járási szinten. Csak egy-két termelőszövetkezetünkben folyik állattenyésztés, nagy részük a központi körzetben helyezkedik el.

A szarvasmarha állománynek csak 28 %-át,		
a sertés	"	15 %-át,
a baromfi	"	0,2 %-át tenyésztik a kö-
zösben.		

A közös istállóknak nagy része nem felel meg a követelményeknek. Csak a most épülőket szerelik fel önitatóval, esetleg fejőberendezéssel, s egyéb takarmány, alomszállító eszközökkel.

Az állatállomány száma lasan nő, bár az országos adatokhoz hasonlóan területünk szarvasmarha és sertés állományának növekedése során nem volt visszaesés, csak bizonyos stagnálás állapítható meg, amit az alábbi statisztika is kimutat. Okát már megállapítottuk, járásunk területén csökken a loo anyára jutó élő szaporulat száma, s közben növekszik az elhullási százalék. S ez addig nem áll meg, míg a nagyüzemi követelményeknek megfelelő istállókat, ólakat nem építünk.

Említettük azt is, hogy körzetünkben az állattenyésztés fejlesztésének akadálya a meg nem oldott takarmány termesztés is. Megállapíthatjuk azt is, a jelenlegi technikai és technológiai szinten homokterületeink nem alkalmasak nagyobb arányú takarmánytermesztésre.

Láthatjuk tehát, hogy a fejlesztésnek kettős feltétele van

nagyüzemeinkben:

- egyik, épület és gépi beruházásokat kell eszközölni;
- másik, a legelő és rét korszerű gazdálkodásának bevezetése mellett be kell vezetni a mesterséges takarmányokat is. Ez pedig ipari feladat!

A szállítás gépesítetttsége

Mezőgazdasági körzetünk árugazdálkodásának fejlődését, távoli export és a szegedi piac lehetőségeinek kialakítását többek között a szállítási viszonyok döntően befolyásolhatják, meghatározhatják. Vagyis a szállítás megfelelő gépesítetttsége, a megfelelő utak korszerűsítése, kiépítése elősegíti a termelés specializálódását, jövedelmezőségét ezen vidéken.

A szállítás jelenlegi adottságai járásunk ^{területén} ~~szempontjából~~ nem a legjobbak. Beszélnünk kell:

- a vasutakról,
- a közutakról,
- a szállítóeszközökről.

A körzethez vasuttal és országúttal való ellátottságát az alábbi adatok szemléltetik:

	1 km vasutra jutó MMÖT kh	1 km burkolt utra jutó MMÖT kh
Központi-körzet	959,4 kh	640,2 kh
Szatymazi-körzet	1497,8 "	405,5 "
Mórahalmi-körzet	1152,2 "	552,6 "
Kisteleki-körzet	1811,5 "	800,4 "
Járás	1223,6 kh	547,- kh.

Két típusu vasut van körzetünk területén:

- a./ Gazdasági szempontból legjelentősebb a Budapest-Szegedi fővonal, melynek területünkön legfontosabb

állomásai a mezőgazdasági termelés szempontjából: Szeged, Szatymaz és Kistelek. Jelenleg Szegeden és Szatymazon van gyümölcs tranzit telep, amelynek a létesítményei a követelményeknek a jelenlegi viszonyok között megfelelnek, de már egyes munkacsucok -pl a Ford őszi-barack termése - idején szűknek, kicsinek bizonyulnak. Kistelek gyakorlatilag ma már szintén a környező falvak gazdasági központjává nőtte ki magát, annál is inkább, mert nagy rakodófelületű állomással rendelkezik.

b./ A terület DNY-i részének áruit a gazdasági kisvasut gyűjti össze, melynek végállomása Pusztamérge, Ásotthalom illetve Szeged-Tiszapályaudvar melletti Átrakó állomás. Mint a nevében is benne van "átrakó állomás" a nagy vasútra. Ez olyan nagy probléma, amely szinte megakadályozza a legfontosabb áruknak a gyümölcsnek a szállíthatóságát. Lassu. Ezekon a vonalakon ezért nem is szállítanak gyümölcsféléket. Ennek ellenére gazdasági jelentősége igen nagy, hisz e területeknek legfontosabb személyszállító, áruszállító -gabona,erdei fa, trágya-eszköze. Ma még nem volna érdemes megszüntetni, akármilyen lassan "cannog" is !

Burkolt utaink sugaras elrendeződést mutatnak. Központjuk: Szeged. Burkolt utainknak csak egy része portalanitott.

Igy: a Központi-körzetben	103,4 km-ből	csak 80,7 km	portalanitott,
a Szatymazi-körzetben	149,9 " "	" 128,8 " "	
a Mórahalmi-körzetben	117,8 " "	" 108,5 " "	
a Kisteleki-körzetben	43,- " "	" 36,5 " "	
a Járásban	414,1 " "	" 354,5 " "	

ami 85 %-os portalanitott utaránynak felel meg. A portalanítás csak azt jelenti, hogy a keskeny makadám utakat eddig egyszer bitumennel lelocsolták.

A sugaras szerkezetből adódóan a szállítási irány Szeged felé a legjobb. Sokkal problémásabb az ugynevezett keresztutak hiánya miatt Szatymazra és Kistelekre való szállítás. Utjaink rendkívül porosak, azért, mert keskenyek, s előzésnél a kocsik egyik kerekének le kell futniok a porba, s így száraz időben szinte felhőbe vonják az őszibarackot szállító járműveket. S itt csatlakozhatnánk a szállító eszközeink vizsgálatába. E téren megállapíthatjuk, hogy a termelőszövetkezetek szállítóeszköz állománya rohamosan nőtt. E szállítóeszközök zömét azonban azonban traktor vontatású pótkocsik teszik ki. Ezek a Super Zetorok által vontatott, 30-50 q között terhelhető, gyakran billenőszervezettel ellátott pótkocsik rövidebb távra, takarmány, s egyéb nem igényes áruk szállítására igen alkalmasak. Sokkal rosszabb a helyzet, ha már a gyümölcs szállíthatósága szempontjából vizsgáljuk a kérdést. Korszerű, a követelményeknek megfelelő gyümölcsszállító kocsikkal az egész vidéken nem találkozhatunk. Csak a felvásárló vállalat rendelkezik ilyen kocsikkal, azok is csak az export gyümölcsöt szállítják azokkal. Tehát az őszibarack és az egyéb gyümölcsök szállítását egyáltalán nem felelnek meg az egészségügyi és egyéb követelményeknek.

Megállapíthatjuk, hogy a szállítás gépesítettségének színvonala körzetünkben nem éri el a korszerű kívánalmak szintjét.

--- ---

Összefoglalva tehát megállapíthatjuk, hogy a mezőgazdasági körzet anyagi és műszaki, technikai színvonala ma még nem éri el az országos szintet. Ennek okát

- egyrészt a természeti adottságokban,
- másrészt, a történelmi hagyományokban, valamint a gazdasági és közlekedésföldrajzi adottságokban kereshetjük.

A körzet specializáltsága -gyümölcs, szőlő, paprika-

megköveteli a speciális gépek alkalmazását. Ki szeretném emelni, hogy a fejlődés lendítőereje a speciális gyümölcs-géprendszerek és szállítóeszközök, valamint tároló és hűtőházak megteremtésében keresendő!

A mezőgazdasági termelés technológiai színvonala

Mezőgazdasági termelésünk jelenlegi színvonalán a termelékenység növelésének leghatásosabb eszköze a kemizálás.

Célunk a talaj termőerejének növelése és a növények egészséges felődéséhez szükséges előfeltételek biztosítása. A növények és állatok növekedésének, gyarapodásának ösztönzése és az állati takarmányok tápértékének növelése. A növények és állatok károsodásainak megelőzése vagy legalábbis csökkentése. A mezőgazdasági termények minőségének és tárolhatóságának javítása. A kézimunka ráfordítás csökkentése.

A kémiai anyagok alkalmazásának területünkön már régóta hagyományai vannak. Gondolok itt a szőlők és gyümölcsösök permetezésére. Ki e vidéket 15-20 évvel ezelőtt is ismerte, bejárta, láthatta, hogy a kalendárium mellett a legelkoptatottabb könyv a növényvédelmi könyv volt. Már akkor is magas szintű tudásra tettek szert a gyümölcstermesztő gazdák. Ma még fokozottabban állíthatjuk ezt!

E fejezetben belül

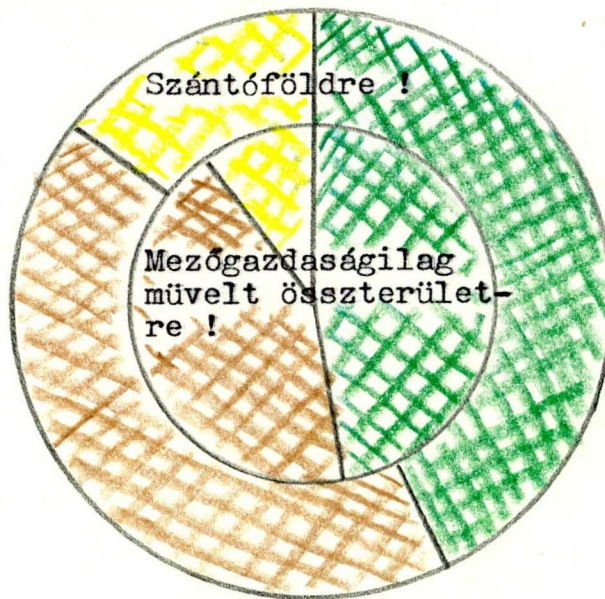
- a műtrágya felhasználással,
- a növényvédelemmel,
- az állatok takarmányozásának kérdésével,
- a műanyagok használatával,
- az új növényfajták és állatfajták meghonosításával,
- a szakember ellátottsággal.

1 kh területre jutó műtrágya-felhasználás termelőszövetkezeteinkben 1965-ben - kh/kg

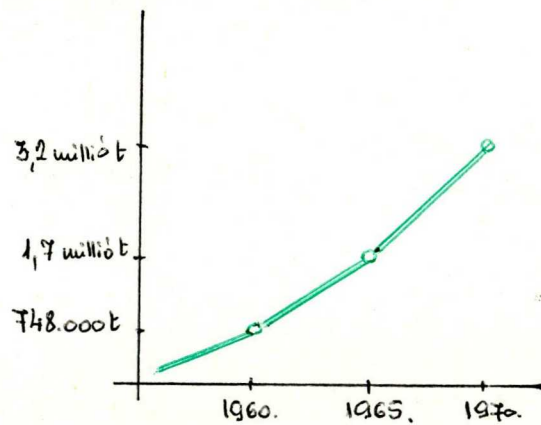
Nitrogén

Foszfor

Kálium

Műtrágya felhasználás növekedése - 1.000 tonna

A műtrágya felhasználás

A kemizálás területén az elmúlt években sokat fejlődtünk, s ennek meg is látszanak az eredményei.

Talajainkon a kevés istállótrágya hatását a zöldtrágyázás mellett jelentősen emeli a műtrágyázás. Termelőszövetkezetekink a műtrágya felhasználás tekintetében már 1965-ben elérték, sőt egyes műtrágya féleségekből meg is haladták az országos átlagot.

Míg 1960-ban kh-ként 81 kg műtrágyát, addig

1965-ben " " 165 kg " használtunk fel. Ez

hatóanyagban kifejezve

1960-ban kh-ként 18 kg műtrágyát jelentett, addig

1965-ben " " 40 kg " " .

Ez magasabb mind az országos -160 kg-, mind a megyei -158 kg-átlagnál. Legmagasabb a központi-körzetben, ahol 191 kg. Megállapíthatjuk tehát, a műtrágya felhasználás közepes szintű, az országos átlag körüli, s ha az állami gazdaságok vagy külföldi adatokhoz hasonlítjuk. Az állami gazdaságok 220 kg/kh műtrágya mennyiséget szórnak ki.

Nem megfelelő még a N:F:K műtrágyák felhasználási aránya. Különösen a gyümölcsösökben, paprika termesztésénél kell növelni az oly fontos kálium műtrágya mennyiséget.

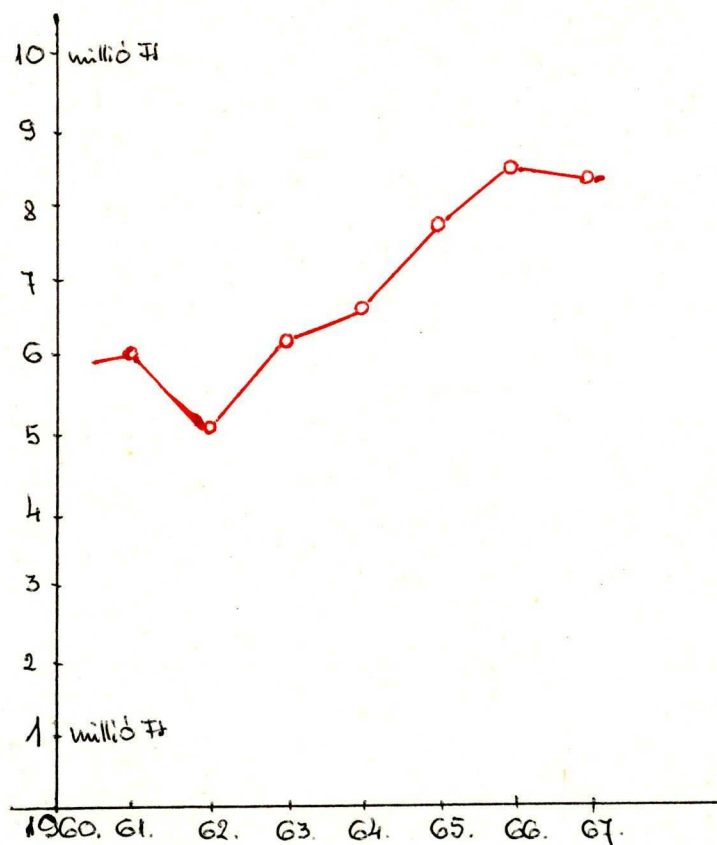
Műtrágya ellátásunkat hazai termelésből és importból fedezzük. Ahhoz, hogy növelhessük hazánkban és körzetünkben is megfelelő arányban a műtrágya adagokat, növelnünk kell a hazai termelést. Új gyárat kell létesíteni, különösen az Alföldön volna szükséges.

A növényvédelem

A növényvédelem mezőgazdasági termelésünk legfontosabb tevékenységévé fog válni az elkövetkezendő években. A mezőgazdasági termelés " forradalmiságának " a gépesítés mellett döntő tényezője.

Növényvédőszer felhasználás megyénkben 1961-1967.között

millió Ft

Két legfontosabb tevékenységről kívánok itt írni:

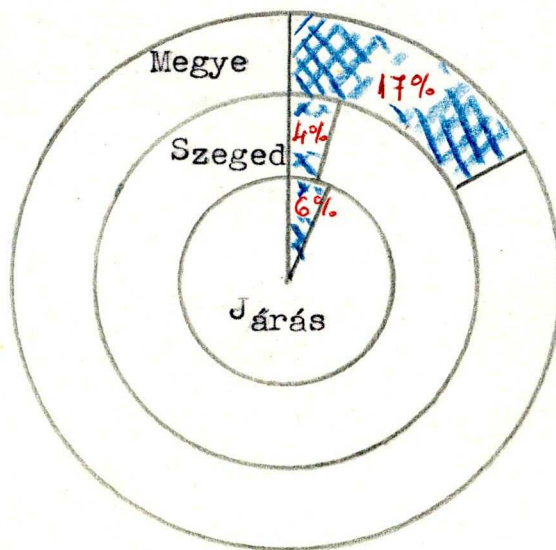
- a permetezésekről,
- a vegyszeres gyomirtásról.

A szőlő és gyümölcsáru minőségének, milyenségének, szépségének döntő tényezője, hányszor permetezték meg! A permetezés milyensége, mennyisége, időbelisége döntő a Szegedi-mezőgazdasági körzet árucsőállításában. Megállapíthatjuk, hogy az új telepítésekkel arányban az elmúlt években fokozatosan nőtt a permetszerek fogyasztása. Megváltozott a rézgálic és az egyéb szintétikus szerek aránya. Az olcsóbb, könnyebben, gyorsabban felhasználható, tartósabban és nagyobb hatású szintétikus szerek mind nagyobb tért hódítanak.

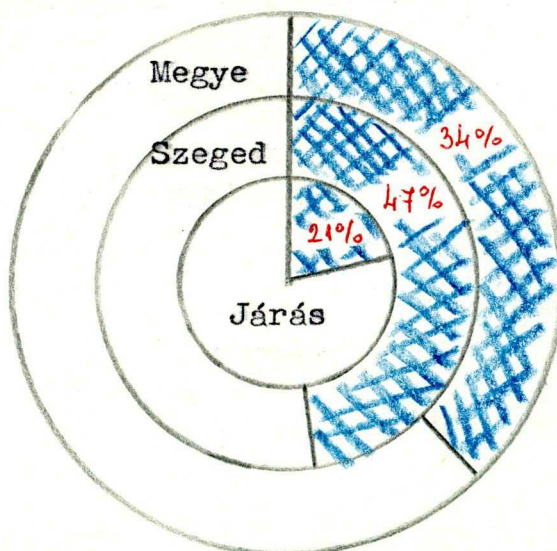
Jelentős előrelépés az is, hogy ma már mind több és több motoros nagyteljesítményű permetezőgépeket alkalmaznak termelőszövetkezeteink. A kisparcellás szőlőkben is teljesen meghonosodott a nagyobb teljesítményű batériás héli-permetezőgépek használata.

Agrotechnikánk legfiatalabb, de egyik leghatásosabb módja a vegyszeres gyomirtás bevezetése. Bár még ma termelőszövetkezeteink aránylag kevés területen alkalmazzák, bizonyos előítéletek miatt, -drága, női kézimunka kiszorításagondolom 1-2 év alatt uralkodóvá válik. Számítások szerint, a gyomirtás munkaerő-szükséglete fogatos és kézi kapálással kat. holdanként átlagosan 72 óra, kézi és gépi kapálással 65 óra, vegyszeres gyomirtással 2,5 óra! Vagyis a csökkenés csaknem 30-szoros! S ha még számítjuk azt is, hogy körzetünk sik, s a központi körzetben nagy táblák is kialakíthatók s repülőgépet is alkalmazhatunk, akkor még jobban leszorítható ez az idő! Gondoljuk el, mennyi munkaerő szabadulhatna fel ezáltal a mezőgazdaságból. Cseh számítások szerint a gyomirtó vegyszerek alkalmazása a gabona félélknél négyszeresen, a kukoricában hatszorosan térül meg!

Vegyszeres gyomirtás alkalmazása a kukorica öszszvetés-
területén %-ban kifejezve 1964-ben

Vegyszeres gyomirtás alkalmazása a kalászosok öszszvetés-
területén, %-ban kifejezve 1964-ben

Az állatok takarmányozása

Bár körzetünk állattenyésztése még nem nagyüzemi szintű, s hazánk takarmánykeverék ipara sem éri el a kívánt szintet, azért feltétlen szólni kell a kezdeti eredményekről. Arról, hogy különösen a körzetünkben oly jelentős háztáji baromfi tenyésztésben ma már mindenütt használnak takarmánykeverékeket, tápokat is az etetésre. Ezáltal termelőszövetkezeti tagjaink megismerik ezeknek az anyagoknak előnyeit, s így a közös állattenyésztésben is szakszerűen mind többet és többet fognak majd felhasználni.

A műanyagok alkalmazása mezőgazdaságunkban

Utoljára emlitem a vegyipari termékek között, de nem utolsósorban vegyiparunk legfontosabb ágát: a műanyagipart. A műanyagok betörése a mezőgazdasági termelésbe szintén új utakra irányította a szakemberek figyelmét. Sok olyan termék, mint az üveg, a zsákpapír, öntözőcső műanyagból sokkal olcsóbb, gazdaságosabb, könnyebb súlyú, s sorolhatnám tovább.

A műanyag fóliák előnyéről a kertészeti termelésben ma már mindenki meg van győződve. Igen jelentős az alkalmazása a szegedi termelőszövetkezeteink kerteszeiben, ahol jelenleg is korlátlan zöldségtermelési lehetőségek vannak. Ma már Európa híré az ujszegedi Haladás és a szegedi Felszabadulás termelőszövetkezetek virág és friss primőr árui, amelyeket Ny-i és K-i szomszédaink egyaránt megkedveltek.

Említhetjük a műanyag öntözőcsöveket, amelyeknek gazdaságosságát, könnyen szállíthatóságát, kezelését mindnyájan ismerjük.

A műtrágyák és egyéb termények raktározási problémáit oldja meg a műanyagzsák.

Uj növény és állatfajták meghonosítása

A termés hozamok növelésének következő módja új fajtáknak a termelésbe illetve a tenyésztésbe vétele. Ezen a téren is folynak kísérletek, több közülük be is vált. A legnagyobb sikert a hibridkukorica érte el. Ma már a megyében mindenütt hibrid vetőmagot használnak, kivéve Szeged és a Szegedi-járás egyes termelőszövetkezeteiben, ahol még csak 90 % körül van a nagyobb hozamu hibridkukorica termesztése.

Jelentős eredményeket értünk el a Bezostája 1.-4. és a Pertódi 293-as buza fajták termelésbe vételével is, mivel hozamaik jóval meghaladják a régebbi fajtákat. Kísérletek folynak a homoki rozs "leváltására" is, melyre a triticale lenne a hivatott. A kísérleti eredmények biztatóak.

Jövője lesz a "gyümölcs-sövénynek" is. Az alma sövények hamarabb, 6-7-szer nagyobb termést adnak mint a régi típusu gyümölcsfák. Az exportnak megfelelőbb őszibarack fajtákat, csemegeszőlőt, borszőlőt telepítenek sok termelőszövetkezetünkben.

Állattenyésztésünk területén a legjobb szarvasmarha fajták elterjesztésén munkálkodik eredményesen a megtermékenyítő állomás. Körzetünkben szinte teljesen kiszorult a mai kívánalmaknak meg nem felelő mangolica sertés fajta, helyébe mindenütt hussertéseket tenyésztene a háztáji gazdaságokban is.

Azzal kezdtem, hogy kísérletek folynak termelőszövetkezeteinkben, s nem nagyüzemi termelések. Feladatunk az, hogy az elkövetkezendő időszakban a jól bevált fajtákat nagyüzemi termesztésbe illetve tenyésztésbe állítsuk be.

Termelőszövetkezeteink szakember ellátottsága

Felesleges bizonyítanom, hogy mezőgazdaságunk fejlesztésének alapvető követelménye a szakember ellátottság növelése! Csupán arra kívánom felhívni a figyelmet, hogy mind a homoki, mind a feketeföldi városellátó termelőszövetkezeteinknek speciális profilja van, ami fokozottabban igényli a szakember vezetését. Termelőszövetkezeteink nem elégedhetnek meg szántóföldi termelésre képesített általános mezőgazdással, hanem, ha lehet szakosított agrármérnök irányítását igénylik. Az üvegházi kerteszetben, és a nagyüzemi szőlőtáblákon is megfelelő színvonalon, csak dísznövénytermesztő, növényvédő vagy szőlőtermesztő szakmunkás dolgozhat.

A statisztikákat összehasonlítva, azt állapíthatjuk meg, hogy az országos átlaghoz viszonyítva -bár azok 1964-es adatok - termelőszövetkezeteink szakember ellátottsága aránylag jobb, de ha a helyi követelményeket és a kitűzött célokat vesszük figyelembe, akkor már elgondolkodtatón alacsonyak a számok. Elgondolkodtató az a tény is, hogy a mi termelőszövetkezeteinkben háromszor annyi munkaidőt fordítanak vezetőink a vezetésre, mint az országos átlag!

Kevés a szőlész, a gyümölcstermesztő és a kertészmérnök! A 40 egyetemet végzett főmezőgazdász -amely 54 % - jelentős része szántóföldi művelésre képzett szakember csupán. Ugyancsak igen kevés, az a 8 egyetemet végzett főkönyvelő száma is. A középiskolai végzettséggel rendelkezőkkel együtt is csak 64 %-ot tesznek ki, ami azt jelenti, hogy termelőszövetkezeteink 36 %-nál bár mér-

Termelőszövetkezeteink szakember ellátottsága %-ban
kifejezve, 1966-ban

Elnök és
elnökhe-
lyettes

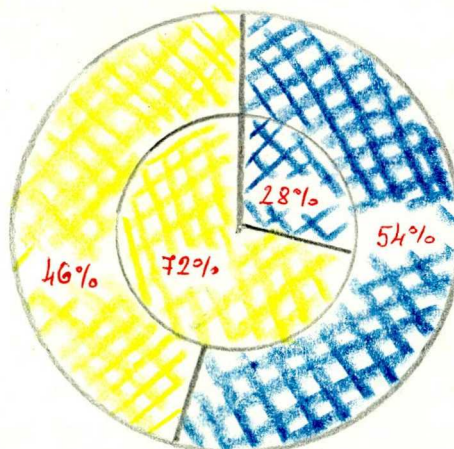
Belső kör országos adat,
külső kör Szeged és Szegedi-
járás

egyetemet végzett
középisk. végzett

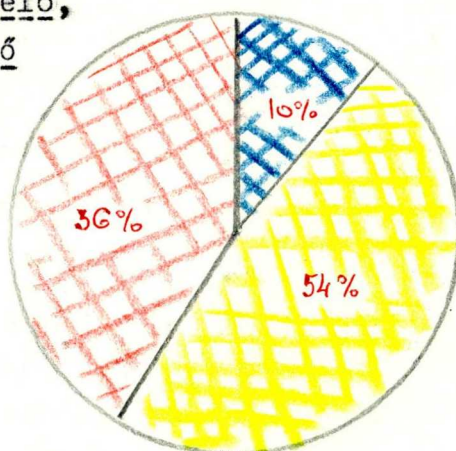
Főmezőgazdász, mezőgazdász

egyetemet végzett
középisk. végzett

Főkönyvelő,
könyvelő

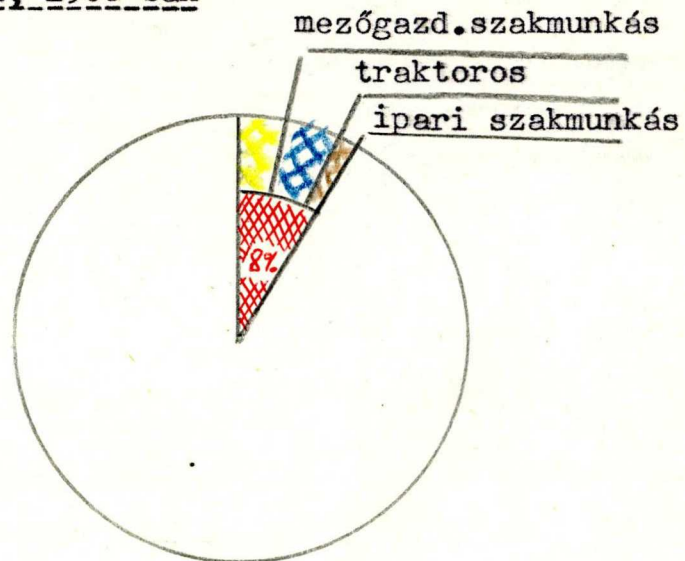
egyetemet végzett
középisk. végzett
egyéb mérlegképes
könyvelő

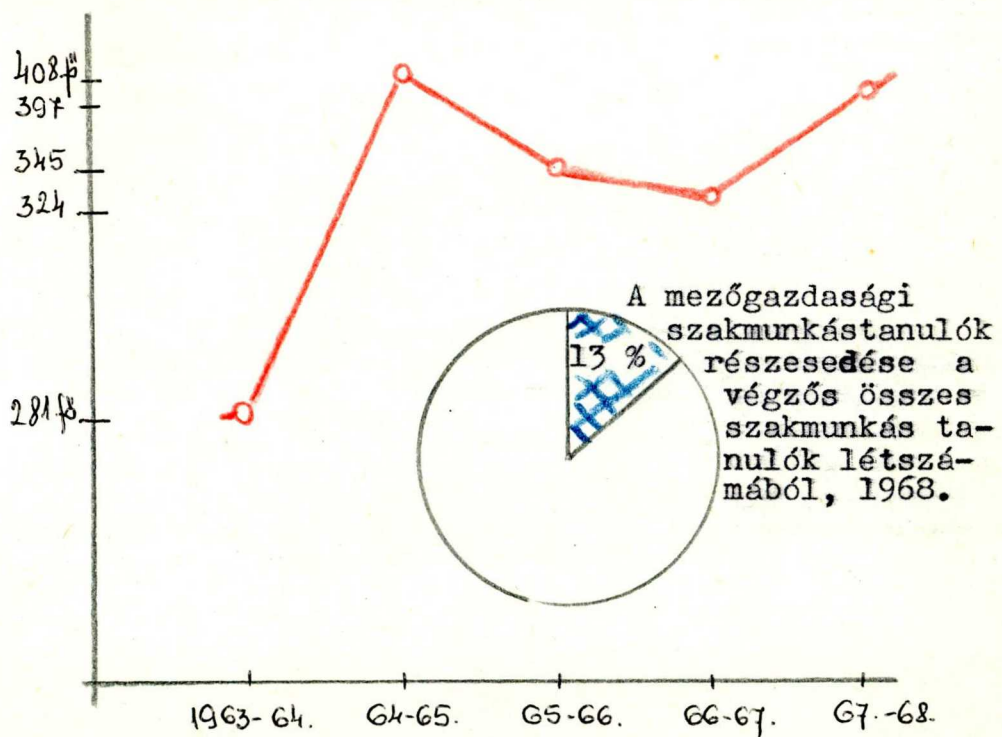
legképes könyvelő dolgozik, de szakmájának nem biztos, hogy minden részletében ura. Tény, hogy a gyors nagyüzemi gazdálkodásra való áttérés miatt nem tudunk minden posztra megfelelő szakembert állítani, de azt is látni kell, hogy ma már vezetőállásban csak szakember, s nem is akármilyen szakember dolgozhat. Ezt követeli meg az Élet, a nagyüzemi gazdálkodás új utjai gazdasági mechanizmusunkban. Tisztelet és becsület azoknak a termelőszövetkezeti elnököknek, brigádvezetőknek, akik eddig a legjobb tudásuk alapján végezték munkájukat, de ha nem képezik tovább magukat, ha nem fejlődnek, ma már képtelenné válnak a nagyüzemi gazdaságok, a több ezer holdas brigádok szakvezetésére!

A magasabb képzettségű szakemberek is csak akkor végezhetik hatékony munkájukat, ha jól képzett brigádvezetők és szakmunkások háttérrel támaszkodhatnak. Igen alacsony a szakmunkások száma. A termelőszövetkezeti dolgozóknak alig 8 %-a csak a szakmunkás, ezekből is még kevesebb a mezőgazdasági szakmunkás. Az összdolgozóknak 3 %-a! Mit várhatunk a jövőtől? Megyénkben, középfokú mezőgazdasági oktatás minden városban, valamint Kisteleken folyik. A megye összes érettségiző tanulója közül csak 3,6 % a mezőgazdasági szakközépiskolában végző tanulók száma, kerekben 90 fő. Mint a mellékelt diagram is tanúsítja, megyénkben az évente végzős szakmunkástanuló száma is rendkívül ingadozó. Az össz szakmunkástanulók közül, akik az 1967-68-as tanévben végeztek csak 14 %-ot tesz ki a mezőgazdasági tanulók száma, ami 391 főnek felel meg. Járásunk termelőszövetkezeteiben ezek közül igen kevés szakemberre számíthatunk, talán csak azoknak egy részére akik Szegeden végeztek. /Szegeden végzett a szakmunkástanulók 1/5 része./ A szakember hiány pótlására sok termelőszövetkezetünkben téli szakmunkás tanfolyamokat szerveznek, előadás sorozatokat rendeznek.

A szakmunkások részesedése %-ban a termelőszövetkezeti tagok összlétszámából, 1966-ban

1963.-1968. évek között végzett mezőgazdasági szakmunkás hallgatók létszámának alakulása Csongrád megyében - fő

Megállapíthatjuk, hogy a szakmunkás képzés terén bizony problémák lesznek az elkövetkezendő évek során. Főleg az állattenyésztés és a növényvédelem terén, amely szakmákban várható legnagyobb fejlődés. Az előbb bemutatott képzési ütem alapján évtizedekre lenne szükség, ahhoz, hogy megfelelő számú szakmunkást biztosíthassunk termelőszövetkezeteinknek. Ezt nem engedhetjük meg magunknak! Oda kell hatni, hogy az általános iskola pályaválasztási felvilágosító munkájába erőteljesebben kapcsolódjanak bele a termelőszövetkezetek felelős vezetői, illetve fel kell világosítani egyes termelőszövetkezeti vezetőket is, milyen nagy szükség van szakmunkásokra. Az a tapasztalat, hogy a városi termelőszövetkezetek kivételeével, a homoki termelőszövetkezetek vezetősége nem igényli a szakmunkástanulókat. Ezen rövidesen változtatnunk kell, mert a homoki nagyüzemi gazdálkodás jövője függ tőle.

....-----....

Összefoglalásul a következőket állapíthatjuk meg:

Az elmúlt években hazánkban a nagyüzemi mezőgazdasági termeléshez szükséges anyagi-műszaki, technikai berendezések alapvető rendszereit mind import, mind hazai termelés útján biztosítani tudtuk. Ennek ellenére területünkön a géprendszerek alacsony fokon állnak, főleg az állattenyésztésben és a szőlő-gyümölcsstermesztésben. Ebből következik, hogy termelőszövetkezeteink sokkal drágábban, néha 20-30 %-al is, tudják csak termékeiket előállítani. A Homokhátság termelőszövetkezeteiben, mind^e növénytermesztésben, mind az állattenyésztésben a nagyobb hozamok csak a korszerűbb, fejlettebb géprendszerek, műtrágyák és vegyszeres gyomirtás együttes hatásával érhetők el. De ezek

mellett növelni kell az öntözött területek nagyságát is, mert a laza homokos talaj a nagyobb szerves és műtrágya adagokat csak öntözés mellett képes gazdaságosan felhasználni. Az állattenyésztés fejlesztésének alapvető problémája a takarmányozás mellett, a korszerű istállók és raktárak építése. A fejlesztés elengedhetetlen feltétele a szállítási és közlekedési viszonyok megjavítása is. A gépesítés mellett, a kemizálás, mint a műszaki fejlesztés egyik -ma döntő - eleme, lehetővé teszi körzetünkben is a hozamok gyorsabb növelését. A fejlesztés e tényezőjéhez pedig nélkülözhetetlen a szakember, aki magasabb szinten látja el feladatát. A géprendszerek és a vegyszeres gyomirtás lehetővé teszi nagyobb létszámú munkaerő felszabdulását a mezőgazdasági termelésből. Ugyanakkor a műanyagok betörése a mezőgazdaságba, valamint a közölt kőolaj és földgáz adottságok növekedése, éppen lehetőséget biztosít az intenzívebb, nagyobb zöldségtermelő, városellátó és export körzet kialakítására.

Tehát ma még a termelés színvonala eléggé elmaradott, de minden adottság biztosítva van a fejlődéshez!

Az anyagi és technológiai bázis megteremtése -
=====

munkaerőt szabadít fel a mezőgazdaságból!
=====

Az eddigi fejtegetések során megállapítottuk, hogy az ipari termelés fejlesztése megteremti a mezőgazdasági termelés fejlesztéséhez szükséges anyagi-műszaki, technikai és technológiai bázist s folytathatjuk..... munkaerőt szabadít fel a mezőgazdaságból!

E fejezet feladata lenne annak vizsgálata, hogy érvényesül-e, s miként, az a tendencia körzetünkben, miszerint az iparosítás hatására munkaerő szabadul fel a mezőgazdaságból - s ha igen, mi lesz annak sorsa? A munkaerő kapacitás megengedi-e a belterjesebb mezőgazdasági művelés kiterjesztését, mely a munkaigényesebb szőlő-gyümölcs, paprika és zöldségtermesztés területének növelésében nyilvánul meg? Hol s melyik művelési ágat bővítsük?

Kiindulási alapul állapítsuk meg a körzet mezőgazdaságának munkaerő-szükségletét.

A számításoknál az alábbi irodalmat és tényezőket vettem figyelembe:

- 43./ Javaslatok a termelőszövetkezeti munkaerő-gazdálkodás tervezéséhez -FM Szövetkezetpolitikai Főosztálya, Budapest, 1961. Kézirat.
- 44./ Voit Imre: A növénytermesztés gazdaságos gépesítése. - Mezőgazd. kiadó, Budapest, 1962.

45./ Héjjas-Rázsó: Mezőgazdaságunk számokban. - Mezőg.
kiadó, Budapest, 1962.

Az átlagos munkanap-szükséglet megválasztásánál figyelembe vettem azt, hogy mint már megállapítottuk, a növénytermesztés legfontosabb ágazataiban -szőlő, gyümölcs, zöldség, paprika,- az állattenyésztésben a géprendszerek szintje alapszintű; a gabona félék termesztésében magas szintű. Figyelembe vettem az adott szintű kemizálási fokot, a laza talajok művelhetőségét és a szállítási viszonyokat. Az alábbi tényszámokat használtam fel, s a következő eredményeket kaptam az 1966.évre vonatkoztatva:

A Szegedi-járás és a város termelőszövetkezeteinek mezőgazdaságilag művelt összterülete:

szántó	97.000 kh	68,- %	
gyümölcsös	4.800 "	3,4 %	} 9,00 % =====
szőlő	8.100 "	5,6 %	
rét, legelő	26.300 "	18,3 %	
erdő	2.500 "	1,7 %	
összesen	138.700 kh		
egyéb	4.300 %	3,- %	
Mindösszesen	143.000 kh	100,- %	
	=====		

Állattartás /tanácsi szektorban/ számosállatra átszámolva:

szarvasmarha	24.800 szá,	ebből a közösben	7.200 szá,
ló	7.100 "	" " "	7.100 " ;
sertés	13.500 "	" " "	2.052 " ;
juh	4.100 "	" " "	2.059 " -ot tar-

tanak. /Átszámítási kulcs: szarvasmarha 0,8; ló 0,8;
juh 0,071; sertés 0,114./

Kézi-munkanap szükséglet a növényi kultúrák megműveléséhez:

Szántóból:

gabona félék	45.500 kh	4,5 nap/kh magas szintű gépesítés	
kapások			
kukorica	13.750 "	13,8 " " közepes " "	
burgonya	3.860 %	24,4 " " " " "	
dohány	190 "	166,5 " " alap " "	

takarmányok	15.000 kh	3,4 nap/kh közepes szintű gépesítés
zöltségfélék		
paprika	3.300 "	156,- " " alap " "
paradicsom	500 "	140,- " " " " "
egyéb	3.400 "	68,- " " " " "
Gyümölcs	4.800 "	106,- " " " " "
Szőlő	8.100 "	104,- " " " " "
Rét-legelő	26.300 "	8,4-0,9 " " " " "

Tehát a növénytermesztés kézimunka igénye a termelőszövetkezeinkben:

szántó	1.183.000 nap	44 % ebből a paprika 515.000
gyümölcsös	500.000 "	19 % } nap, 50 %-a!
szőlő	859.000 "	32 % } összesen 51 % !
rét-legelő	107.000 "	5 %
	2.649.000 nap	100 %
	=====	

Asszerint, hogy a területen mennyi a 100 kh-ra jutó számosság, mennyiség,

8 alatt 30 %,

8-12 35 %,

12 felett 40 % állattartási időt, adminisztráció, vezetési és segédüzemági kézimunka tevékenységet számolhatunk átlagban fel.

Körzetünkben a 100 kh MMÖT jutó szá

tanácsi szektorban 21,4 szá,

termelőszövetkezetekben 12,4 szá.

Igy lehet az állattartás és az egyéb üzemágak munkaerő igénye 1.060.000 munkanap. Mivel azonban a szarvasmarha, a sertés, a juh állományból számosságban kifejezve a közösen csak 26 %-ot tenyésztenek, a baromfiak közül pedig csak elenyésző mennyiséget, így az állattartás munkaerő igényére a közösen csak 265.000 munkanapot számíthatunk.

Az állattartás háztáji munkáinak zömét főleg az idősebbek, a feleségek és a gyermekek végzik!

Összefoglalva tehát

a növénytermesztés kézimunka igénye: 2.649.000 munkanap,
az állattenyésztés " " 265.000 " ,

összesen 2.914.000 "
az egyéb üzemág, vezetés " " 795.000 "

Mindösszesen 3.709.000 munkanap.

Mekkora munkaerő - kapacitással rendelkezünk ?

A körzet termelőszövetkezeteiben 1966-ban 21.804 tagot
számláltak. Ebből dolgozó tag volt 15.674 fő, az össz-
tagság 71 %-a! A dolgozók 35 %-a nő volt.

^a
Ha V férfiak 10.189 fő - 1 férfi 245 munkanapot teljesít,
a nők 5.485 " - 1 nő 150 " " ,

akkor a férfiak összteljesítménye 2.500.300 munkanap lehet,
a nőké 822.700 " "

Együttesen 3.323.000 munkanap.

Módosító tényezők:

Növeli a munkaerő-kapacitását a nem termelőszövetkezeti
tagok száma, akik mint alkalmazottak, vagy mint segítő
családtagok veszik ki részüket a munkákból.

1966-ban a körzet lakossága 226.000 fő,

Ennek kb. 30 %-a kereső tag, 68.000 fő.

A 68.000 főből mezőgazd.ker. 44.000 fő, 65 % !

Ebből állami gazdaságban dolgozik kb. 1.000 fő. Így a
termelőszövetkezeti munkába bekapcsolódhat a TSz-tagokon

kivül kb. 43.000 fő
- 22.000 fő

összesen 21.000 fő.

Országos megfigyelések szerint a termelőszövetkezetek

munkaerő-kapacitásának 13 %-át a családtagok, 14 %-át az alkalmazottak biztosítják. Ha ezeket a globális számokat vesszük figyelembe, ez a 21.000 főből 6.000 fő, s azt számoljuk, hogy ezek évente 80 munknapot végeznek el átlagban, akkor összteljesítményük

$$6000,80 = 480.000 \text{ munkanap.}$$

=====

Azért is számolhatjuk ezeknek az embereknek munkaerejét, mert jelenleg legtöbb termelőszövetkezetünkben ugynevezett részes-művelés folyik, s így minden családtag gyakorlatilag kiveszi részét a termelésből.

Igy a következőképpen alakul az elvégezhető munkanapok

száma együttesen:

$$\begin{array}{r} 3.323.000 \text{ munkanap} \\ + \quad 480.000 \quad " \\ \hline \end{array}$$

$$3.803.000 \text{ munkanap.}$$

=====

A munkaerő-gazdálkodás egyenlege:

A termelőszövetkezetek
kézi-munkanap igénye:

$$3.709.000 \text{ munkanap}$$

=====

A termelőszövetkezetek
munkaerő-kapacitása:

$$3.803.000 \text{ munkanap}$$

=====

$$\begin{array}{l} + 94.000 \text{ munkanap, megfelel} \\ + 2 \% \text{ többletnek.} \end{array}$$

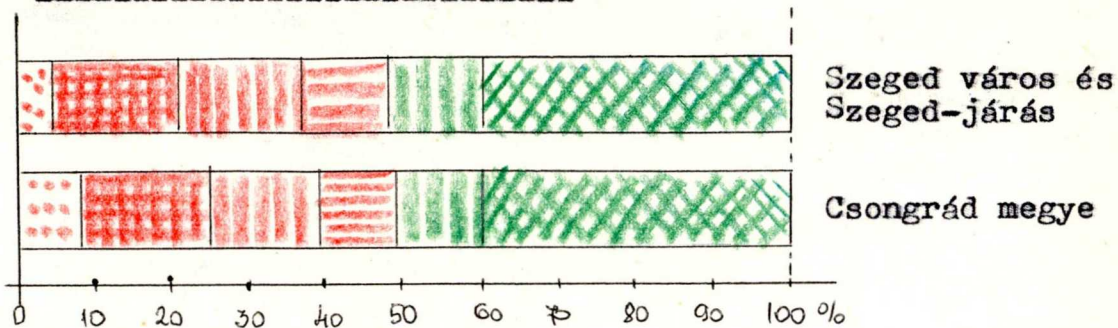
Megállapíthatjuk tehát, hogy a Szegedi-járás és a város

termelőszövetkezeteiben munkaerő-egyensúly van.

=====

Csökkentő hatása van annak a ténynek, hogy termelőszövetkezeti tagságunknak átlag életkora igen ~~magas~~ magas, s így munkaerejük alacsonyabb szintű, kevesebb munka elvégzésére alkalmasak.

A mezőgazdasági termelőszövetkezeti tagok kor szerinti megoszlása 1966. január 1-én

27. év alatt : : :

27-39. év között

40-49. " " " " " "

50-54. " " ~~CONFIDENTIAL~~

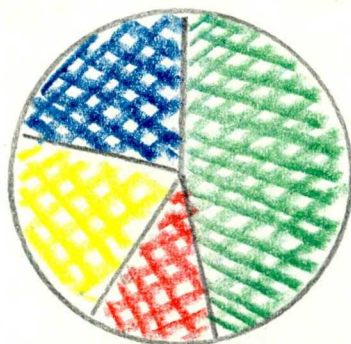
55-59. " " 1111

60.év felett ~~19~~

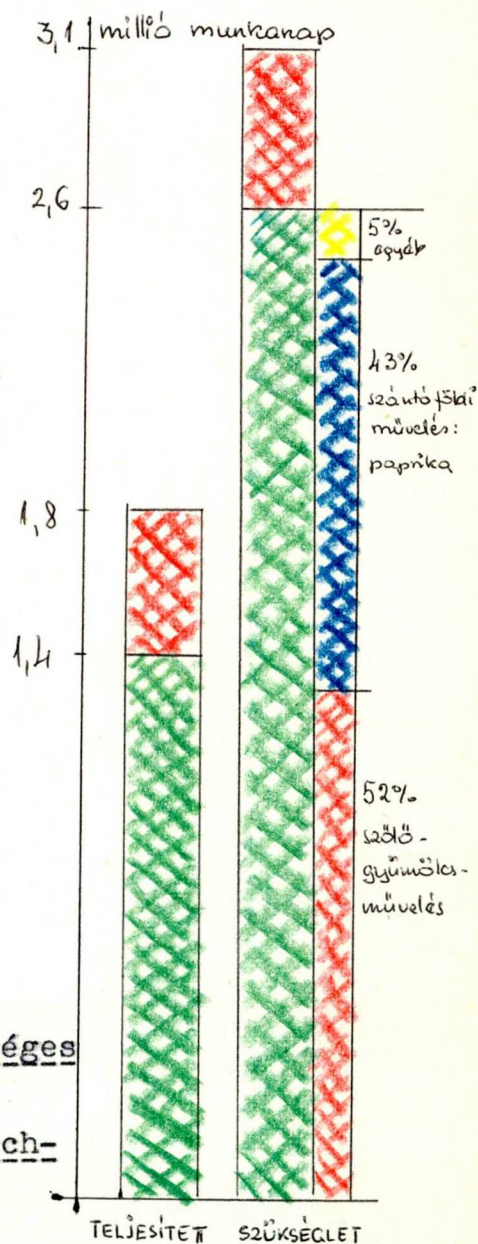
Termelőszövetkezeteinkben teljesített
munkanapok aránya termelési áganként,
1966-ban, %-ban kifejezve

Növ.ter. 47% Segédü. 20%

Állat.te. 12% Egyéb 21%

A növény- és állattenyésztéshez szükséges
munkaerő-kapacitás és a teljesített
munkanapok számaránya, a jelenlegi tech-
nikai szinten

A mezőgazdasági termelőszövetkezeti tagok megoszlása kor szerint 1966. jan. 1-én:

	Szegedi-j.	Szeged	Összesen	Megye
27 évnél fiatalabb	967	188	1.155	4.241 fő
27.-39.	3.156	467	3.620	10.005 "
40.-49.	3.070	394	3.464	8.636 "
50.-54.	2.132	267	2.399	8.636 "
55.-59.	2.341	364	2.645	6.575 "
60. felett	7.687	1.152	8.839	24.301 fő.

%-ban kifejezve:

27. évnél fiatalabb	5 %	8 %
27.-39.	16 %	17 %
40.-49.	16 %	14 %
50.-54.	11 %	10 %
55.-59.	12 %	11 %
60. év felett	40 %	40 %
	100 %	100 %

Kiemelkedik, szembeötlő az 50. évesnél idősebb dolgozók magas százalékaránya, mint csökkentő tényező. Bár az országos 55 %-os aránynál mind a megye 61 %-os, mind a járás 63 %-os részesedése alacsonyabbnak mondható. A termelőszövetkezetekben tehát teljes értékű munkát a dolgozó tagoknak alig 40 %-a végezhet. Ez a szám még nőhet, mert termelőszövetkezeteinkben is érvényesül az elöregedés tendenciája. Ha számszakilag is pontosan ki lehetne mutatni az előregedésből adódó munkaerő-csökkenést, akkor a munkaerőgazdálkodás egyenlege negatívvá válna, de nem olyannyira, hogy ne állíthatnánk továbbra is, hogy munkaerő-egyensúly továbbra is fennmarad.

Szembeötlő a 27. életévnél fiatalabb dolgozók, alacsony 5 %-os aránya is. Bár ez a szám, azért is alacsonyabb a városlásnál. mert ezen korú fiatalok zöme dolgozik ugyan a termelőszövetkezetekben, de csak mint alkalmazott, vagy mint segítő családtag. Természetesen ebből a korosztályból történt a legnagyobb arányú elvándorlás az ipar felé, a város felé, egyrészt politikai, szociális, másrészt kulturális tényezők következtében.

A jövő perspektíváját véve figyelembe megállapíthatjuk azt, hogy az elkövetkezendő években mind több fiatal fogja kérni felvételét a termelészövetkezetbe, s arányuk számokkal is jelentősen kimutatható lesz. Termelészövetkezeti tagjaink átlagos életkora 52 év, ami lassu csökkenést mutat.

Jelentős módosító tényező, a mezőgazdasági termelés idényszerűsége. Körzetünkben épp, úgy, mint hazánk más mezőgazdasági tájain is, a termelészövetkezeti dolgozók munkarejének felhasználásában jellegzetes munkacsucokat, azaz idényszerűséget figyelhetünk meg. Ilyenek főleg aratáskor és a betakarításkor jelentkeznek, de jellemző ez a tünet nálunk metszéskor és paprika ültetéskor is, az időjárástól függően.

A jelenlegi géprendszerekkel az aratási munkacsucot megszüntettük, viszont az őszt nem, sőt az, az új telepítések hatására a közeljövőben még növekedni fog. A kapáskultúrák növényápolási munkáinak gépesítésével, illetve a kemizálásával csökkenteni lehetne tovább a nyáreleji munkacsucot a paprika ültetéshez. De a paprika ültetés gépesítése is jelentős munkaerő megtakarítást eredményezne. Jelenleg csak a központi körzetben használnak szegedi és Szeged környéki termelészövetkezetekben ültetőgépeket. E munkák gyorsabb elvégzése kétszeresen is hasznos lenne:

- egyrészt, a kedvező időjárási lehetőségeket az ültetés szempontjából jobban ki lehetne használni;
- másrészt, időben tudnák elvégezni a permetezéseket, ami azok hatásosságát növelné.

Probléma viszont az, hogy termelészövetkezeteinkben a téli időszakban munkaerő-felesleggel küzdenek. Télen főleg a nők foglalkoztatottsága nincs megoldva. Megállapíthatjuk, hogy a gépesítés és a kemizálás a jelenlegi helyzetben jelentősen csökkentheti a munkacsucokat, de még a téli idényszerűséget akkor is nehéz lesz kiküszöbölni. Erre volnának hivatottak a segédüzemek, melyek nőket foglalkoztathatnának zömmel.

Mielőtt még összefoglalnánk, s következtetéseinket levon-
nánk e fejezet végén, összehasonlításként jegyezzük fel,
hogyan gazdálkodtak a meglevő munkaerővel termelőszövetke-
zeteink? Valóban hány munkanapot teljesítettek az 1966-os
évben? Az összegben a tagok, a családtagok és az alkalma-
zottak együttes teljesítménye van elszámolva, 1.000 munka-
nappal.

	Szegedi-j.	Szeged	Összesen	Megye
Növény- termesztés	1.306	193	1.499	4.094
Állat- tenyésztés	317	71	388	1.529
Segéd- üzemágak	524	102	626	1.529
Vezetés, Adminisztr.	280	35	285	821
Egyéb	285	49	334	1.060
Összesen	2.715	450	3.165	9.421 munkanap.

Tehát a körzetben

a növénytermesztésben 1.499.000 munkanapot, 47 %,
az állattenyésztésben 388.000 " 12 %,

Összesen 1.887.000 munkanapot, 59 %,

a segédüzemágban és
egyéb munkában 1.278.000 munkanapot, 41 %,

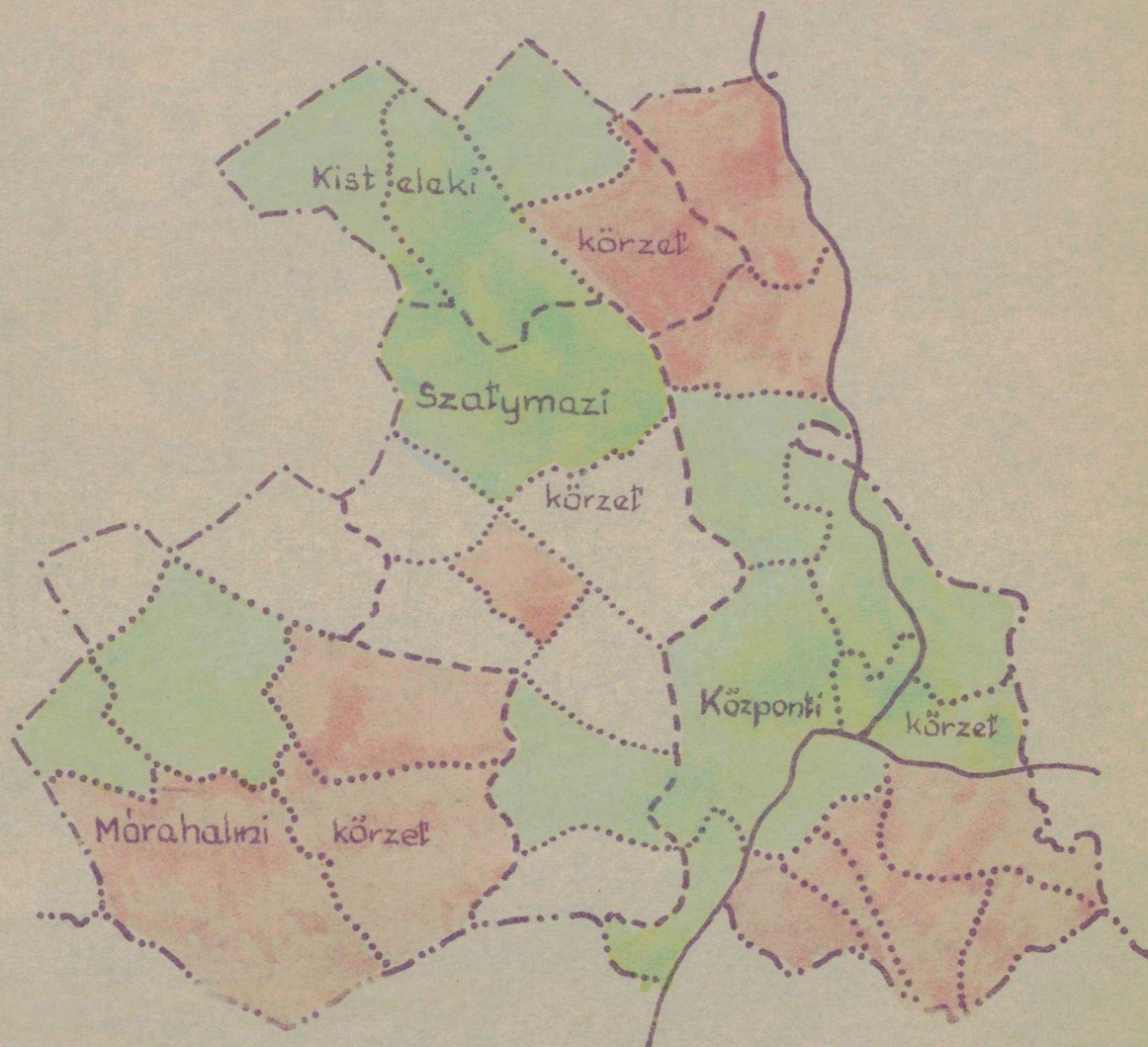
Mindösszesen 3.165.000 munkanapot, 100 %-ot

teljesítettek. Az 1 dolgozóra jutó teljesített munkanapok
száma 203, ami az országos 190 munkanapot valamivel megha-
ladja. Ugyanezt mutatja az 1 kh-ra kivetített munkanap
is termelőszövetkezeteinkben, amennyiben megegyezik az
országos 22 átlaggal.

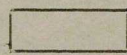
Ha a teljesített munkanapok arányát ágazati szinten hason-
lítjuk össze már lényeges különbségek, eltérések emelked-
kednek ki. Rendkívül magas - 21 % ! - a vezetésre és ad-

150x

Számított munkaerő-mérleg termelőszövetkezeteinkben

munkaerő-
egyensúly

munkaerő-
felesleg + 10%
felett

munkaerő-
hiány -10% alatt

minisztrációkra fordított idő, az országos 8%-al szemben. Ezen a téren alaposan változtatniok kell termelőszövetke-zeteinknek. Módja: szakemberek dolgozzanak az irodákban, a vezetésben, s gépesítsék az irodai munkák egy részét, mint az üzemekben. De egyes kisebb termelőszövetkezetek összevonásával is lehetne csökkenteni az adminisztrációs és vezetésre fordított munkaórák számát.

A globális vizsgálat után "földrajzos szemmel" is tekint-sünk szét s figyeljük meg, területileg hogyan jelentkezik a munkaerő-gazdálkodás problémája, a munkaerő-szükséglet!

Községi szinten csak 1964-es adatokat tudtam beszerezni, ezért a kartogramokban mutatott helyzetkép és a mai vi-szonyok között megfigyelésem szerint a Szeged környéki községekben lényegesebb eltérés lehetséges, sőt biztos. A téma kidolgozásakor igyekszem e hibákat korrigálni, il-letve felhívni a figyelmet a jelenlegi megközelítő adatok-ra.

Járásunk keresőinek összlétszámából:

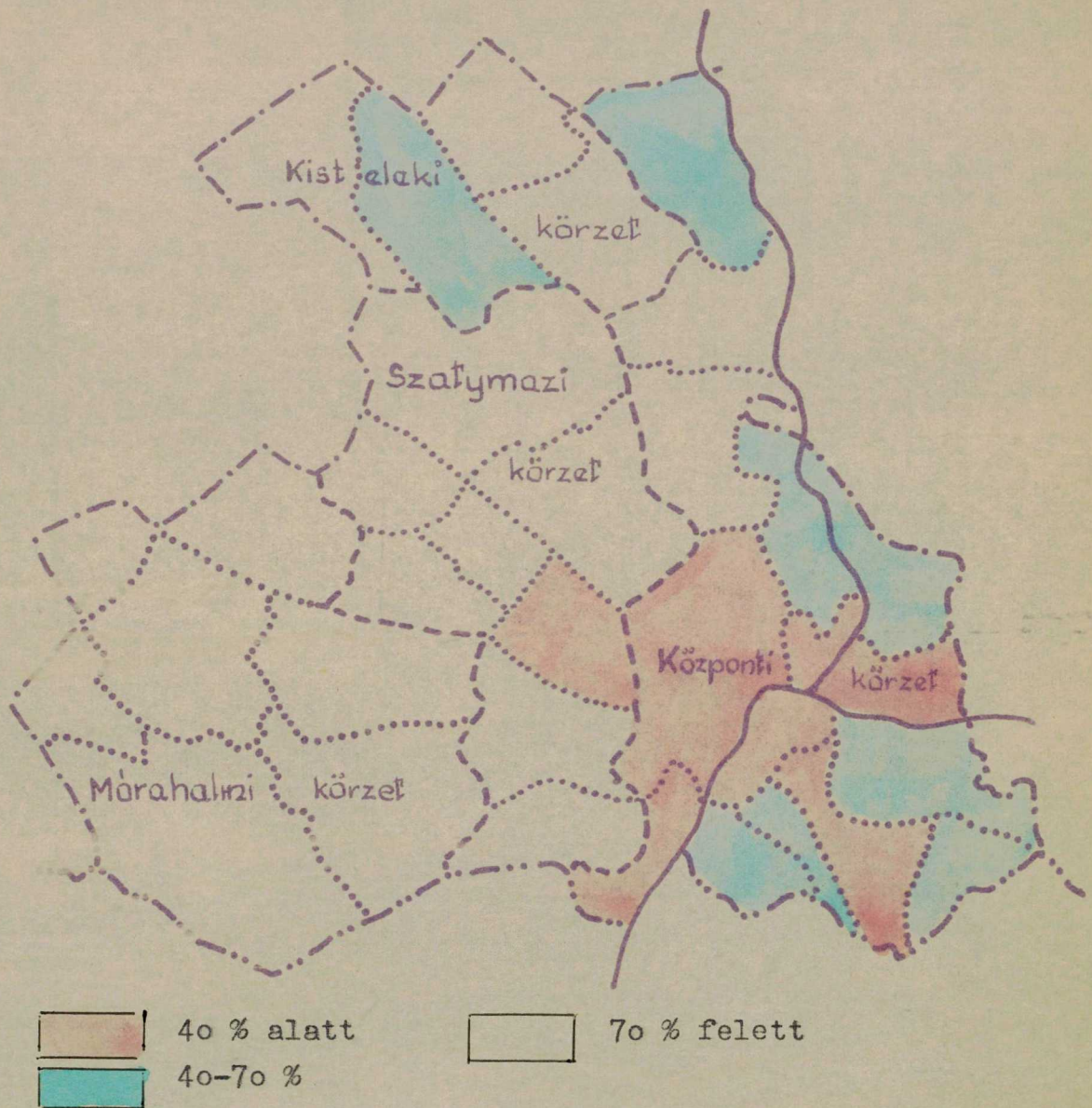
1949-ben 80 % felett volt a mezőgazdasági keresők száma,
1960-ban 69 % volt a mezőgazdasági keresők aránya,
1964-ben 65 % volt a mezőgazdasági keresők aránya,
s ma kb. 55-60 % között lehet a mezőgazdasági kere-sők aránya járásunkban.

Láthatjuk, hogy a keresők számából a mezőgazdasági keresők száma a legnagyobb, mutatva a körzet agrárjellegét. Meg-állapíthatjuk, hogy a csökkenés állandó jellegű, minden községre jellemző ez a tendencia, főleg a város közeli községekben nő az ipari és építőipari munkások aránya és száma.

Legnagyobb a mezőgazdasági keresők arányszáma az össz-keresők arányából a várostól távolabb levő, nagy tanya-rendszerrel s rosszabb közlekedési viszonyokkal rendel-

110X

A mezőgazdasági keresők részesedése a keresők
összlétszámából községenként 1966-ban

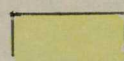
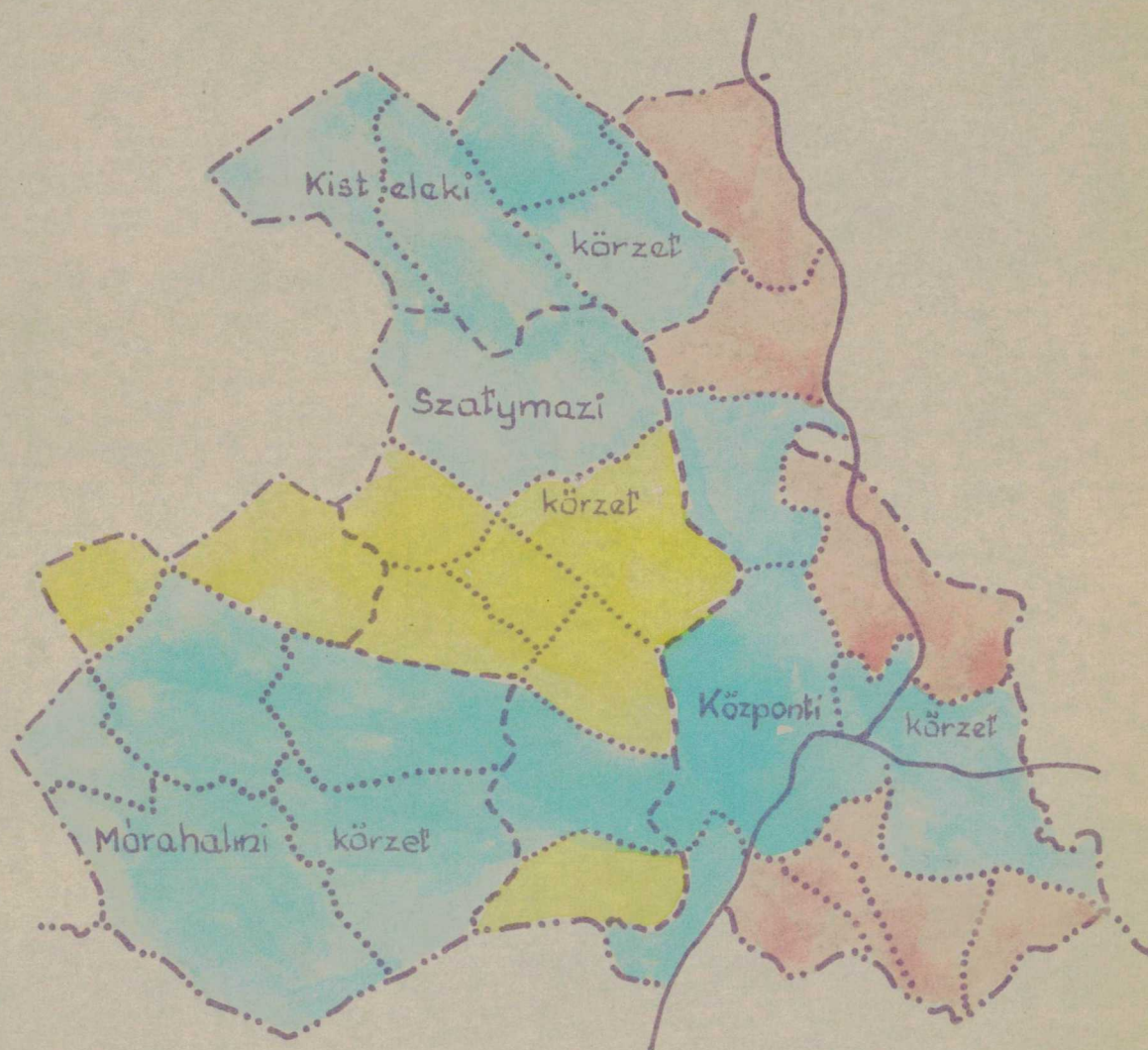
kező községekben: Ruzsán, Zákányszéken, Öttömösön, Forráskuton és Pusztaszeren, ahol 85 % felett van a mezőgazdasági keresők aránya. A járásnak több mint 20 községében 65 % feletti ez az arány. Körzetenként vizsgálva, legmagasabb a mórshalmi körzetben, s legalacsonyabb a központi körzetben, oly annyira, hogy egyes községekben 25 % alá csökkent a mezőgazdasági keresők arányszáma. Ezek a községek a következők: Tépé, Kiskundorozsma, Szóreg, valamint ezen az úton halad Algyő, Gyálarét község is. /Hogy miért, annak indoklását -egyéb tényezők összefüggése miatt - a következő fejezetben kívánom megadni, ahol az ipar elszívó hatását tárgyalom./

Azokban a községekben, ahol az elmúlt évtizedben legjobban csökkent a mezőgazdasági keresők száma, 8-10 vagy több százalékkal, így Bakson, Dócon, Sándorfalván, Algyón és Kisteleken, ott a csökkenés következtében többé-kevésbé megbomlott a munkaerő-egyensúly is, s bizonyos munkaerőhiány lépett fel.

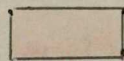
A munkaerő ellátottságot dokumentálja az 1 tagra jutó évközi szántóterület térképe is, amely szerint járásunkban az 1 tagra jutó évközi szántóterület 4,5 kh/fő, Szegeden 4,1 kh/fő, ami aránylag jónak mondható, de ha kulturák munkaigényességét figyelembe vesszük, akkor közepesnek állapíthatjuk meg. A harmadik térképünk, mely a községek munkaerő-mérlegét mutatja be, számított értékek alapján, rendkívül hasonló képet, színezetet mutat. Kitűnik, hogy azokban a községekben, amelyek sárgára vannak színezve munkaerő-felesleget tudnak kimutatni, annak ellenére is, hogy a községekben találjuk a legbelterjesebb kulturákat. Rögtön világossá válik a dolog, ha megtekintjük a terület népsűrűségét ábrázoló térképét, amely megmutatja, hogy ezeknek a községeknek a népsűrűsége aránylag magas. Ilyen községek: Szatymaz és Rösztke, de jellemző Pusztamérges és Üllés községek viszonylatában is. Ebből következik

110x

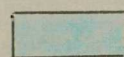
Az 1 tagra jutó évközi szántóterület termelőszövet-
kezeteinkben 1965-ben

4 kh alatt

6 kh felett

4-6 kh

Megye 5,3 kh

az a megállapítás is, hogy tehát a szatymazi körzet köz-
ségeinek határában növelhetjük még intenzívebben a szőlő
és gyümölcs kultúrákat, illetve a kötöttebb talajokon a
paprika és zöldség termelést.

A térképek azt is demonstrálják, hogy az eleven munkaerő
igény és kielégítés egyensúlyban van a körzetben, hisz
egyensúlyt találunk 11, többletet 7, és csak 12 községben
hiányt, de ezek közül is jelentősebb probléma csupán Tápén,
Szóregen, Ujszentivánon, Tiszaszigeten, Kübekháza és Desz-
ken jelentkezik. Bár ezekben a községekben sok akétlaki
munkás, aki a munkahelyén ledolgozott műszak után csa-
ládja segítségével műveli meg a 4-600 négyszögöl kert-
gazdaságát, amelyben exportra és belföldre földiepret és
virágot termelnek, a saláta valamint az "ujburgonya", illetve
korai burgonya mellett. A munkaerő-hiány következtében
azt is megállapíthatjuk, hogy a Tisza- Maros szögében a
jelenlegi termelési szinten nehéz növelni a belterjes kul-
turák nagyságát.

Összegezve az elmondottakat az alábbiakban feltehetünk a
feltett kérdésekre!

"A népesség a legfontosabb termelőerő, jelenléte a ter-
melés első feltétele, mennyisége önmagában is befolyásolja
a termelés jellegét." - állapítja meg Enyedi, a DK-Alföld
mezőgazdasági földrajza című könyvében, erre a területre
is vonatkoztatva megállapítását. Kiegészíthetnénk azzal
a gondolattal, hogy körzetünkben különösen érvényesül
ma még a "mennyiség", mint a termelést befolyásoló tényező,
mert mint azt korábban megállapítottuk, termelészövetkeze-
teink anyagi-műszaki, technikai szintje alacsony. Terüle-
tünkön igen magas a mezőgazdaságban foglalkoztatottak a-
ránya, bár a statisztikák csökkenő tendenciát mutatnak ki.
Tehát a járás agrár jellegű, melynek centrumában
egy fejlődő ipari város helyezkedik el.

Asztalos-Sárfalvi: A Duna-Tisza köze mezőgazdasági földrajza című könyvükben, Enyedi: A DK-Alföld mezőgazdasági földrajza című művében megállapították, hogy mind a Duna-Tisza közén, mind a DK-Alföldön jelentős munkaerő-felesleg van. E megállapítások globálisan érvényesek, de ettől eltérőleg kisebb mikrokörzetekben - így az általam tárgyalt Szegedi-járás és város területén - természetesen beszélhetünk munkaerő-egyensulyról, sőt egyes községek területén munkaerő-hiányról is, melyet a helyi adottságok, természeti földrajzi, illetve közgazdasági, közlekedési adottságok okozhatnak, s okoznak is.

A növénytermesztés technikai színvonala ugyan rohamosan emelkedik, de a speciális ágakban lassabb az emelkedés, illetve ma még nem növekedik a színvonal, ezért ezen a területen nem beszélhetünk munkaerő felszabadulásról, mert azt az intenzívebb növényi kultúrák ma még felhasználják. A jelenlegi gépesítettségi szinten a terület nagy részén munkaerő-egyensúly van, kivéve a Tisza-Maros szögében, s a várost közvetlen körülölelő községekben. Ebből következik, hogy a jelenleg kialakulóban levő, illetve kialakult városellátó övezetet, itt már nem, hanem csak K-re, vagy Ny-ra lehet továbbfejleszteni. Ny-ra a természeti földrajzi adottságok következtében szőlő-gyümölcs és baromfi ágazatok fejlesztése lehetséges, míg K-re a zöltség és állattenyésztés fejlesztése lehetséges, illetve szükséges. E terület alkalmas az öntözés, a talaj s nem utolsósorban a fűtőanyagok -termálviz, gáz, kőolaj - szempontjából is. Itt alakítható ki mind az export, mind belső ellátás szempontjából oly jelentős primer üvegházi és fólia termelés.

Jelentős probléma, munkaerő-hiány jelentkezik a munkacsucsk idején azokban a termelőszövetkezetekben, amelyek jelentősebb gyümölcssterületekkel rendelkeznek, szüretkor, amikor a gyümölcsöt szedni, osztályozni, csomagolni, száll-

litani illetve raktározni kell. Kiemelkedik ez a Ford
őszibarack érésének idején. E probléma igen jelentős, mert
az export kritériumai, követelményei igen magasak, nőnek,
s jelenleg mint már említetttem az anyagi-műszaki feltéte-
lek alacsonyak, Szatymaz és Szeged, mint begyűjtő állo-
mások alig győzik meg a munkát.

Szeged iparának fejlődése

=====

A Szegedi-járás mezőgazdasági termelésére, a fejlesztés irányára, hazánk ipari termelésének lemérhető hatása mellett, konkrétan az ipari termelés földrajzi elhelyezkedése, vagyis Szeged iparának fejlődése van hatással. Szeged iparának igényei -munkaerő, nyersanyag, élelmiszer - döntően meghatározzák a fejlődés irányát, a mezőgazdasági specializáció lehetőségeit.

Ahhoz, hogy a dolgozatban kitűzött célokat elérjük, fejlődésében kell megvizsgálnunk Szeged ipari termelését. Szeged ma már rohamléptekkel fejlődő ipari város. Bizonyítja ezt az, hogy városunk teljes termelésének értéke az elmúlt 20 év alatt közel 18-szorosságra növekedett, a szocialista ipar fejlesztésére fordított beruházások 1970. évre elérik az 1949. évinek 46-szorosságát. A munkások száma 4-szeressére, az 1 munkásra jutó teljes termelési érték 5-szörössére nőtt.

A fejlődés üteme azonban nem volt egyenletes. 3 okra vezethető vissza:

- kapitalista hagyományok;
- politikai okok;
- új ipartelepítési tényező megjelenése: a kőolaj!

Ismeretes előttünk hazánk iparának jellemző vonása, amely a múlt örökségeként, az elavult földrajzi munkamegosztás eredményeként alakult ki: nagyfokú ipari koncentráció a fővárosban; a nehézipar területi elhelyezésének aránytalansága, a polarizáció. /13.15.16./ Bizonyítja ezt, hogy pél-

Csongrád megye és Szeged város ipara

	1959.	1962.	1965.	1966.	1967.	Hanyadik ?
A szoc.iparban foglalkoztatottak részaránya %	2,7	3,4	3,6	3,6	3,7	6.
1 munkásra jutó villamos energ. felhaszn. MWó	-, -	-, -	-, -	2,8	2,3	14.
Az 1 lakosra jutó összes beruházás 1.000,-Ft	-, -	-, -	-, -	3,1	4,-	8.
A szoc.ipar 1 foglalkoztatottjára jutó ipari beruházás 1.000,-Ft	-, -	7,7	11,7	8,9	11,8	12.
1 kh termőterületre jutó mezőgazdasági beruházás Ft	-, -	-, -	786,-	579,-	662,-	2.
A szoc.ipar 1 lakosra jutó állóeszköz értéke 1.000,-Ft	-, -	-, -	10,1	12,2		12.

-, - az adat ismeretlen

Hanyadik ? - Hanyadik helyet foglalja el a megyék között.

dául 1938-ban hazánk gyáriparában foglalkoztatottak létszámából Budapesten 62 % dolgozott. Az Alföldön pedig csak 1 % !

Hazánkban új termelési mód, a szocializmus épül. Ebből következik, hogy a szocialista viszonyoknak megfelelően, a társadalmi és gazdasági törvények követelményeként átalkítjuk hazánkban a földrajzi munkamegosztás arányát, felszámoljuk a főváros és a vidék iparának aránytalanságait, és az ebből adódó szociális és kulturális elmaradottságokat. Ez igen nehéz, ~~széles~~ és hosszú gazdasági feladat, de nem megvalósíthatatlan, amint azt az eddigi eredmények is bizonyítják. Felszámoljuk a kapitalizmus hagyatékát, és a baráti Szovjetunió és a KGST országok segítségével, valamint az új termelési viszonyok bevezetésével problémáinkat sikeresen meg fogjuk oldani.

Az ipar polarizáltságának megszüntetésére az elmúlt két évtizedben jelentős intézkedéseket hoztak felelős szerveink, de azok végrehajtása eléggé vontatottan történt meg, illetve a második ötéves tervben is inkább csak rekonstrukciókat hajtottak végre üzemünk és gyáraink. Különösen a fővárostól messzebb fekvő alföldi megyék és városok maradtak el az országos fejlődéstől. Ilyen "mostoha" megyének számított az elmúlt évekig Csongrád megye is, Szeged városával együtt.

Súlyosbította a helyzetet az a politikai ok is, hogy Szegedet, mint "határvárost", több mint egy évtizedig szinte kizárták az ipar fejlesztéséből, nehéziparát teljesen elhanyagolták.

Ezek a tények tükröződnek a város minden ipari termelésével foglalkozó statisztikájában. Akár az állóeszköz értékét, akár a beruházás, akár a villamosenergia felhasználás adatait vizsgáljuk meg, egy főre kivetítve, azt állapíthatjuk meg, hogy azok az eredmények az országos

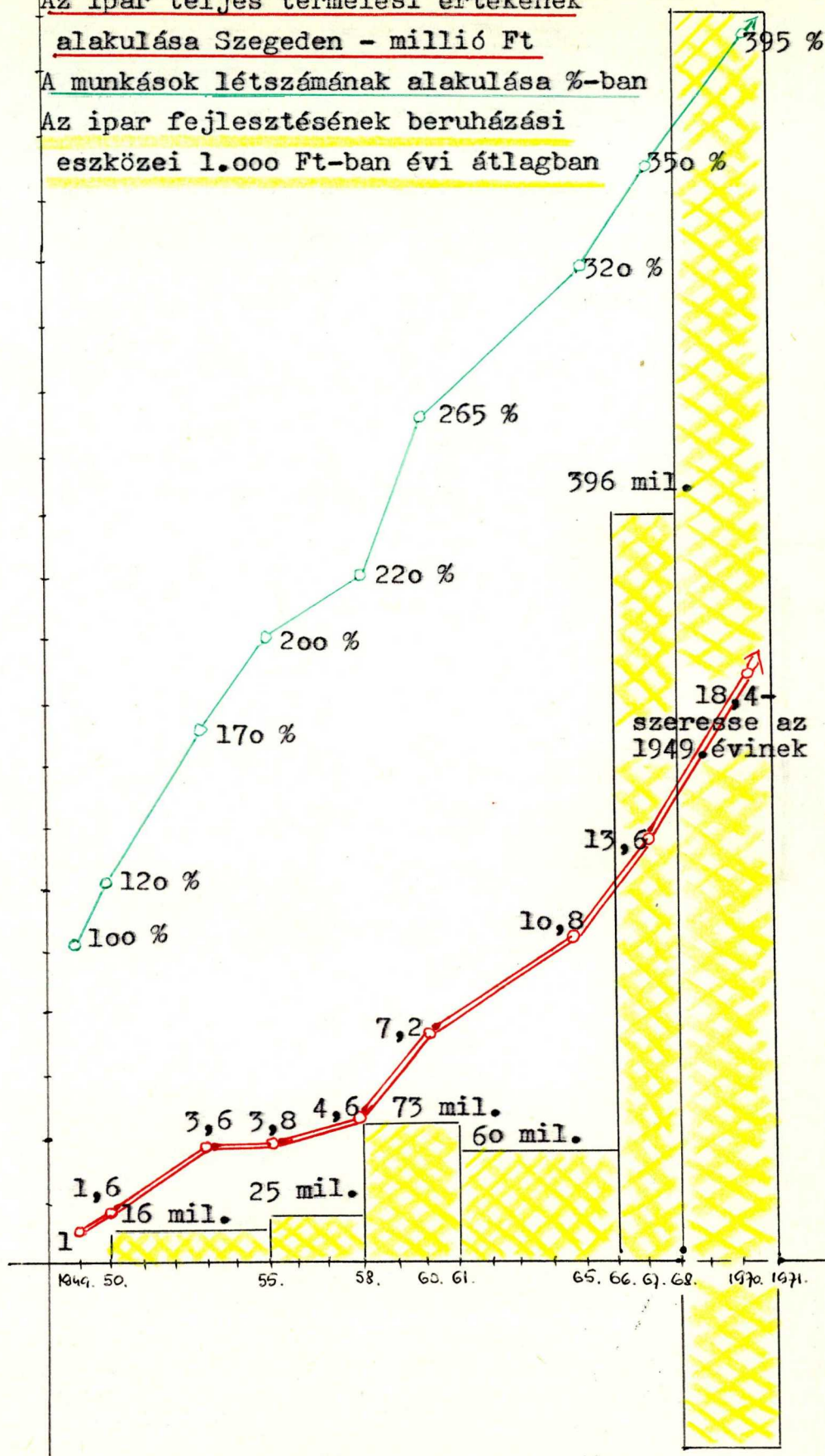
Az ipar teljes termelési értékének

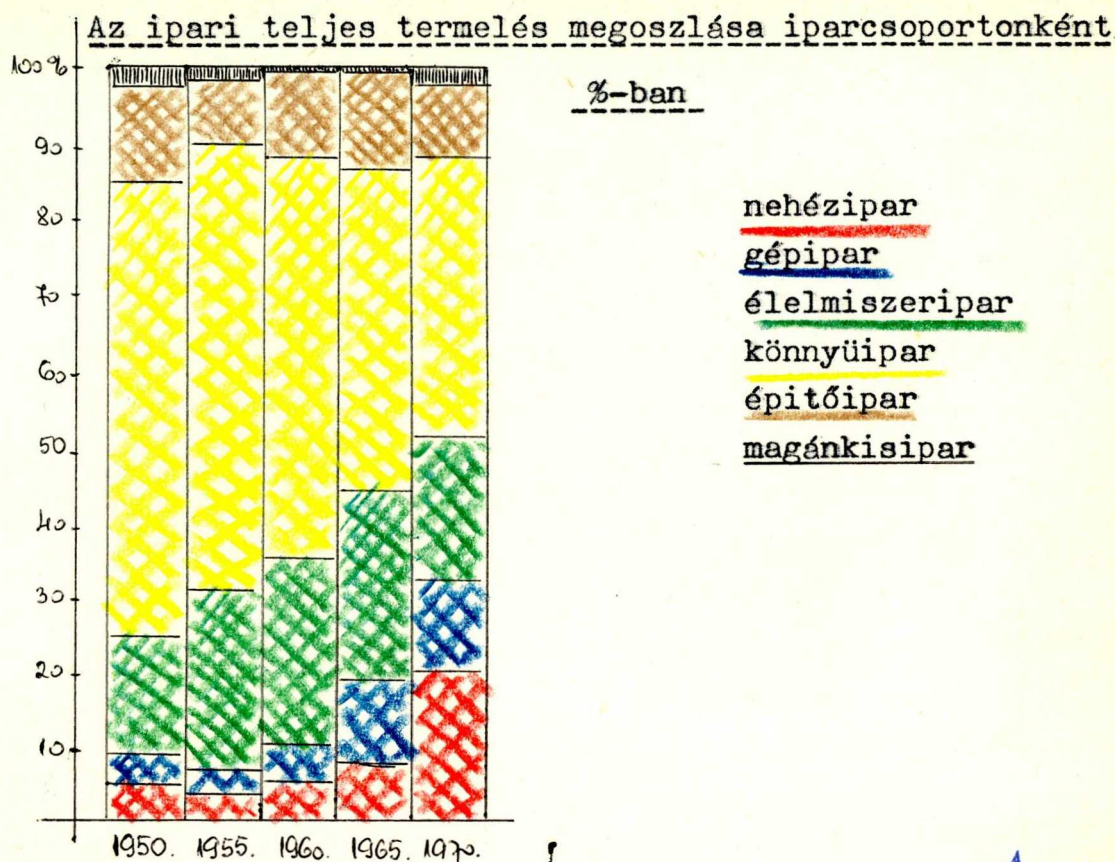
alakulása Szegeden - millió Ft

A munkások létszámának alakulása %-ban

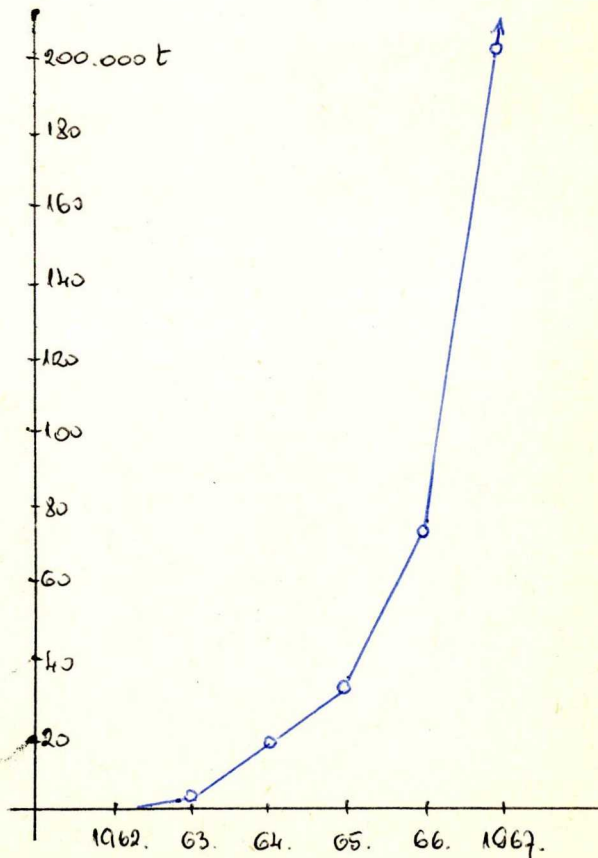
Az ipar fejlesztésének beruházási

eszközei 1.000 Ft-ban évi átlagban

A Szegedi-medence kőolaj-
termelésének alakulása

átlagszint alatt voltak, s a megyék között a 10.-15. helyet foglalják el.

Tehát megállapíthatjuk, hogy Szeged iparának fejlesztése elmaradt az ipar fejlődési ütemének országos átlagától, mint azt a diagram is bemutatja. 1953. és 1958. között valósággal stagnált a fejlődés.

Szeged gazdasági életében az elmúlt évtizedekben az a tendencia érvényesült, miszerint, mivel energia kincsei és egyéb tényezők hatására nehézipara nem fejlődhetett ki, úgy ipara a környező vidék mezőgazdasági nyersanyaga-ira s a fellelhető bőséges munkaerőre támaszkodva létrehozta a könnyűipar és az élelmiszeripar magas arányát. Ezt tükrözi az a diagram, amely az ipari teljes termelés megoszlását, valamint a város iparában foglalkoztatottak megoszlását iparcsoportonként mutatja be.

A város legfejlettebb iparága a textilipar, a hus valamint a konzervipar lett. A könnyűipar 1950-ben a teljes termelés 60 %-át, az iparban foglalkoztatottak 57 %-át adta.

A város legfontosabb termékei -az ország termelésének %-ban - a következők: /1966./

Kenderfonalból	az ország termelésének	80,4 %-át,
len és kenderszövetből	" " "	29,9 " "
zsák és zsák szövetből	" " "	20,4 " "
bőrkabátból	" " "	80,- " "
szalámiból	" " "	60,7 " "
huskonzervből	" " "	15,4 " "
fűszerpaprikából	" " "	48,6 " "
gyufából	" " "	57,6 " "
pezdorzalapból	" " "	50,- %-át

adja.

Az ipari termelés strukturájában jelentős változás 1960. után következett be, mely 1965. óta ugrásszerűen változtatta meg a fejlődést mind mennyiségileg, mind minőségileg.

Ennek két oka van:

1./A polarizáció megszüntetése érdekében nehézipari üzemek létesítését határozták el, s így jött létre a két legnagyobb új gyár:

1965-ben 100 millió Ft-os beruházással a Magyar Kábelművek szegedi gyáregysége;

1966-ban 220 millió Ft-os beruházással a Gumiipari Vállalat szegedi gyáregysége.

Ugyanakkor jelentősen növekedett az üzem bővítések és rekonstrukciók száma is: legjelentősebbek:

a Textilművek bővítése,	500 millió Ft-os beruházás,
a Paprikafeldolgozó "	100 " " " "
a Konzervgyár "	100 " " " "
a Szalámigyár "	70 " " " "
a Kenderfonó "	50 " " " "
a Baromfi feldolgozó "	50 " " " "

2./ A geológiai kutatások eredményeként új ipartelepítési tényező vált ismertté 1962-ben: a kőolaj.

1962-ben Üllésen, majd 1965-től kezdve Algyő határában kezdtek meg a kőolaj bányászatát. A termelés rakétagyorsasággal kezdődött meg, az eredmények igen biztatóak. Óriási lehetőségek tárultak fel a város ipari fejlődése előtt. Az elmúlt 20 év alatt a város iparának összes beruházásának értéke nem érte el azt a szintet, amit most 3 év alatt, 1968. óta ez a vállalat megvalósít. /Több mint 2 milliárd Ft./

A kőolaj és földgáz bányászat kialakulásának következtében strukturájában módosul Szeged ipara. Már 1970-ben a teljes termelésből a nehézipar a gépiparral együtt 33,5 %-al részesül, eléri majdnem a könnyűipar 37 %-os részesedését. A következő években továbbfejlesztik a Szegedi-medence kőolaj bányászatát, sőt mint energia, mint ipari alapanyag a korszerű ipar legfontosabb ipartelepítő tényezői közé

fog tartozni. Mint a kutatások eredményei is bizonyítják a jó minőségű olaj és földgáz alapja lehet a gazdasági körzet vegyipari fejlesztésének. /9./ Hisz egy új vegyipari üzem felépítésére a mezőgazdaság műtrágya-ellátása szempontjából igen fontos lenne. A gyár telepítésének egyéb kedvező adottságai is biztosítottak - gondolok itt az ipari vízre, piac lehetőségekre, közlekedési viszonyokra, stb. Egyedüli problémája a munkaerő biztosítása lenne, -20.000 fő dolgozóra tervezték ezt a vegyipari kombinátot /9./ - de azt a kérdést is meg lehetne oldani, úgy, hogy az üzem nem a Szegedi-járásra támaszkodna, mint munkaerőbázisra. Példa rá a kőolajbányászat is, alig van szüksége jelenleg helyi dolgozóira.

Igy Szegedet rövid idő alatt, hazánk egyik jelentős ipari centrumává fejleszthetnénk, s az ipari termelés szerkezetében a nehézipar veszi át a ~~szerep~~ vezetőszerepet: a kőolajbányászat és a vegyipar.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy Szeged ipari termelésének indexe a közeljövőben meredeken fog felfelé törni, hisz a város jelentős ipartelepítési bázissal rendelkezik, amelyre a könnyűipar és az élelmiszeripar a mezőgazdasággal együtt mint energiára, a vegyipar pedig mint nyersanyag forrásra támaszkodhat. A fejlődés minden anyagi lehetősége biztosított. Az ipari termelés fejlesztése népgazdasági érdek.

Mi lesz a fejlődés várható hatása?

- a lendületesen fejlődő nehézipar és a megújuló könnyűipar az élelmiszeriparral együtt fokozott munkaerő igényvel lépnek fel közelebbi és távolabbi környezetük felé.

- a rekonstrukciók és üzem bővítések által megnövekedett kapacitású élelmiszer és textilipari üzemek fokozottabb igényekkel lépnek fel a mezőgazdasági termeléssel szemben, mint nyersanyag bázis iránt. /Gyümölcs, zöldség, paprika, hús, kender, stb./
- a megnövekedett ipari népesség is, mint fogyasztó, számít a mezőgazdasági termelés fokozására.

S hogy mi lesz a várható hatás a munkaerő biztosítása terén, azt a következő fejezetben kívánom kifejteni!

Az elszívóhatás

=====

Az elmúlt évtizedben Szeged ipari funkciójának növekedése következtében jelentkezett az elszívóhatás tendenciája, miszerint az ipari termelés fokozásának hatására, az ipar a mezőgazdaságtól munkaerőt sziv el.

Vizsgáljuk meg, hogyan jelentkezett ez a jelenség Szeged-járás esetében!

A népszámlálási adatok és a számítások azt mutatják, hogy Szeged népessége állandóan nő. Jelentkezik az urbanizáció. Ugyanakkor a járás népessége globálisan tekintve az elmúlt husz évet, csökkent. Szeged népessége az elmúlt 20 év alatt 36 %-al nőtt, a járás 7 %-al csökkent. Természetesen a város népességének szaporulatát nemcsak a járás, hanem a megye és az ország más területei is gyarapították.

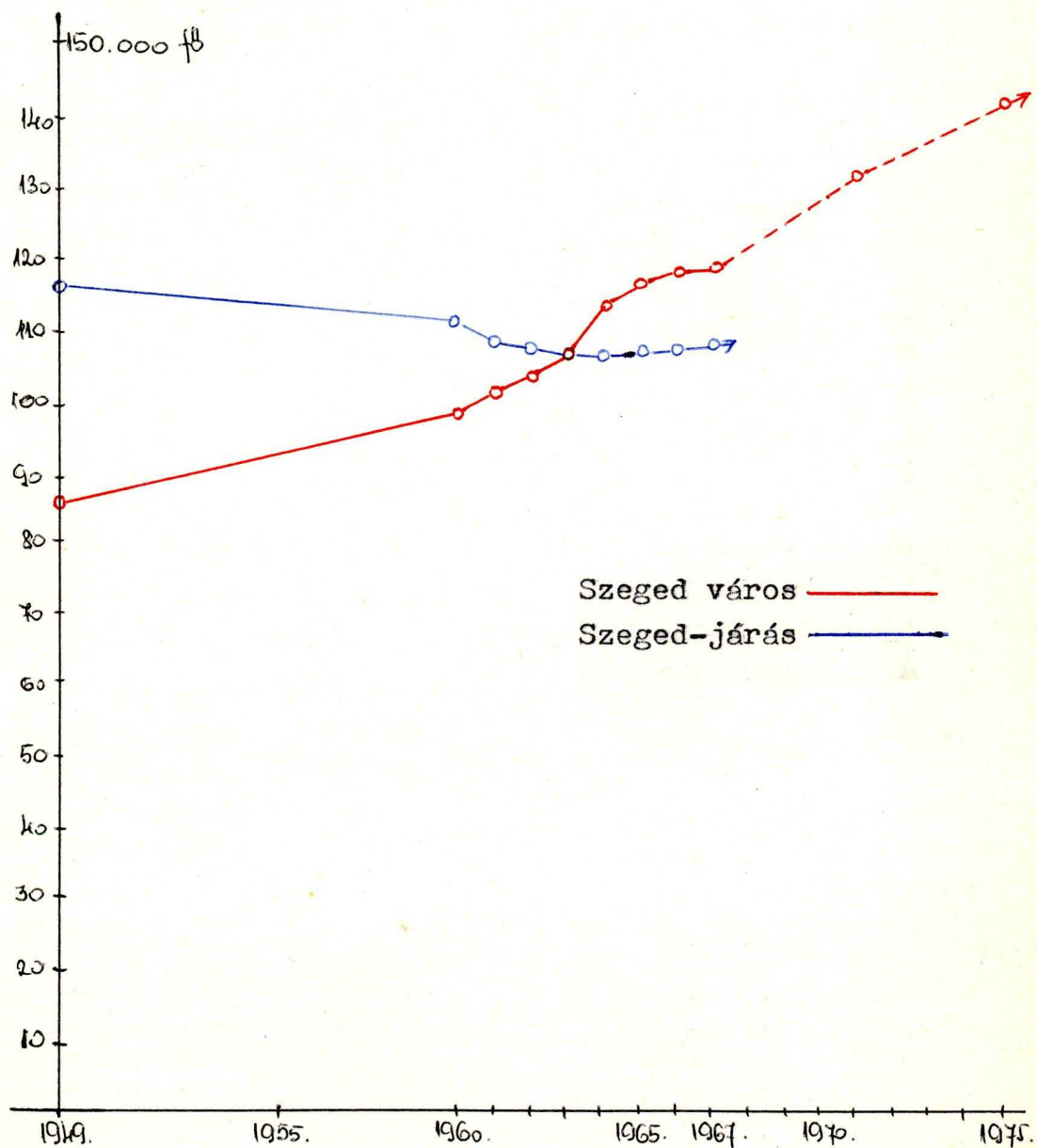
A járás népességének csökkenése az alábbiak szerint történt:

1949 - 1960. között az évi csökkenés	0,3 %
1960 - 1961.	" " " " 1,3 "
1961 - 1962.	" " " " 1,- "
1962 - 1963.	" " " " 0,6 "
1963 - 1964.	" " " " 0,4 "
1964 - 1965.	" " " emelkedés 0,2 "
1965 - 1966.	" " " " 0,02 "
1966 - 1967.	" " " " 0,3 "

A táblázat tükrözi azt a folyamatot, hogy az ipar elszívó hatása mellett 1960-ban egy jelentős politikai és gazdasági tényező hatására megnövekedett a járás népessé-

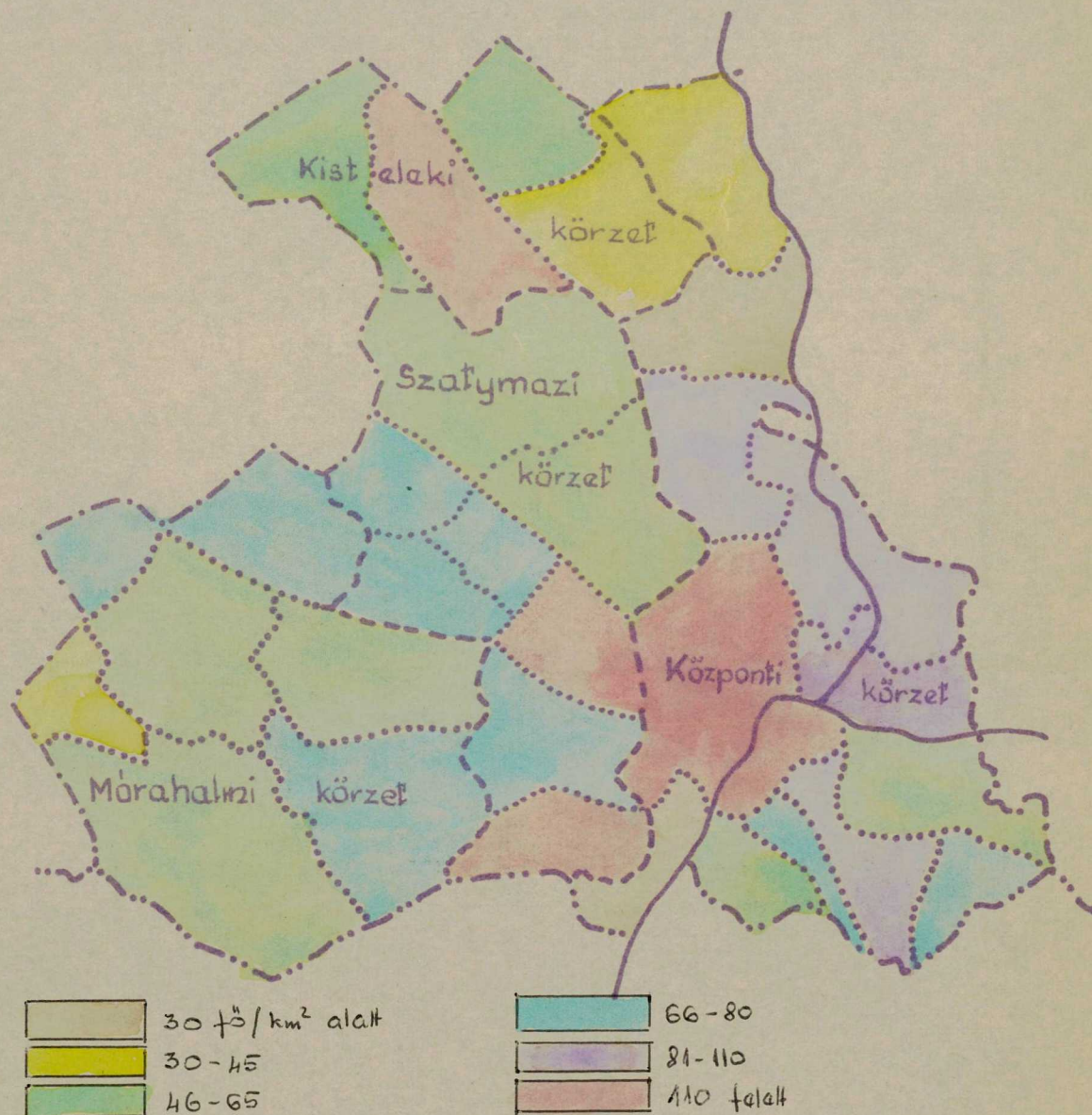
Szeged város és Szeged-járás népességének alakulása

/1949.-1975.évig./

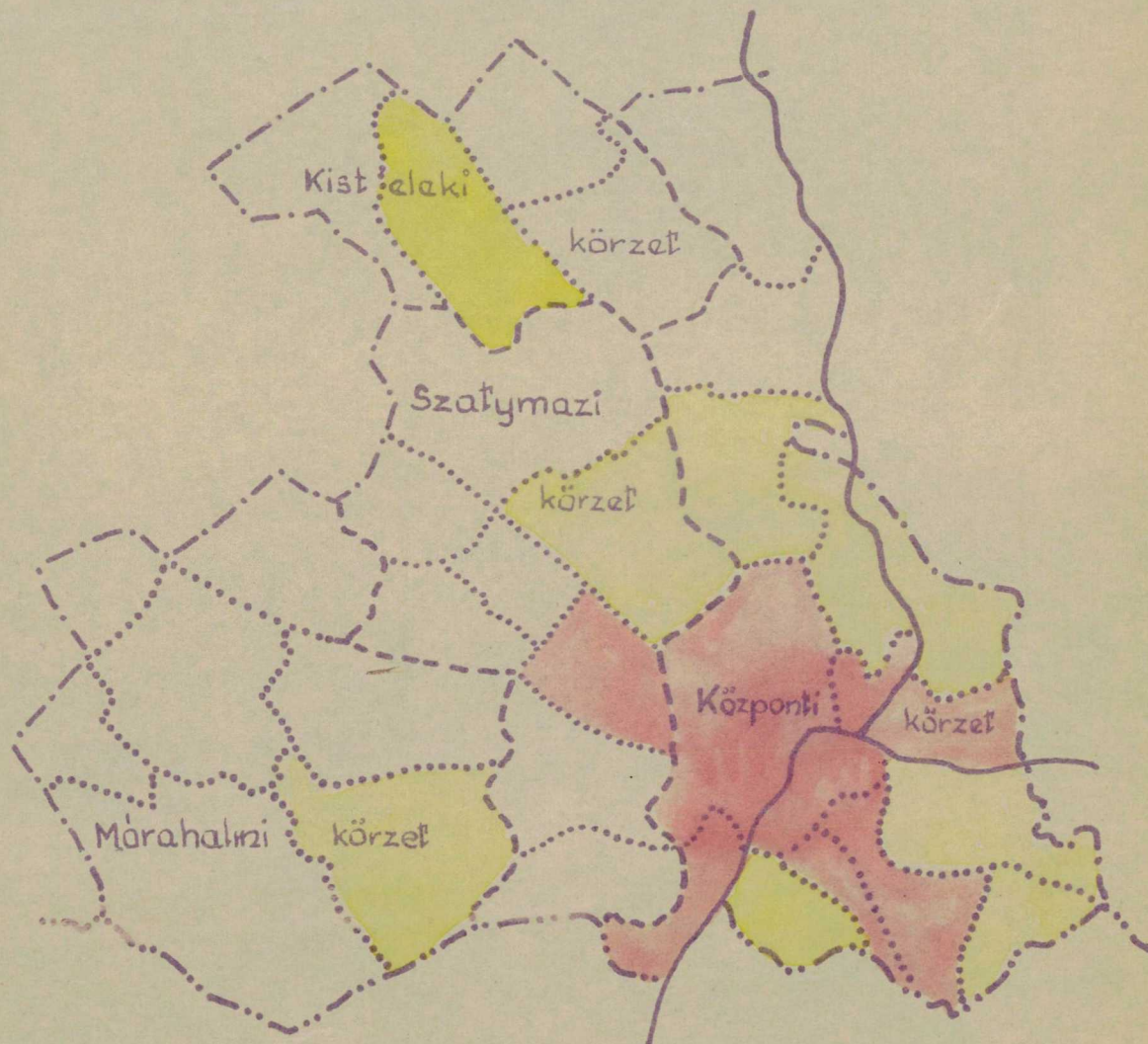
150x

Népsűrűség /1960./

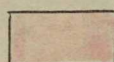
150x

A népesség számának alakulása községenként
1960.-1964. között

3%-nál nagyobb
csökkenés

1-3%-os csökkenés

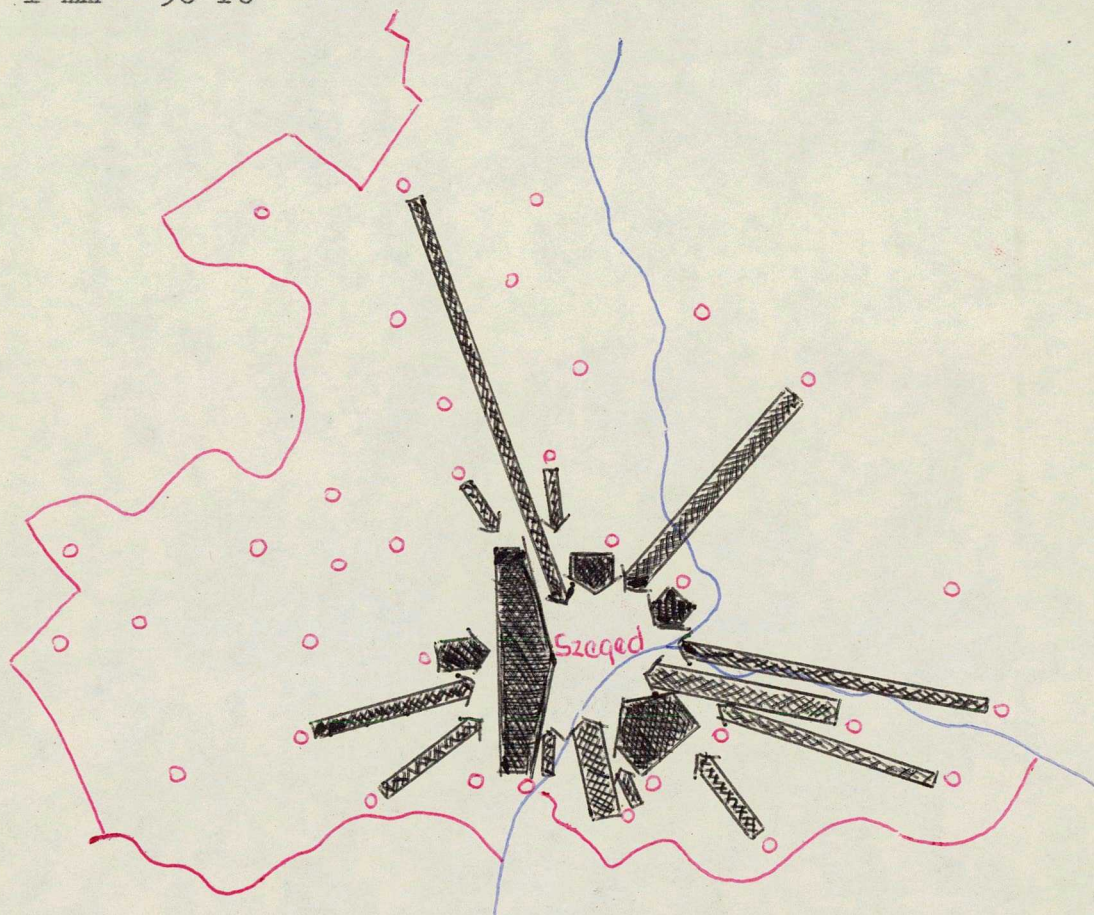
5-10 %-os növekedés

gének csökkenése. 1960-ban hirtelen négyszeressére emelkedik a csökkenés százaléka. A mezőgazdaság átszervezéséből adódó kezdeti nehézségek meggyorsították az elvándorlás ütemét, míg a termelőszövetkezeti gazdálkodás megszilárdulása után 1963-tól kezdve már stagnál az elköltözés, sőt bizonyos mérvű emelkedés figyelhető meg a járás népességének számában. Hozzájárul ehhez, a természetes szaporodás számának jelentősebb növekedése is. Így 1966-67. között az abszolút növekedés 0,3 % -ra nőtt. Mint már más fejezetben említettem, főleg a fiatalok elvándorlása a volt jelentős. Az egyéni gazdaságokban élő fiatalok az átszervezés éveiben nem látták tisztán a mezőgazdaság perspektíváját, s mivel földdel nem rendelkeztek, így a termelőszövetkezetekbe nem kellett belépniük. Tudták, hogy a föld öröklésére nem számíthatnak, ezért irányt vettek a már biztosabb megélhetést nyújtó más népgazdasági ágak felé. De a csökkenést mozdította elő az alacsony jövedelem is. A termelőszövetkezetek megszilárdulásáért, s a jövedelmek növekedését tükrözi a csökkenő elvándorlási százalék. A részes művelés, a szociális és kulturális igények fokozottabb kielégítése következtében nőhet a jövedelmük, minek következtében mind több és több fiatal tért s tér vissza, illetve marad a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben.

Területi eloszlásban a következőket állapíthatjuk meg: Mint a kartogram is mutatja, községi viszonylatban, ott a legnagyobb a veszteség, ahol község aránylag messze van a várostól mind távolságban kifejezve, mind közlekedésileg, valamint nagy tanyavilággal rendelkezik. Legnagyobb a vándorlási veszteség a móránalmi körzetben ahol 1949-1964. között, meghaladja a 20 %-ot. Kiemelkedik Ásotthalom, Pusztamérges, Ruzsa községek, ahol a veszteség 25 % felett van. A perifériás községek, Ásotthalom, Ruzsa, Pusztamérges, Baks, Móránalom a vándorlási veszteségnek majdnem 45 %-át adják, míg a többi 26 község a fennmaradó 55 %-ot. Járási viszony-

Az ipari munkavállalók ingavándorforgalma Szegedre
/1960./

1 mm = 50 fő

latban 1949.-1966. között kerekítve 8.000 fővel, azaz 7 %-al csökkent a lakosság száma.

Mint a kartogram is mutatja, a közeli községekből kevesebb az elvándorlás, viszont kialakult az elmúlt két évtized alatt épp úgy mint más ipari területeken az ingaforgalom, az ingázás. E jelenség mint ismeretes az iparosítás jellemző vonása, különösen azokon a területeken, ahol az ipartelepítést és fejlesztést nem követte közvetlen a szociális beruházás, a lakás-építés. Példái ennek az új ipari városok létesítése. De az ingavándorforgalom másik jelentős tényezője, mely itt helyi viszonylatban igen fontos, az, hogy ezek a dolgozók kétlakiak, feleségeik, hozzátartozóik otthon a termelőszövetkezetekben vagy saját kis kertgazdaságaikban dolgoznak, mikor pedig ők is hazamennek az üzemből segítenek azoknak a részesművelésben, vagy a földiepres kertben. Az ingázók zömét a földdel nem rendelkező, TSz-be be nem lépett, de családtagok, 20-30 éves fiatalok alkotják. Ők teszik ki az összingázók 30 %át. Szeged dolgozóinak 15-20 %-a bejáró, ez az országos átlaghoz viszonyítva -26 %- nem magas. Az ingázók 80 %-a férfi. Legtöbbször a paprikafeldolgozóba, a kendergyárba, a konzervgyárba, a gumigyárba és a kábelgyárba járnak dolgozni. A bejárók 50-60 %-a vonaton, 30-40 %-a autóbusszon közelíti meg munkahelyét. A távolság és a közlekedési helyzet nem mondható rossznak, kivétel a Szeged-Pusztamérges közötti helyiérdekű "kisvonal", melynek menetideje több mint két órahossza.

Az elmúlt években a városiasodás folyamata a várost közvetlen körülölelő községekben is kimutathatóvá vált. Ezek a községek a valóságban már teljesen összenőttek Szegeddel, s annak mint külvárosai élnek. A közigazgatási reformok során egyiket másikat már, vagy a közeljövőben a városhoz fogják csatolni. Ilyen volt pl. Mihálytelek, s ilyen lesz Gyálarét, Tápé, Algyő, Kiskundorozsma, Szőreg s más községek is.

Szeged dolgozóinak jelentős része ma már ezekben a közösségekben lakik. E községek funkciója ezek után megváltozik, s profiljukat tekintve ugynevezett munka- és lakóhely közösségekké válnak, melyekben azonban még jelentős arányu a mezőgazdasági jelleg is.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy Szeged ipari fejlődésének hatására jelentkezik az elszívóhatás. Azonban Szegeden ez a jelenség kisebb mértékű volt, mint hazánk hasonló városainál. Megfigyelésem szerint, Szeged-járásból az elmúlt években bizonyos mértékig kevesebb volt az elvándorlás, ami a termelőszövetkezeti gazdálkodás stabilizálódásának köszönhető. Területileg, legnagyobb volt az elszívóhatás a mórahalmi és kisteleki körzetből. Az elszívóhatás és a mezőgazdasági termelés technikai színvonalának fejlődése következtében felszabaduló mezőgazdasági munkaerő hozta létre a Szeged környéki közösségek gazdasági funkciójának változását, így váltak lakóhely közösségekké.

Növekedik a városi lakosság száma,
=====
egyre nő a városi lakosságnak a mezőgazdasági termékek
=====
iránti igénye
=====

Az ipar fejlődésének hatására az egész világon általános jelenség az, hogy a városi lakosság létszáma rohamosan gyarapodik. Hazánkra is érvényesül ez a tendencia. Mint a mellékelt ábra is mutatja, Szeged lakossága az elmúlt 20 év alatt közel 65 %-al emelkedett, sőt ha földrajzi potenciálját figyelembe vesszük, feltételezhetjük, hogy 10-15 év múlva 200 ezerre nő a lakosságának száma. A tervek szerint Szeged lesz Délmagyarország legnagyobb ipari központja, egyben e régió politikai, közigazgatási, kulturális és kereskedelmi központja is. Ipara, mely ma már nemcsak a környék mezőgazdasági nyersanyagaina, hanem a földgáz és kőolajbányászatra^{is} támaszkodik, ~~xxxx~~ biztosíték egy fejlett és ipari és mezőgazdasági termelés létrehozására. A várostól É-ra nagy lendülettel épül az "olajváros," Ny-ra pedig a gyárak ipari övezetét. alakítják ki.

A megnövekedett városi lakosság ellátása élelmiszerrel és egyéb cikkekkel jelentős feladat elé állítja nemcsak a környező vidék lakosságát, hanem az egész magyar társadalmat is. Több ember többet eszik, de ma már az egy embernek is változatosabb az igénye, s nagyobb a fogyasztása mint régen. A társadalmi-gazdasági fejlődés hatására, az ipari fejlődés eredményeképpen megnőtt, gyorsabb ütemben emelkedik az iparcikkek fogyasztása, és egyre nagyobb ará-

nyát képezi az összfogyasztásnak, de növekedés tapasztalható az élelmiszer fogyasztásban is. Megállapították, hogy az életszínvonal emelkedésével növekszik az egy főre jutó elfogyasztott élelmiszerek értéke, illetve mennyisége. Az igények mindinkább az értékesebb, jobb minőségű, nagyobb fehérje- és vitamintartalmu élelmiszerek iránt tolódnak el. Egyre több állati terméket, húst, tojást, tejet, valamint zöldséget és gyümölcsféléket fogyasztanak az emberek. A hús fogyasztás az elmúlt öt év alatt kétszeressé, a gyümölcs fogyasztás a munkásoknál másfélszeressé, a parasztságnál 3-szorossá nőtt. Tény, hogy ma mind a 3.000 körüli napi kalória fogyasztással, mind a 100 gram körüli fehérje fogyasztással a Föld népei között helyünk kielégítő, sőt a jól táplálkozó népek között vagyunk. /46./

Az élelmiszer fogyasztás fejlődésének irányát, a fogyasztás szerkezetének változásait figyelembe kell venni, amikor a magyar mezőgazdaság, így körzetünk mezőgazdasági termelésének feladatait meghatározzuk.

Mezőgazdasági termelésünk legfőbb célja: a lakosság jó ellátása. Szeged környéke tanyavilág, melyre jellemző az ugynevezett önellátás vagy önfogyasztás. Ma már szinte kifejezetten csak a hús és a tejtermékekre vonatkozik ez a megállapítás a járás területén, a kenyeret a lakosság zöme a boltban vásárolja. Az önellátás következtében területünkön magas a baromfi, a sertés és a birkahús fogyasztás, melyet a háztáji gazdaságokban termelnek meg a termelőszövetkezeti zárok.

Feltehetjük ezután a kérdést, mit kíván a város a körzet mezőgazdasági termelésétől?

Látározlag egyszerű a felelet: mind több és több kiváló minőségű állati és növényi terméket. Frisset, gyorsan, folyamatosan!

A következő kérdés: mit tud adni a mezőgazdasági körzet?
Elegendő képes-e tenni a változatos igényeknek?

A gyorsütemű fejlődés, az életszínvonal emelkedése magasabb követelményekkel lép fel a mezőgazdasági termelés iránt, különösen az állattenyésztés, a zöldség és gyümölcsstermesztés területén. A lakosság ellátása igen nehéz, mert a mezőgazdasági termelés színvonala az elmúlt időszakban nem követte megfelelően az igényeket. A város ellátásához elengedhetetlenül szükséges, hogy a már spontán kialakulóban levő városellátó övezetet tudatosan, nagyüzemi szinten továbbfejlesszük. Hisz a jelenlegi technikai szinten is, de a jövő perspektíváját figyelembe véve megállapíthatjuk, nemcsak a város környékén, hanem szinte az egész Csongrád megye a kertészeti termelés lehetőségeit tekintve korlátlan lehetőségek hazája. S ezek a lehetőségek a nagyüzemi módszerek hatására teljes egészükben kibontakozhatnak. Természeti-földrajzi adottságainál fogva, különösen a zöldségfélékben kiváló minőségű árukat termelhetünk. Éghajlati adottságaink olyanok, hogy szabadföldről 10-14 nappal korábban tudunk korai zöldséget piacra dobni, mint az ország más tájai. Már áprilisban például szabadföldi karalábét lehet akár exportra is küldeni. Lényeges ez, hisz minden különösebb elősegítő befektetés nélkül érhetjük el ezt a koraiságot, vagyis olcsóbban mint az ország más vidékein. De elmondhatjuk ezt egyéb termékekre is: salátára, retekre, szamócára, korai burgonyára, stb.

A természeti lehetőségek biztosítottak, egyedül mint azt már kimutattam a Tisza-Maros szögében van kevés munkaerő probléma. Ezért szerintem, a városellátó övezetet ki kell terjeszteni kissé távolabbi területekre, de meg kell hagyni a homok és feketeföld találkozásának vonalában, ott ahol a közlekedési adottságok is kedvezőek. Ilyen adottságokat találunk Szeged ujszegedi részén, valamint a Szeged-Baja-i és Szeged-Budapest-i műút mentén. Községeink közül a leg-

több zöldségfélét a fűszerpaprikán kívül Rőszkén, ahol a vetésterület 15 %-a, Domaszéken, ahol a vetésterület 10 %-a, Szatymazon, Balástyán és Csengelén termelik. Kiemelkednek jelenleg Szeged termelőszövetkezetei, amelyek a szabadföldi termesztés mellett, hatalmas területű üvegházakat telepítettek termálvizre, földgázra, a jelentős mennyiségű melegágyi ablakokkal, öntözőberendezésekkel, szállítóeszközökkel rendelkeznek. A város ellátása mellett jelentős téli exportot is bonyolítanak le, decemberben paprikát, kalarábét, salátát, kora tavasszal Ujszegedről, Mihálytelepről, Tiszaszigetről korai saláta, uborka, retek, sárgarépa zöldséggel, valamint kalarábé mellett nagymennyiségű virágot.

A statisztikai adatok szerint az elmúlt években nem nőtt a zöldségfélék termelésének területi nagysága járásunkban, átlagban a tanácsi szektorban 8.000 kh, ezen belül a termelőszövetkezeti szektorban 5.700 kh körül mozog. Ennek felét kb. a fűszerpaprika teszi ki. A fűszerpaprikát elsősorban Szeged, Rőszke, Kiskundorozsma, Domaszék, Gyálárét, Ásotthalom és Mórahalom községek határában termelik.

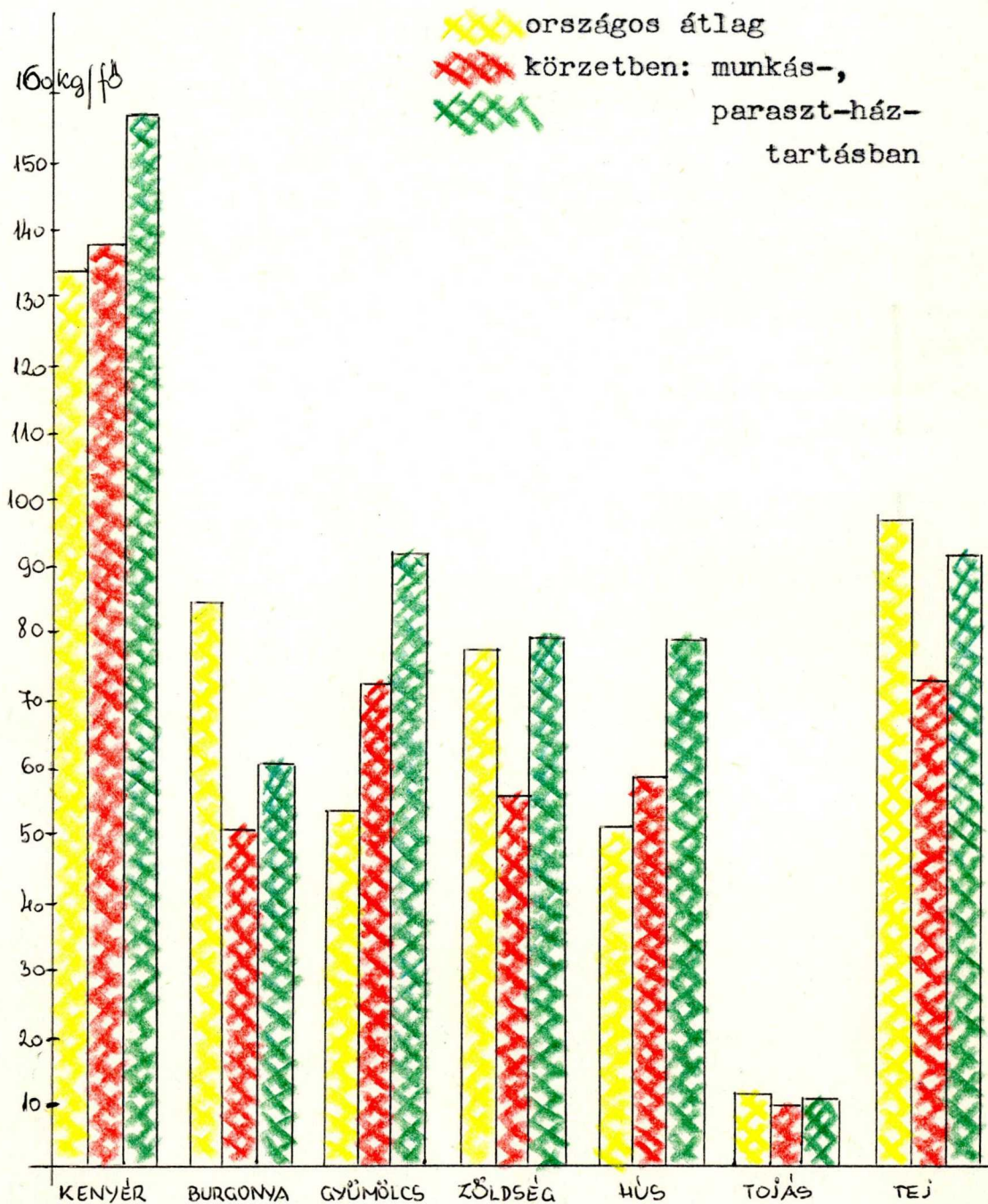
Megállapíthatjuk tehát, az adottságok és a hagyományok a zöldségtermesztésre, a városellátó övezet kialakítására biztosítottak. A szegedi termelési körzetben a primer termékeken kívül vegyeszöldséget termelnek, a mórarahalmi körzetben főleg paradicsomot, a szatymazi körzetben főleg fejeskáposztát, paradicsomot, dinnyét, zöldborsót, a kisteleki körzetben szintén mint főterményeket a zöldségfélék között paradicsomot, fejeskáposztát, dinnyét, zöldborsót termelnek.

Láthatjuk tehát, hogy a zöldségtermelés lehetőségei biztosítottak, sőt exportnak is !

Fülméréseket és számításokat végeztem területünk élel-
miszer fogyasztásával kapcsolatosan s az adatokat össze-

Az 1 főre jutó évi átlagos élelmiszer fogyasztás kg-ban

/Az országos átlag 1965.évi, a körzeté 1966.évi adatok./

Összehasonlítás a körzetben megtermelt és elfogyasz-
tott élelmiszer mennyiségről /1966./

	Megtermelt tonna	Elfogyasztott tonna	Felesleg tonna	Hiány tonna
Kenyér, pékáru	33.000	29.000	4.000	-
Burgonya	40.000 ^x	12.000	28.000	-
Zöldség félék	26.000 ^x	15.000	11.000	-
Gyümölcs félék	32.000 ^x	18.000	14.000	-
Hús félék	18.000 ^x	15.000	3.000	-
Tojás	35 millió db ^x	44 mil.db	-	9 mil.db
Tej, tejtermék	188.000 hl ^x	185.000 hl	-	-

x Számított értékek.

hasonlítotam az országos fölmérések átlagával. Azt a következtetést szűrhetjük le, hogy körzetünk jól táplált, az 1 főre eső fogyasztás a legfontosabb élelmiszer fajtákból így a kenyérből, husból és gyümölcsből jelentősen meghaladja az országos szintet. A nagyobb arányú kenyér fogyasztás következtében lemaradás tapasztalható a burgonya fogyasztásban, valamint a tej és tejtermék fogyasztásban. /Talán mert szőlő-termesztő vidék?/ Jelentős eltéréseket tapasztalunk, ha az 1 főre eső fogyasztást területünkön külön a munkás és paraszti háztartásokra, ha totszik a járás és a város háztartásaira vetítjük. Azt kell megállapítanunk, hogy a parasztság az önellátásból adódóan az 1 főre eső élelmiszer fogyasztása magasabb mint a munkásságnál. Legszembetűnőbb ez a gyümölcs, a zöldség és hus fogyasztásban. Megfigyelésem szerint, általában a nagyüzemi gazdálkodás óta meredeken ível felfelé parasztságunk élelmiszer iránti igénye, ezzel együtt az életszínvonala is. Meg kell említeni azt is, milyen szemléletesen tükröződik az önellátás abban a tényben is, hogy míg a munkás háztartásokban az 1 főre eső baromfi fogyasztás 1966-ban csak 10 kg/fő volt, addig a paraszti-háztartásokban 20 kg/fő. De oka ennek az is, hogy sajnos ma még a falun -éppen mert önellátónak "bélyegzik" - kevés a friss hus, kevés a hentesáru.

Megállapíthatjuk tehát, hogy a körzet élelmiszerellátottsága, táplálkozása az országos színvonalnál gyorsabban fejlődött, eléggé magas. Kiemelkedik az 1 főre eső magasabb hus és gyümölcs fogyasztás.

Természetesen helytelen volna, ha csak azt vizsgálnánk, hogy elég-e körzetünknek amit termelünk, s célunk csak az önellátás volna. A földrajzi munkamegosztás alapvetően meghatározza, hogy csak akkor gazdálkodunk helyesen, ha terményeinket áruként is értékesíthetjük, melyért megfelelően más népgazdasági ágaktól, vagy éppen külföldről termelési eszközöket kapunk.

Arra vonatkozólag, hogy mit tud a Szegedi-járás és a város mezőgazdasága a népgazdaság asztalára letenni, cserébe az ipar eszközeiért, szintén végeztem számításokat, s azokból az alábbiakat állapíthatjuk meg!

Körzetünk a jelen éveiben éppen csak hogy el tudja látni a Járás és Szeged város lakosságát gabona félélből. Ennek természeti földrajzi és gazdasági okait már megjelöltük. Körzetünkben, a Homokhátságon ezután is -mint eddig is- csökkentjük a gabona félék vetésterületét, s a sokkal rentábilisabb, gazdaságosabban, jövedelmezőbben termelhető zöldség, valamint szőlő és gyümölcs területek haszná-
ra, illetve bizonyos mértékig a takarmányterületek növelé-
se érdekében. Ez az igénye az iparosodó városnak is. A gabona féléket az ország jobban termő vidékeiről, illetve a közeli Szentés és Makó járásokból kellene biztosítani.

A burgonya, zöldség és gyümölcs ellátás természetesen biztosított, sőt mint azt a kimutatás szemlélteti, ezen terményekből felesleggel is rendelkezünk. A hus és tej mennyiség is biztosított, mind az ipar, mind a lakosság friss hus ellátására, de a különböző hus félék aránya már eltolódást mutat. Problémás a város tejással való ellátá-
sa. Láthatjuk, hogy a nagyüzemi állattenyésztés és takar-
mány probléma mindig "kisért a háttérben ", s addig míg nem sikerül megnyugtató formában ezt a kérdést rendezni, addig mindig jelentős problémája lesz a Homokhátságnak, az egész mezőgazdasági körzetnek.

De mi fog történni 1980-ban, vagy azután ?

Még gyorsabban fog növekedni a lakosság. A számítások sze-
rint, melyeket a DMKI végzett el, a körzet lakossága 1960-
hoz képest kb. 35 %-al nő, ugyanakkor a mezőgazdasági ke-
resők száma az anyagi-műszaki, technológiai és a kémiai
fejlődés következtében kb. 20 %-al fog csökkenni. S akkor

a kevesebb mezőgazdasági dolgozónak többet kell termelnie, hogy a megnövekedett lakosságot eltartsa. Kb. 40 %-al több élelmiszert kell termelni, hogy az ellátást, az exportot és az egyéb élelmiszeripari nyersanyag igényeket ki tudja elégíteni. Ez a 40 % önmagában nem sok, de élesen jelentkezik azoknál a termékeknél, melyekből már jelenleg is csak éppen annyi termett, ami a helybeni lakosság ellátására elég. Nyilvánvaló, hogy kenyér gabonából nem tudjuk megtermelni a megfelelő mennyiséget, de nem baj, hisz a jobb természeti földrajzi adottságokkal rendelkező körzetek olcsóbban termelik meg számunkra is, mint mi. A tervezett termékek mennyiségének és minőségének ilyen mérvű növelése a szegedi mezőgazdasági körzet természeti viszonyai között -különös tekintettel a a nagykiterjedésű homokterületekre - csak úgy lehetséges, ha komoly beruházások árán termőbbé válnak a gyenge termékenységű talajok, és az intenzív növénytermelés szolgálatába állítjuk a homoktalajokat is.

Feladataink tehát nagyok. Az iparosítást és a mezőgazdaság fejlesztését csak akkor tudjuk végrehajtani, ha a mezőgazdasági termelésünket a legkorszerűbb nagyüzemi szintre emeljük fel!

Az új élelmiszeripari üzemek létesítése, a rekonstruk-
ciók magasabb igényekkel lépnek fel a járás mezőgazda-
sági termelése iránt

E fejezet szorosan kapcsolódik az előzőhöz, mégis azért tárgyalom külön ezt a témát, hogy ezáltal világítsak rá a kérdés fontosságára ebből a szemszögből is.

Népgazdaságunk fejlesztésének elengedhetetlen feltétele az is, hogy a létrehozott termékekkel ne csak a belföldi igényeket elégítsük ki, hanem be kell kapcsolódnunk azokkal a nemzetközi munkamegosztásba is. Hisz körzetünk termékei között több olyan van, - paprika, szalámi, őszibarack, földieper, zöltségfélék - amelyek híresek s kedveltek a külföldi országokban is, s értük olyan termelőeszközöket kapunk, melyekre nekünk van szükségünk. Szeged élelmiszeripara, mely e vidékről szerzi be nyersanyagainak zömét, jelentős helyet foglal el az ország gazdasági életében. S mivel termékeink megfelelnek a követelményeknek, ezután is szükség lesz rájuk, sőt fokozódhat az irántuk való igény. S ezt csak a korszerű, gazdaságosan termelő nagyüzemek lesznek képesek teljesíteni. Csak a nagyüzemek képesek biztosítani a nagy tömegű, fajtaazonos, és jó minőségű, feldolgozásra alkalmas árut!

Nem kívánom részletesen tárgyalni az egyes üzemek nyersanyag igényét, csak vázlatosan a legfontosabbakat emelem ki.

Körzetünk egyik legtöbbet exportáló üzeme: a szegedi Pick szalámigyár, melynek főterméke a téliszalámi. A gyár az elmúlt éveken szalámi exportját, 1963-66. között 2.200

tonnára, 80 %-al emelte. S hogy ezt sikerült, ahhoz a DK-Alföld termelőszövetkezetei és a háztáji gazdaságok megfelelő sertéstenyésztése adott alapot. A szalámi minőségének is fontos követelménye a hus egyöntetűsége, fajtája, minősége, s ezek a követelmények csak a megfelelő takarmánnyal rendelkező területeken biztosíthatók: Csongrád- és Békésmegye kukorica termő talajain. Járásunk sertés állománya az elkövetkezendő években számottevően nem növekedhet, így az később is inkább a helyi igényeket, a friss hus ellátást fogja kielégíteni, biztosítani.

Világhírű exportcikkünk a szegedi fűszerpaprika is, melyet a Paprikafeldolgozó üzem készít. Paprika exportunk 1963-66. között 16 %-al növekedett, míg a vetésterület 22 %-al. Jellemző, hogy a termésátlag évenként rendkívül ingadozó. Kiváló minősége következtében a világ minden táján kedvelt fűszer. A gyár rekonstrukciót hajtott végre, feldolgozó kapacitását növelte. Ennek következtében emelték körzetünkben a fűszerpaprika termőterületét, az új fajták és a termelés gépesítésének bevezetésével a központi körzetben a termés minőségét és mennyiségét is. A fűszerpaprikát elsősorban Szeged, Mihálytelek, Röske és a környező községek jó minőségű fekete földjein, valamint a jobb minőségű barnahomokokon lehet termelni. Mivel a jelenlegi géprendszerek szintjén még igen magas az 1 kh-ra jutó munkanap igénye, s mint ismeretes a szántóföldi növénytermesztésünk munkaerő-igényének majd 50 %-át erre fordítjuk, a vetésterület további növelése alig lehetséges.

A szegedi Konzervgyár dolgozza fel zöldségféléinket, melyek közül legjelentősebb a paradicsom, a főzelék félék, és a gyümölcskonzervek. A gyár rekonstrukciója után 45 %-al emelte termelését, így 1966-ban 135.000 q zöldségkonzervet és 38.000 q gyümölcs konzervet exportált. Ezt a mennyiséget részben a Szeged-környéki termelőszövetkezetekből, részben a távolabbi járások termelőszövetkezeteiből, a

Makói- Szentesi-járásból gyűjtötte be. A konzerv készítés rendkívül idényjellegű munka, ezért a gyár levespor és hal konzerveket is készít, mind nagyobb sikerrel. Termelőszövetkezeteink feladata, hogy olyan paradicsom fajtákat termesszenek, melyek a konzerv -száritott paradicsom - készítés követelményeinek megfeleljenek. 1968-ban több TSz-ben megtörtént, hogy egyrészt a szállítóeszköz kapacitás hiánya, másrészt a gyár befogadó kapacitásának kicsinyisége miatt sok paradicsom veszett kárba.

Gyümölcs termésünk exportját, belföldi szállítását a MÉK Vállalat szegedi és szatymazi telepe látja el. Gyümölcstermelésünk lendületesen fejlődik. Különösen az őszibarack teszi próbára a vállalat szállító és raktározó kapacitását. Mint már említettük, a községekből begyűjtő-szállítóeszközök és az utviszonyok nem felelnek meg a követelményeknek. Az elkövetkezendő évek egyik legfontosabb beruházási feladata lesz ez. Az őszibarackfa szereti a homok-talajokat. Az elmúlt 10 év alatt faállományunk kétszeresére nőtt, és még ezek után is termelőszövetkezeteink növelni kívánják az őszibarack árügyümölcsöseik területét. Kiváló minőségű őszibarackjainknak 64 %-a exportképes, melynek legnagyobb részét az NDK-ba, Csehszlovákiába, NSZK-ba és más európai országokba exportáljuk. Probléma a rendkívül ingadozó termés eredmények, melyek exportunkat nem teszi stabilná. Például az utolsó 5 évben az alábbiak szerint alakult a termés mennyiség:

1963.	704 vagon
1964.	916 "
1965.	574 "
1966.	1138 "
1967.	687 "

Különösen a kései fagyok tesznek nagy kárt a virágzásban levő barackosokban. Az őszibarack a körzet gyümölcsfáinak 48 %-át adja. A másik legjelentősebb gyümölcs féle körzetünkben, az alma, mely a gyümölcsfák 25 %-át adják. Több

fajtát természetnek. Zöme Jonathán, Starking és Delicius. Az utóbbi kettő exportképes, míg a Jonathán teljes kipusztulásra van ítélve, mióta a Fusikládium nevű gomba az u.n. "hullafoltosságot" okozza termésén. Jelenleg gyakorlatilag ezen a vidéken nem tudnak ellene védekezni. A természeti viszonyok -a páratartalom - nem felel meg ezen a területen a Jonathán alma igényének.

Jelentős megyénkben, így körzetünkben is a baromfi valamint tojás export. Tojás exportunk az elmúlt években 4-szeresére nőtt. Az újonnan felépült illetve rekonstrukciót végrehajtó szentesi és szegedi üzemek kapacitása csak akkor lesz továbbfejleszthető, ha ha már körzetünkben termelőszövetkezeteink kihasználják, s létrehozzák a nagyüzemi baromfi tenyésztést. Export lehetőségeink jelentősek. A baromfi mellett még pulykát és libát is exportálhatunk.

Nem beszéltünk még a szőlő termesztésről. Szőlőtermesztésünkkel kapcsolatban az elkövetkezendő években az alábbi igények merülnek fel:

1. Végre kell hajtani a kiüregedett szőlők rekonstrukcióját.
2. Az új telepítések alkalmával megfelelő fajtákat kell kiválasztani, s nagyüzemi táblákat kell kialakítani. Sajnos ezt eddig nem minden esetben sikerült megvalósítani.
3. Növelni kell a csemegeszőlő területek nagyságát. Ipari város fogyasztása - s export szempontból.
4. A szőlő termesztésbe is be kell vezetni a korszerű technikát és technológiát, ezáltal emelni a termés hozamokat.

A szőlő gyümölcs vagy must formájában az Állami Pincegazdaság vásárolja fel, dolgozza fel. Feldolgozó telepei a járás területén több helyen vannak, központja, valamint palackozója Szegeden és Szőregen. A leghíresebb borfajtánk a Pusztamérgesi Rizling.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a legfontosabb export
növényeink és állati termékeink termelését az elkövetkezen-
dő években fokozni tudjuk, ha a termelésben az intenzivebb,
nagyüzemi termelési módszereket bevezetjük. /A könnyű-

ipari üzemek nyersanyag igényéről azért nem tettem említést,
mert egyrészt azokat nem a szegedi-járás termeli; másrészt
mert itt csak az élelmiszeripari termelés nyersanyagaival
foglalkoztam./

III. A MEZŐGAZDASÁGI TERMELÉS JÖVŐJE KÖRZETÜNKBEN

Az elmúlt 20 évben társadalmunk továbbfejlődésének alapfeltétele az iparosítás lett. Csak egy modern, szocialista ipar által biztosíthattuk életszínvonalunk állandó, fokozatos emelkedését. Fejlesztése természetesen kihatott illetve összefüggött az egyéb ágazatok fejlődésével, s így többek között a mezőgazdasági termelés bővítésének is alapvető tényezőjévé vált.

Célom az volt, hogy a dolgozatban konkrét területre vonatkoztatva, bemutatam, miként hatott, s fog hatni a műszaki forradalom, s egy kialakuló ipari város, a mezőgazdasági profilu körzet termelésére. Az iparosítás hatására miként változik meg a terület földrajzi munkamegosztása a Szegedi-járásban és városban.

A téma kifejtése során kiemeltem azokat a legfontosabb természeti földrajzi, társadalmi és gazdasági tényezőket, amelyek hatására itt ezen a vidéken a jelenlegi termelési szint kialakult. A jelenlegi színvonal kiindulási alapként szolgált a jövő felvázolásához, hisz legfontosabb kérdésünk az, mit és hol termesszünk ezután!

A dolgozathból kitűnik, hogy mezőgazdasági termelésünk további sorssának meghatározója az ipari termelésünk színvonal, földrajzi elhelyezkedése lesz. Iparunk gyorsütemű fejlődése, a nagyszemű gazdálkodás létrejötte növénytermesztésünk és állattenyésztésünk minőségileg új szakaszát

nyitja meg.

Megállapíthatjuk, hogy körzetünk központjában egy fejlődő, erősen iparosodó város, Szeged helyezkedik el, melyet jelentős területű agrártáj vesz körül. A város vonzásterülete az egész körzetre, sőt keleten és északon azon túl is terjed. Szeged földrajzi potenciálja rányomja bélyegét környezetére, s meghatározza a mezőgazdasági tájjal szembeni igényét, amennyiben az agrártáj elsődleges funkciója a városi lakosság ellátása, a lehető legjobb és legolcsóbb élelmiszerekkel, valamint az élelmiszert előállító üzemek ellátása nyersanyaggal. Az élelmiszerek fajtáját, választékát, minőségét jelentősen meghatározzák a természeti földrajzi tényezők, azon oknál fogva, mivel ezen a területen a termelési eszközök még eléggé alacsony szinten biztosítottak csak. Kiemelkedően érvényes ez a táj nyugati részére, a Homokhátság vidékére. Az iparosodó város, mint piac, a gyenge homoktalajok, az éghajlati adottságok, a napsütéses órák száma, az energia és öntözési lehetőségek hatása nyilvánul meg a mezőgazdasági termelés specializálódásának kialakulásában is, amennyiben a város környékén és a Tisza-völgyében az árutermelés szakosodása a zöldség főlék és az állattenyésztés -szarvasmarha, sertés, - irányban; a Homokhátságon a szőlő- és gyümölcs termesztés mellett a baromfi tenyésztés irányában halad.

Megállapíthatjuk, hogy a város iparának szerkezetében a könnyűipar rovására mind minőségileg, mind területileg eltolódás jött létre, amennyiben az ipari termelés szerkezetében a nehézipar válik uralkodóvá, területileg pedig súlypontja a város központjából a Újszegedről É-ra, Algyő határára, illetve Ny-ra az új ipari övezetre tevődött át. A napjainkban feltárt kőolaj és földgáz kincsek léte, az, hogy hazánk termelésének 40 %-át biztosítják a Szegedi-mence kőolajkutjai, mint ipartelepítési tényező lehetőséget ad a vegyipar fejlesztésére. Elkészültek a tanulmány-ter-

vek egy vegyipari üzem létesítésére, mely kb. 20 ezer embert foglalkoztatna közvetlen és közvetve, majdnem annyit, mint a város jelenlegi munkás létszáma. Óriási jelentősége lenne az üzemnek Dél-Alföldünk mezőgazdasági termelésében, amennyiben többek között helyben láthatná el olcsó műtrágyával a tápanyagban oly szegény vidéket, helyesebben talajait. Felépítése esetén természetesen ugrásszerűen növekedne a város lakosságának száma, az élelmiszer kereslet megtöbbszöröződné, elmélyülne a földrajzi munkamegosztás e területen. A város mint élelmiszer fogyasztó megkövetelné a mezőgazdasági termelés fokozását; a vegyipar mint olyan, biztosítaná a termelés fokozásának egyik lényeges adottságát.

A körzet mezőgazdasági fejlődésének egy olyan szakaszához jutottunk el, amikor már az extenzív fejlődés forrásai kimerülőben vannak, illetve ki is merültek gyakorlatilag, s a fejlődés csak intenzív tényezők hatására jöhet létre. Az intenzív fejlesztés lehetősége ma már csak nagyüzemi, korszerű technika és technológia alkalmazásával valósítható meg, a munka termelékenysége csak így növekedhet. A mezőgazdasági termelés fejlődésnek folyamán mindinkább érvényesülő tendencia a termékegység előállításához felhasznált holt és élő munka mennyiségének csökkentése.

A Szegedi-mezőgazdasági körzet e téren még eléggé elmaradott, hisz a géprendszerek alacsony színvonala magas kézimunkaerő igényt okoz. A szőlő- és gyümölcs, valamint az állattenyésztés következtében, mint már említettem egyrészt a mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya, másrészt az egy főre eső kézi-munka aránya túl magas. Ma még jól látszik nem jelentkezik a gépesítés és a kémiai vegyszerek alkalmazásának azon hatása -szembenőtlően, szívszerűen - miszerint a mezőgazdasági termelésből az iparosodás hatására munkaerő szabadul fel, aki azután az iparban, a város-

ban keresi a megélhetését. Természetesen ha a szántó-földi művelésben az új kemizálási eljárásokat, gépi megoldásokat alkalmazni fogjuk, jelentkezni fog a munkaerő felszabadulásának tendenciája, bár ez nem lesz még akkor sem munkaerő-felesleg, hiszen a jelenlegi viszonyok között, de a jövőben is, addig, míg a kemizálás és a gépesítés mind a szőlő-, mind a gyümölcsstermesztés fontosabb kézimunkáiba -metszés, permetezés, szüret - be nem hatol, addig e munkák ellátásához szükség lesz a felszabadult munkaerőre is !

Itt kell megemlítenünk azt a problémát, amit az u.n. termelési idényjelleg okoz. Ez igen fontos, lényeges probléma, hisz ennek köszönhető az, miszerint körzetünkben bizonyos időszakokban, főleg télen, a munkaerő jelentősebb részét, köztük sok nőt, alig vagy szinte egyáltalán nem tudnak termelőszövetkezeteink foglalkoztatni. E problémák megoldására javaslom, hogy termelőszövetkezeteink élelmiszeripari segédüzemágakat létesítsenek, -széles skála áll rendelkezésre, mint azt országos viszonylatban termelőszövetkezeteink ilyen irányú tevékenységei bizonyítanak.

Kimutattam azon tendenciát is, hogy az ipar fejlesztésének hatására jelentkezett területünkön az elszívóhatás, de ez sem volt oly nagyarányú, iparunk fejlődésének lassu volta miatt. Inkább politikai, bérezési okok késztették fiatalajainkat 1960-ban arra, hogy az iparban keressenek munkalehetőséget, ezért egy részük ma már vissza is tért illetve tér a mezőgazdaságba, mert számításaikat itthon is megtalálják. A Homokhátság rossz közlekedési viszonyainak következtében a mórakalmi körzetből az ingázók száma kicsi, relatívan nagyobb arányú a Tisza-Maros szögéből. Megállapítottam, hogy a város környékén a városiasodás hatásaként lakóhelyközsségek alakultak ki. Tulajdonképpen

gyakorlatilag ezek a községek a város külső kerületeinek a funkciót töltik be, Kiskundorozsma és Algyő esetében, mint kifejezett ipari negyedek jelentkeznek. De meg kell említeni, hogy a fejlődés stádiumának megfelelően, itt még aránylag magas a kétlaki lakosság aránya.

Ezek után levonhatjuk a következtetést:

- a jelenlegi technikai szinten a Szegedi-járásban és a város mezőgazdasági termelésében munkaerő-egyensúly van, s a jövőben is munkaerő csak akkor szabadul fel, ha nagyobb méretű beruházásokat eszközünk, s jelentősen emeljük a technikai és technológiai szintet, a termelőeszközök mennyiségét és minőségét.
- a talaj minősége következtében az intenzív belterjes gazdálkodás iránya csak a szőlő- és gyümölcs-termesztés lehet, ez a legrentábilisabb kultúra.
- a jobb minőségű talajokon ki kell alakítani a város-ellátó övezetet, amely részben biztosítja a város élelmiszer ellátását, de exportra is termel.

Tehát a termelés főága, melyet a leggazdaságosabban lehet fejleszteni a szőlő- és gyümölcs-termesztés, a többi ágazatot csak mint kiegészítő üzemágat kell fejleszteni. Igen fontos az állattenyésztés fejlesztése a nagyüzemi színvonalra, mert a tej és hus mellett a szervestrágya nélkülözhetetlen ezen a vidéken. "Aranyat ér!" A számítások szerint a szervestrágya mindig "importcikk" lesz a Homokhátságon. A széntőföldi kenyérgabona termelés területét, a takarmánytermő területek növelésére, csökkenteni kell. A város kenyérgabonával való ellátását olyan körzetekből kell biztosítani, ahol az rentábilisabban termelhető.

A szőlő termő területek az Alföldi-borvidék DK-i "csücs-

kéhez" tartoznak. Uralkodó fajtája a Kadarka és a Kövidinka borszőlők, melyeknek termesztése magán viselik a kisárutermelő gazdaságok minden hiányosságát, baját. A fejlesztési tervek -1980-ra - több mint 34.000 kh szőlő telepítését illetve rekonstrukcióját ütemezték be, ami azt jelenti, hogy a szőlő területek aránya meghaladja a 10 %-ot. Változtatni kell a fajták arányán, - a piacnak is követelménye - a tömegbort adó fajták mellett minőségű bort adó fajtákat, sőt csemegezőlőt is kellene a nagyüzemi művelés kívánalmainak megfelelően telepíteni. E helyen kritikával élhetünk az elmúlt 10 év felett, -bár nem feladatunk, s nem is kívánok belebonyolódni a kárész kérdés mélyebb vizsgálatába - mert megállapíthatjuk, hogy a terveket ezen a téren csak globálisan tudták termelészövegetekezeteink teljesíteni, részleteiben már nem. Így adódott aztán elő, hogy bizony a már előkészített földbe, melybe csemegezőlőt kívánt a termelészövegetkezet ültetni, olyan szőlőt ültettek, amelyet éppen kaptak, tömegbor adó szőlőt. Nem is beszélve arról, hogy még sok helyen a régi módon gyalogszőlőt is telepítettek a járás területén. Területileg legtöbbször kívánnak telepíteni a mórakalmi és kistéleki körzetben, aminek következtében a körzet legnagyobb összefüggő szőlői a mórakalmi körzet községeinek határában alakulnak majd ki.

Gyümölcsstermesztésünk termőterülete 1980-ra kb. 11.000 kh-ra emelkedhet, s NMOT-nek 6-7 %-át fogja kitenni. Főleg az őszibarack és az alma tenné ki az összgyümölcsfák kb. 70 %-át, míg a kajszit, a meggyt és egyéb gyümölcsfák a fennmaradó 30 %-ot. Jelenleg őszibarackból a legnagyobb területtel az "Őszibarack hazája" a szatymazi körzet rendelkezik, de a fejlesztési szándék itt a legjelentősebb ezután is. A fejlesztést indokolja elsősorban a jó szállítási, export lehetőségek, a már megépült,

de még bővitendő raktározó és hűtő telep Szatymazon, valamint a munkaerő-gazdálkodás elemzésekor kimutatott munkaerő-felesleg is. De nem marad el a többi homoki körzet sem.

Itt kívánom megemlíteni a szőlő- és gyümölcsstermesztés egyik legfontosabb feltételét, miszerint ez a fejlesztés komoly járulékos beruházások nélkül el sem képzelhető. Legnagyobb gondja termelőszövetkezeteinknek már ma is az, hogy nincsenek korszerű raktározó és hűtőházaik. De probléma az is, hogy községeinkben nincsenek megfelelő felvásárló telepek, speciális a követelményeknek megfelelő szállítóeszközök, s nem rendelkezünk megfelelő minőségű és irányu műutakkal sem. Mint már irtam, 3 helyen lehet s kell is minél hamarabb megfelelő nagyságú, korszerű, gépesített tranzit telepet létrehozni, amelyek be tudják kapcsolni gyümölcsstermő körzeteinket a nemzetközi piacba, az exportba: Szeged és Szatymaz bővítésre szorulnak, s teljes új beruházás lenne Kistelek. Beszélhetnénk bővebben a fajta kérdésről, a szállítási, csomagolási problémákról, amelyek sokszor az első szempontot képviselik az export követelmények közül, s bizony "nem áll módunkban" javítani rajta, - állítják egyesek -, de ha nemcsak belföldi -szegedi, miskolci, pécsi, budapesti - piacra kívánunk termelni, akkor feltétlen s rövidesen máról holnapra változtatni kell ezeken a dolgokon.

Szőlő és gyümölcsárunk, mint már irtam, ellátják a körzetet, sőt hazánk igen fontos exportcikkei is.

Zöldségtermelő körzetünk szintén mint városellátó és jelentős exportra termelő táj jön számításba. Kifejlesztésének mind anyagi, mind egyéb lehetőségei biztosítottak, bár a szállítási, s bizonyos mértékig a munkaerő viszonyok problematikusak. Szeretném kiemelni a "téli" primer zöldségfélék, korai burgonyai s nem utolsó

sorban a virág export lehetőségeket. Felmerülhet az a kérdés, hogy hogyan alakul a munkaerő-ellátás az iparfejlesztés és a belterjes kertészeti termelés fokozott fejlesztésének hatására? A város és közvetlen környékének munkaerejét a fejlődő helyi ipar leköti. A probléma az lesz, hogy majd esetleg a mezőgazdaság fog munkaerő-hiánnyal küzdeni? A kérdést eldönteni, annak megoldását biztosan előre megadni nem lehet. Mindenesetre mind két népgazdasági ágazatnak fokozott fejlesztése esetén munkaerő-hiány léphet fel; s hol jelentkezik ez nagyobb problémaként, azt egyrészt az ágazatok technikai fejlesztésének, másrészt pedig a dolgozóknak juttatott jövedelmek nagysága fogja eldönteni. A központi körzetben tudjuk legjobban gépesíteni a növénytermesztést, mert a szántóföldi termelés aránya területből itt a legnagyobb. Ebből következik, mivel a talaj minősége is itt a legmegfelelőbb, nagy területeken lehet takarmányféléket nagyüzemi szinten termelni, hogy a ~~kik~~ kialakítandó szarvasmarha és sertés tenyésztő üzemek alapjait biztosítsa. Fejlesztünk kell az ország tápanyag termelését is.

Szólnunk kell az ipar nyersanyag igényéről is. Szeged textilipara nyersanyagát importból és más gazdasági körzetből biztosítja. E körzet a konzervipar és a fűszerpaprika feldolgozó ipar nyersanyagát biztosítja, sőt mint a tervek is mutatják a paprika és paradicsom, valamint az egyéb zöldségfélék vetésterületeinek és főleg hozamainak ~~maximál~~ növelésének eredményeképpen mind a konzervgyár, mind a paprikafeldolgozó üzemek nagyarányú rekonstrukciókat hajtanak végre.

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy iparunk fejlődése, mezőgazdasági technika színvonalának emelkedése, az ipar földrajzi elhelyezkedése, mint tényezők, körzetünk mezőgazdasági termelését kimozdították "évezázados"

nyugalmi állapotából. A társadalmi fejlődés, a nagyüzemi gazdálkodás bevezetésének következményeképpen a város és a falu kapcsolata szorosabb lett s lesz.

- S rajtunk, itt élő embereken mulik, hogy a "várható hatás" életszínvonalunk emelkedése lesz!

.

Felhasznált irodalom

1. Népgazdasági tervezés I.II. kötet
Kézirat, Közg. és Jogi kiadó, Bp. 1964.
2. Lenin Művei III.kötet: A kapitakizmus fejlődése Oroszországban
3. MSzMP VIII. kongresszusa
Kossuth kiadó, Bp. 1962.
4. MSzMP KB 1962. márciusi ülésének jegyzőkönyve -folyóiratok alapján
5. Erdei Ferenc: Üzemszervezési kérdések a szocialista mezőgazdasági nagyüzemekben
Akadémiai kiadó, Bp. 1961.
6. Csongrád megye távlati mezőgazdasági fejlesztési tervtanulmánya, 1964.
Kézirat, Csongrád megye Tanácsa VB Mezőgazdasági Osztálya.
7. Szeged-járás mezőgazdaságának 20 éves fejlesztési terve
Kézirat, DMKI Szeged, 1963.
8. Szeged MJ Város kereskedelmének 20 éves távlati fejlesztési tervjavaslata I. kötet
Kézirat, Szeged, 1963.
9. Szeged program-terv-vázlata
Kézirat, vitaanyag, Szeged, 1964.
10. Szeged MJ Városi Tanácsa 20 éves távlati terve, 1963.
Kézirat, Szeged.
11. Mérey Gyula: Magyarország történelme, 1825-1925-ig.
Kézirat, 1955.
12. Berend-Ránki: Magyarország gyáripára 1900-1914. 1933-1944. I.II. kötet, Szikra, Bp. 1955.
13. Kóródi: A magyar ipar területi elhelyezkedésének távlatai
Kossuth kiadó, Bp. 1962.
14. Vidéki városaink
Közigazdasági és Jogi kiadó, Bp. 1961.
15. Markos György: Magyarország gazdasági földrajza
Közigazd. és Jogi kiadó, Bp. 1962.
16. Radó Sándor: Magyarország gazdasági földrajza
Gondolat kiadó, Bp. 1963.
17. Vargha Jenő: Az iparfejlődés és iparfejlesztés néhány kérdése
Mérnöki Továbbképző Intézet, Kézirat, Bp. 1962.
18. Specializáció a mezőgazdaságban
Témadokumentáció OMKG, BP. 1962.
23.téma: Vaszilev N.: A Szovjetunió mezőgazdaságának elhelyezése és specializálása /Размес-
cение и специализация сельского хозяйства
СзСзСзР Госплнздат, Moszkva, 1959.
19. Enyedi György: A DK-Alföld mezőgazdasági földrajza
Akadémia kiadó, Bp. 1964.
20. Thuránszki Attila: Mezőgazdasági kérdések a regionális tervezésben.
Mérnöki Továbbképző Intézet Kézirat, Bp. 1962.

21. Specializáció a mezőgazdasági termelésben
Témadokumentáció, OMgK, Bp. 1962.
5.téma: Tjutin V. A nem feketeföldi övezet
kolhozgadásainak sajátosságai /Ocserki eko-
nomiki kolhozov szecsernozemnoj poloszu. Szel-
hozgiz, Moszkva, 1957./
22. 2.téma: Kolesznyev Sz. Szocialista mezőgazdaságok
szervezése /organizacija szocialiszticeszkij
szelszkolhozjajsztvennűj predpriyativ, Szel-
hozgiz, Moszkba, 1960.
23. Filozófiai lexikon
Szikra, Bp. 1955.
24. Bulla Béla: Magyarország természeti földrajza
Tankönyvkiadó, Bp. 1962.
25. Sümeghy: A Duna-Tisza közének földtani vázlata
Földrajzi Könyv és Térképtár Értesítője
II. évf. 1951.
26. Kádár László: Futóhomok tanulmányok a Duna-Tisza
közén
1935. Földrajzi Közlemények.
27. Bacsó Nándor: Bevezetés az agrometerológiába
Mezőgazd. kiadó, Bp. 1963.
28. Börzsei: A mezőgazdaság gépesítése
Mezőgazd. kiadó, Bp. 1961.
- 28.Váradi: Traktorok és autók üzemeltetése a mezőgazda-
ságban
Műszaki kiadó, 1964. Bp.
30. Hajas-Rázsó: Szántóföldi gépesítés
Mezőgazd. kiadó, Bp.1962.
31. A termelőszövetkezeti üzemszervezés gyakorlati ké-
zikönyve
Akadémia kiadó, Bp. 1962.
32. A csökktas öntözés Bács megyei tapasztalatai
Mezőg. kiadó, Bp. 1962.
33. Molnár: A homoki szőlőtermesztés korszerűsítése
Mezőgazd. kiadó, Bp. 1961.
34. Jeszenszki: A szőlő talajművelésének gépesítése
Mezőgazd. kiadó, Bp. 1960.
35. A mezőgazdasági gépesítés zsebkönyve
Bp. 1962.
36. Mezőgazdasági üzemekben Skandináviától Itáliáig
Mezőgazd. kiadó, Bp. 1963.
37. Tompa: A szőlő-gyümölcs itthon és a nagyvilágban
Mezőgazd. kiadó. Bp. 1963.
38. Szőlőtermesztés homokon
Mezőgazd. kiadó, Bp. 1961.
39. Mohácsy: A gyümölcs útja a fától a fogyasztóig
Mezőgazd. kiadó, Bp. 1963.
41. Agrárgazdaságtan
Kossuth, 1968.
42. Nizsalovszky: Trágyázás, talajerőgazdálkodás
Mezőgazd. kiadó, Bp. 1960.
43. Javaslatok a termelőszövetkezeti munkaerő-gazdálko-
dás tervezéséhez
FM Szövetkezeti Főosztály, Bp. Kézirat, 1961.

44. Voit: A növénytermesztés gazdaságos gépesítése
Mezőgazd. kiadó, Bp. 1960.
45. Héjjas: Mezőgazdaságunk számokban
Mezőgazd. kiadó, Bp. 1963.
46. Csizmadia: A magyar mezőgazdaság
Kossuth, 1968.

47. Lőjárt István: Szatymaz földrajza
Szakdolgozat, 1958.

48. Lőjárt István: Rizsa, Puskamértes, Zákánytelek és
Öltsüri gazdasági földrajza, Szakdolgozat, 1964.

